

การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย
ในเชิงเศรษฐกิจ

โดย

นางสาวสมศรี รัชฎาภรณ์กุล
รองประธานฝ่ายการเงิน
บริษัท ไมเนอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 – 2563

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ” ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ ของ นางสาวสมศรี รัชฎาภรณ์กุล เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 - 2563

พลโท

(พิสิทธิ์ ปฐมเฒ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย
ในเชิงเศรษฐกิจ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นางสาวสมศรี รัชฎาภรณ์กุล **หลักสูตร** วปอ. รุ่นที่ 62

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย 2) วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ และ 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความโดดเด่นในฐานะนครประวัติศาสตร์ จึงวางเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็นนครแห่งการท่องเที่ยวระดับนานาชาติที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ รวมถึงให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และโบราณสถาน ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน ประกอบด้วย 7 ประเด็นได้แก่ 1) ปัญหาการประชาสัมพันธ์ 2) ปัญหาการบริการ 3) ปัญหาด้านบุคลากร 4) ปัญหาแหล่งท่องเที่ยว 5) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 6) ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 7) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย โดยคำนึงถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สามารถ กำหนดยุทธศาสตร์ได้ 5 ยุทธศาสตร์ 1) ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการภาครัฐ 2) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคเอกชน 3) ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น 4) ยุทธศาสตร์ด้านการร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น และ 5) ยุทธศาสตร์สร้างแหล่งรายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ ควรอาศัยความร่วมมือและการเข้ามามีส่วนร่วมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนเข้ามาระดมสมองเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในการนำมาวางแผนและปฏิบัติการจึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการนำผลที่ได้ไปปรับใช้จริง กับทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชนและองค์กร ท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด

Abstract

Title Economic Management of Archaeological Site Tourism in Thailand
Field Economics
Name Miss Somsri Ruchdaponkul **Couse** NDC **Class** 62

The study of economic management of archaeological sites tourism in Thailand aimed to 1) study current conditions relating to archaeological sites for tourism of Thailand, 2) analyze the problems in economics of the management of archaeological sites tourism in Thailand and 3) propose guidelines for developing economic management of ancient sites tourism in Thailand. Researcher had collected information from in-depth interviews of 15 tour operators, tourists and tourism stakeholders then analyzed by using context analysis and comparative analysis and synthesized relevant theoretical information. The research findings could be summarized as follows;

The results showed that Phra Nakhon Si Ayutthaya Province was outstanding as a historical city. Therefore, the goal was to develop into an international tourism city that could be linked to other regions of the country, including raised public awareness about natural resources conservation, the environment, and archaeological sites. The problems of the ancient sites tourism management were comprised of 7 points, namely 1) public relations issues, 2) service problems, 3) personnel issues, 4) tourist spot issues, 5) economic issues, 6) social and cultural issues and 7) environmental issues. Guidelines for the development of ancient sites in Thailand regarding to sustainable economic tourism management, a balance between economy, society, culture and environment, there were 5 strategies that could be determined as follows; 1) strategy for government management, 2) strategy for private sector management, 3) strategy for public administration and local organizations, 4) strategies for public, private, community and local organizations and 5) strategies for creating sustainable sources of income for all sectors.

For suggestions, there should involve cooperation and participation of all parties from all sectors to brainstorm to find the most suitable options for planning and executing, in order to be most effective in strategies planning for sustainable tourism development while relevant agencies should apply practical results with the government, private sectors, including the public sector and local organizations to create participation in tourism development of the province.

คำนำ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย ในเชิงเศรษฐกิจ ครั้งนี้ เป็นการศึกษานโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม โบราณสถานแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาเป็นแนวทางการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย ขอขอบคุณ พลโท สิทธิชัย เกียรติไพบูลย์ พลโท สงคราม ชุมทอง นาวาอากาศเอก ศราวุฒ ฤทธาคนานนท์ และ พันเอกหญิง รัชฎา แดงปุ่น ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ทั้งในแง่ของ สาระ แนวคิด และระเบียบวิธีวิจัย ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนสำเร็จ ซึ่งผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ และขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ในวิทยาลัยป้องกัน ราชอาณาจักรทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำและกำลังใจแก่ผู้วิจัยจนสำเร็จการศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสถานที่ ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย ในการนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว โบราณสถานของประเทศไทยต่อไป

(นางสาวสมศรี รัชฎาภรณ์กุล)
นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62
ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงขึ้นมาได้ด้วยความกรุณาของ พลโท สิทธิชัย เกียรติไพบูลย์ พลโท สงคราม ชุมทอง นาวาอากาศเอก ศราวุฒ ฤทธาคณานนท์ และ พันเอกหญิง รัชฎา แดงปุ่น อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ทั้งในแง่ของสาระ แนวคิด และระเบียบวิธีวิจัย ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนสำเร็จ ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ และขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำและกำลังใจแก่ผู้วิจัยจนสำเร็จการศึกษา

ขอขอบพระคุณผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว ทุกท่านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย เพื่อการวิจัยครั้งนี้ จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ทุกท่านที่ให้คำแนะนำ คอยช่วยเหลือเป็นกำลังใจด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณบิดา มารดา และครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลือ และคอยเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยในการศึกษา จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี และคุณประโยชน์อันใดที่จะได้รับจากการศึกษาวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแต่บิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้สั่งสอนและประสิทธิ์ประสาทวิชาการศึกษาทุกแขนง เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติต่อไป

(นางสาวสมศรี รัชฎาภรณ์กุล)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	5
คำจำกัดความ	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	7
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม	25
แนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถาน	33
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	40
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว	56
โบราณสถานสำคัญทั้งในและนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา	66
กฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน	71
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	76
กรอบความคิดของการวิจัย	82
สรุป	83
บทที่ 3 สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	86
ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	86
การอนุรักษ์และพัฒนาด้านทัศนียภาพในแหล่งโบราณสถาน	90
เป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	92
ประวัติและหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว	94
สรุป	99

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัด	
พระนครศรีอยุธยา	100
วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน	
ของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ	100
แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน	106
สรุป	121
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	123
สรุป	123
ข้อเสนอแนะ	126
บรรณานุกรม	131
ภาคผนวก	136
แบบสัมภาษณ์	137
ประวัติย่อผู้วิจัย	136

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมบริการซึ่งมีมูลค่าประมาณหนึ่งในสามของการค้าบริการรวมของโลก มีการคาดการณ์ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคตจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากโลกซึ่งประกอบด้วยประเทศต่างๆ กลายเป็นสังคมเปิดทำให้ผู้คนสามารถไปมาหาสู่กันได้ทั้งในความหมายของการเดินทางและการท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อทำการพิจารณาถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศหนึ่งๆ จะพบว่า หากประเทศใดสามารถพัฒนาศักยภาพของบริการขยายตัวของผู้เดินทางและนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ ก็จะสามารถสร้างรายได้และมีการจ้างงานกับระบบเศรษฐกิจโดยรวมได้ ด้วยเหตุนี้ประเทศต่างๆ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้ว่าในปี 2562 มีนักท่องเที่ยว 39,797,406 คน รายได้จากการท่องเที่ยว 790.13 พันล้านบาท จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 504.12 พันล้านบาท จากชาวไทย 286.01 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 3.1 ของรายได้ทั้งหมดของประเทศ (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563 : 3) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศ และจากสภาวะการณ์ทิศทางของการท่องเที่ยวมีแนวโน้มเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่ามีสถานการณ์ความไม่แน่นอน ทั้งจากผู้ออกการร้าย โรคระบาด และภัยธรรมชาติ ตลอดจนความไม่แน่นอนทั้งในด้านเศรษฐกิจ และการเมืองของหลายประเทศทั่วโลก ล้วนแต่เป็นปัจจัยด้านลบต่อการท่องเที่ยวทั้งสิ้น แต่แนวโน้มของจำนวนนักท่องเที่ยวก็ยังคงเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง โดยองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : UNWTO) คาดการณ์ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกในปี พ.ศ.2563 จะเพิ่มสูงถึง 1.56 พันล้านคน โดยคิดเป็นอัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวเฉลี่ยร้อยละ 4.1 ต่อปี (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2555 : 7)

แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งอาจมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน ทั้งนี้แล้วแต่สภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวมีทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่เป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวจำแนกได้หลายประเภท ดังที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539 : 19 – 23) ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวพอที่จะสรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ทะเล หาดทราย วนอุทยาน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เช่น วัด ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ เป็นต้น และ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นอันที่พยานการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น งานประเพณี วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ พุทธชาติ ละอองมณี (2544 : 46 – 110) ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก หาดทราย เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน วัด พิพิธภัณฑสถาน สวนสาธารณะ เป็นต้น

นอกจากนี้ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศของแต่ละแห่ง ซึ่งสามารถตอบสนองของความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก เกาะ แก่ง ทะเล ภูเขา เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น (ยุพดี เสด็จพรณ, 2543 : 288)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว รัฐบาลจึงได้เล็งเห็นความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจนในแผนพัฒนาประเทศ ดังที่ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2559) ระบุถึงวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” และได้มีการจัดทำแผนพัฒนาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560 - 2664) โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ทั้งหมด 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

3. การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การสร้างความสมดุลให้การท่องเที่ยวไทย ผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว และ

5. การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

การท่องเที่ยวมีบทบาทต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ โดยก่อให้เกิดรายได้ในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าทางการท่องเที่ยว การเสริมสร้าง

ความปลอดภัยในพื้นที่ที่มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสังคมและระหว่างประเทศ นำไปสู่ความสามัคคีและสันติภาพของประชากรในโลก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 : 3)

ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศไทย นอกจากจะมีธรรมชาติที่หลากหลายและสวยงาม และมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ แล้วในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญคือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ โบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาของบรรพชนของท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ดังที่กรมศิลปากร (2550 : 10 - 11) กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานไว้ว่า โบราณสถานทุกแห่งมีคุณค่าและความสำคัญด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มาสถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ
2. ด้านวิชาการ เป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนและชาติ จึงเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ
4. ด้านการใช้สอย สามารถใช้ประโยชน์โบราณสถานนั้น สืบเนื่องต่อมาถึงปัจจุบันได้
5. ด้านสังคม เป็นความภาคภูมิใจและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมและชาติมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี
6. ด้านการเมือง โบราณสถานมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การรักษาอธิปไตยและการสร้างความสามัคคีในชาติ และ
7. ด้านสุนทรียศาสตร์ ให้คุณค่าความงามด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม

การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน มรดกทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ ได้รับความสนใจ และเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่สนใจเข้ามาชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของคนไทยในด้านต่างๆ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต อันแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจของคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่ กรมศิลปากรได้กล่าวถึงนโยบายด้านการท่องเที่ยวสรุปไว้ว่า กรมศิลปากรมีส่วนช่วยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวได้มากทั้งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่เก่าๆ ของบ้านเมืองที่กรมศิลปากรดูแล โดยแยกเป็นส่วนมรดกโลก และแหล่งโบราณสถานตามจังหวัดต่างๆ หากได้มีการลงทุนปรับปรุงและขุดค้น โบราณสถาน โบราณคดี และแหล่งประวัติศาสตร์ใหม่ๆ ขึ้นจะกลายเป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น (กรมศิลปากร, 2540 : 3)

โบราณสถานจึงเป็นทรัพยากรเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ ความสามารถสร้างขึ้นมาใหม่ทั้งหมดหรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน และสังคมในสมัยนั้นๆ สถานที่เหล่านั้นเมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเราก็กกลายเป็นโบราณสถาน ฉะนั้น โบราณสถานจึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งที่บอกความเป็นมาของ

บรรพบุรุษที่อยู่ในสังคมระดับต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็กจนถึงหมู่บ้านเมือง และประเทศชาติ ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาดังกล่าวแสดงพัฒนาการของผู้สร้าง สมัยก่อน ส่วนการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ที่เป็นหน้าที่ของคนรุ่นปัจจุบันต่อไป การ “อนุรักษ์” และการจัดการที่เป็นระบบมีมาตรฐาน สามารถที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมเป็นอย่างดี (พิสิฐ เจริญวงศ์, 2550) ด้วยเหตุดังกล่าว โบราณสถานจึงจัดได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแหล่งหนึ่งที่มีความนิยมอย่างสูงจากนักท่องเที่ยวในแง่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นเครื่องเตือนใจว่ามนุษย์ทุกเชื้อชาติต่างมีส่วนช่วยให้เกิดอารยธรรมขึ้น โบราณสถานสอนให้มนุษย์เคารพในสิ่งที่มีการสร้างสรรค์และมีความผูกพันกับมนุษย์ โบราณสถานจึงควรได้รับการบำรุงรักษาและควรอนุรักษ์ไว้ ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า โบราณสถานเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญและควรจะพัฒนาให้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้

ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ผลการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ อันจะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในแหล่งโบราณสถานของตนเอง และเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อทางราชการและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจะได้นำผลการศึกษาครั้งนี้ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวนโยบายและวางแผนการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัดของประเทศไทย ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ” ประกอบด้วยขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์และเมืองบริวารที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน
3. ขอบเขตด้านพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. ขอบเขตด้านเวลาทำการศึกษาในช่วงเดือนเดือนพฤศจิกายน 2562-พฤษภาคม 2563

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยศึกษาจากตำราและเอกสารต่างๆ
 - 1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน
2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่างๆ
3. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ นำเสนอแนวคิดใหม่ๆ จากการศึกษาวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาและสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่จะสามารถนำข้อมูลไปปรับใช้ในการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดโดยตรง
2. ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ
3. เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจของประเทศ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปปรับใช้เพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการจัดการและส่งเสริมโบราณสถานต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

คำจำกัดความ

ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความเพื่อให้เข้าใจความหมายในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ตรงกัน ดังนี้

สถานที่ท่องเที่ยว	หมายถึง	แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย วิหารพระมงคลบพิตร วัดหน้าพระเมรุ วัดใหญ่ชัยมงคล และวัดพนัญเชิงวรวิหาร
โบราณสถาน	หมายถึง	อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย
โบราณวัตถุ	หมายถึง	สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ชากมณูษย์ หรือชากสัตว์โดยอายุหรือลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสังหาริมทรัพย์ อันเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี
สถานที่ศักดิ์สิทธิ์	หมายถึง	บริเวณ หรืออาคาร หรือสิ่งก่อสร้างใดๆ ที่อยู่ในบริเวณเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา หรืออยู่ในเขตขึ้นทะเบียนโบราณสถาน อาทิ พระพุทธรูป วิหารวัดมงคลบพิตร และพระราชนุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง เป็นต้น และโบราณวัตถุ รวมทั้งมิได้เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ แต่ตั้งอยู่ในพื้นที่มรดกโลก
การบริหารจัดการ	หมายถึง	วิธีการหรือแนวทางในการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการแล้วประทับใจได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว ด้านรูปแบบการท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านการอำนวยความสะดวก เป็นต้น

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถาน
4. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
5. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว
6. โบราณสถานสำคัญทั้งในและนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา
7. กฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดของการวิจัย
10. สรุป

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงได้กำหนดให้รัฐ พึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาวตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลัง ผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)” โดยกำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือคติพจน์ประจำชาติ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขันในการผลิตและบริการที่หลากหลาย บนฐานของการเทคโนโลยีสมัยใหม่และนวัตกรรม มีรายได้สูงอยู่ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว คนไทย เป็นคนคุณภาพ ที่มีความสุข อยู่ดี กินดี สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติ ที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ 20 ปีต่อจากนี้ไปจะประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคง
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม
- ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคง โดยยุทธศาสตร์นี้ให้ความสำคัญกับความสามัคคีของคนในชาติ การบริหารจัดการและการฟื้นฟูพื้นฐาน ด้านความมั่นคงที่มีความจำเป็นต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศ สร้างสังคมที่มีความสมานฉันท์ มีความสัมพันธ์และร่วมมือด้านความมั่นคงในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน มิตรประเทศ และนานาชาติประเทศในการป้องกันภัยคุกคาม ในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับการรักษาผลประโยชน์ชาติ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร น้ำ และพลังงาน โดยมีแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การรักษาความสงบภายในประเทศ

1.1.1 เสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.1.2 ป้องกันและแก้ไขการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มุ่งเน้นการเสริมสร้างสันติสุข การส่งเสริมระบบงานยุติธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเหมาะสม

1.1.3 ส่งเสริมสภาพแวดล้อม/แนวทาง/กลไก ที่สามารถจัดสาเหตุของประเด็นปัญหาความมั่นคงที่สำคัญและให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความสามัคคีในชาติ

1.2 การพัฒนาศักยภาพในการป้องกันประเทศ พร้อมรับมือกับภัยคุกคามทั้งทางทหารและภัยคุกคามอื่นๆ

1.2.1 เสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถของระบบงานข่าวกรองอย่างต่อเนื่องให้สามารถประเมินสถานการณ์ในระยะยาวได้อย่างแม่นยำ

1.2.2 พัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการฉกฉวยกำลังป้องกันประเทศ และพัฒนาโครงสร้างกำลังและยุทธโศปกรณ์ที่เหมาะสมแก่การป้องกันประเทศ และการรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน ประเทศ

1.2.3 พัฒนาประสิทธิภาพระบบการเตรียมพร้อมแห่งชาติ และระบบการบริหารจัดการสาธารณภัยและความมั่นคงแบบใหม่ ให้มีความพร้อมเผชิญกับภาวะไม่ปกติและภัยคุกคามทุกรูปแบบ

1.3 บูรณาการความร่วมมือกับต่างประเทศที่เอื้อให้เกิดความมั่นคง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ และคุณภาพชีวิตของคนในชาติ

1.3.1 เสริมสร้างบทบาทของไทยในการพัฒนาผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างผลประโยชน์ของชาติกับผลประโยชน์ของภูมิภาค และนานาชาติ ที่สามารถเกื้อหนุนให้เกิดความมั่นคง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของคนในชาติได้อย่างยั่งยืน

1.3.2 สร้างเสริมประสิทธิภาพการป้องกัน แก้ไข ระวังภัยภัย พิ้นฟู ภัยจากการก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติทุกรูปแบบ

1.3.3 พัฒนาประสิทธิภาพกลไก/กฎหมาย/ระเบียบปฏิบัติ/แนวทางการบริหารจัดการ ในการป้องกัน แก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ รวมถึงพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับมิตรประเทศ และองค์การระหว่างประเทศในดำเนินการดังกล่าวร่วมกัน

1.3.4 เสริมสร้างความมั่นคงและปกป้องโครงสร้างพื้นฐาน/สาธารณูปโภคที่บริหารจัดการด้วยไซเบอร์ ให้ปลอดภัยจากการโจมตี รวมถึงส่งเสริมวัฒนธรรม สร้างความตระหนักรู้ในการใช้ไซเบอร์ในทางที่เหมาะสม

1.4 การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ทางทรัพยากรธรรมชาติและทางทะเล

1.4.1 พัฒนาประสิทธิภาพแนวทางการบริหารจัดการ/ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ สร้างความตระหนักรู้ต่อประชาชน

1.4.2 บริหารจัดการความมั่นคงชายแดนและชายฝั่งทะเล โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความไว้วางใจระหว่างผู้นำระดับสูงของไทยกับประเทศรอบบ้านและอาเซียน

1.5 การบริหารจัดการความมั่นคงให้สอดคล้องกันแผนงานพัฒนาอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชน และร่วมพัฒนาประเทศ

โดยพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการทำงานของกลไกที่เกี่ยวข้องในมิติงานด้านความมั่นคง โดยบูรณาการการดำเนินงานให้เชื่อมโยงกัน ทั้งระบบ รวมถึงภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในแต่ละเรื่องให้มีความเป็นเอกภาพและพัฒนาปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการดำเนินงาน ตลอดจนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม เพื่อช่วยเหลือประชาชน และร่วมพัฒนาประเทศ เพื่อให้เกิดความมั่นคงและการเตรียมความพร้อมของประเทศ

2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนา ภาคการผลิตและบริการ ซึ่งมุ่งเน้นที่การพัฒนาเพิ่มผลิตภาพการผลิตตลอดห่วงโซ่มูลค่า เพื่อก้าวกระโดดไปสู่การเป็นฐานการผลิตและบริการที่โดดเด่นในด้านเศรษฐกิจฐานชีวภาพ โดยยกระดับสู่เกษตรสมัยใหม่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นฐานการผลิตสินค้าเกษตร อาหาร พลังงานและวัสดุชีวภาพด้วยนวัตกรรม ยกระดับศักยภาพ ภาคอุตสาหกรรม ให้แข่งขันได้บนฐานเทคโนโลยีขั้นก้าวหน้า พัฒนาความหลากหลาย คุณภาพ และสร้าง เอกลักษณ์การท่องเที่ยวไทย และพัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ๆ ที่สร้างรายได้สูงเป้าหมายสำคัญ ของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันคือ ประเทศไทยถูกจัดอันดับไม่ต่ำกว่า 1 ใน 10 ของการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของโลกโดยองค์กรต่างๆ และเพิ่มผลิตภาพการผลิตรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายการเพิ่มอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เป็นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4-5 ต่อปีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และเพิ่มขึ้นเป็นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ในช่วง 15 ปี หลังจากนั้น และเพิ่มรายได้ต่อหัวเป็นอย่างน้อย 15,000 ดอลลาร์ สหรัฐ. หรือประมาณ 500,000 บาทต่อปี โดยแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ มีดังนี้

2.1 การพัฒนาภาคการผลิตและบริการ มุ่งเน้นที่การพัฒนาเพิ่มผลิตภาพการผลิตตลอดห่วงโซ่มูลค่า เพื่อก้าวกระโดดไปสู่การเป็นฐานการผลิตและบริการที่โดดเด่นในด้านเศรษฐกิจฐานชีวภาพ อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรม และบริการแห่งอนาคต เพื่อที่จะเพิ่มรายได้จากฐานเดิมและต่อยอดไปสู่การสร้างฐานรายได้ใหม่ โดยต้องมีการพัฒนา ในประเด็นหลัก ดังนี้

2.1.1 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานชีวภาพโดยยกระดับสู่เกษตรสมัยใหม่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นฐานการผลิตสินค้าเกษตร อาหาร พลังงาน และวัสดุชีวภาพด้วยนวัตกรรม

2.1.2 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานของการผลิตภาคเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยต้องมีการวางแผนการบริหารทรัพยากรธรรมชาติของประเทศทั้งระบบ ทั้งที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สัตว์ เพื่อให้มีการเข้าถึง การใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ และการฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม คู่คุณค่า มีประสิทธิภาพ และสมดุล สามารถเป็นฐานของภาคการผลิต ทั้งเกษตรและอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง

2.1.3 ยกระดับศักยภาพภาคอุตสาหกรรมให้แข่งขันได้บนฐานเทคโนโลยีขั้นก้าวหน้า ซึ่งหัวใจสำคัญอยู่ที่การพัฒนาเทคโนโลยีและการพัฒนาคน

2.1.4 พัฒนาความหลากหลาย คุณภาพ และสร้างเอกลักษณ์ การท่องเที่ยวไทย เพื่อให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวโลกที่มีความเป็นมืออาชีพและสร้างความประทับใจที่คู่ค้ำกับนักท่องเที่ยวทั่วโลก

2.1.5 พัฒนารัฐกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ๆ ที่สร้างรายได้สูง ประเทศไทยมีพื้นฐานที่เข้มแข็งในด้านการบริการด้วยอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งความสามารถในด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาต่อยอดไปสู่ธุรกิจบริการสาขาใหม่ๆ

2.2 การพัฒนาสังคมผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Society) เพื่อสร้างผู้ประกอบการทางธุรกิจที่พิจารณาโอกาสทางธุรกิจใหม่ๆ ด้วยการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมขับเคลื่อนให้ธุรกิจ (From Entrepreneur to Technopreneur) สู่การเป็น “ผู้ผลิตได้ ขายเป็น” ซึ่งมีความสำคัญต่อการเพิ่มผลิตภาพการผลิตและการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภาคการผลิตและบริการไทยตลอดห่วงโซ่มูลค่า โดยต้องมุ่งพัฒนาทั้งด้านศักยภาพของผู้ประกอบการ และปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญ ดังนี้

2.2.1 สร้างผู้ประกอบการไทยที่มีความเป็นมืออาชีพ ทั้งผู้ประกอบการในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ โดยจะต้องมีคุณลักษณะของ “ความเป็นผู้ประกอบการ” ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ แสวงหาโอกาสและกล้าลงทุนอย่างชาญฉลาด ก้าวทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2.2.2 ปัจจัยแวดล้อมในการสร้างสังคมผู้ประกอบการ ที่สำคัญ คือ การพัฒนากฎระเบียบที่อำนวยความสะดวกในการตั้งธุรกิจใหม่ได้ง่ายขึ้น

2.3 การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2.3.1 การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศจะต้องมุ่งสนับสนุนการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ ช่วยสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนในสังคม และช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้วย

2.3.2 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ตลอดห่วงโซ่มูลค่า เพื่อก้าวข้ามกับดัก จากผู้ซื้อเทคโนโลยีไปสู่การเป็นผู้ผลิตและขายเทคโนโลยี โดยเน้นการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน (Basic Science/Basic Research) เพื่อสร้างองค์ความรู้ ความคิด (Know-how/Idea Generation) และเทคโนโลยีต้นน้ำสู่การพัฒนาเทคโนโลยีต้นแบบ (Prototype) และเพื่อวางรากฐานความเข้มข้นในการต่อยอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ และนำไปใช้ประโยชน์ทั้งเชิงพาณิชย์ สังคม และชุมชน

2.4 การวางรากฐานที่แข็งแกร่ง และโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ในด้านเสถียรภาพและสมรรถนะทางเศรษฐกิจมหภาค การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อการพัฒนา และการพัฒนา พื้นที่ ภาค และเมือง โดยมีแนวทาง ดังนี้

2.4.1 เสริมสร้างเสถียรภาพและสมรรถนะทางเศรษฐกิจมหภาค โดยมีการบริหารเศรษฐกิจมหภาคที่ดี ทันต่อสถานการณ์ มีความยืดหยุ่นในระดับที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการรักษาสมดุลทางเศรษฐกิจของประเทศในทุกช่วงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วหรือสถานการณ์ที่ประเทศต้องเผชิญความเสี่ยงและความผันผวนทั้งในระยะสั้น

2.4.2 การเชื่อมโยงกับภูมิภาคและเศรษฐกิจโลก โดยยึดหลักการสร้างความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาและการสร้างความเป็นหุ้นส่วน การพัฒนา กับประเทศในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติประเทศ ทั้งใน ระดับทวิภาคี และพหุภาคี

2.4.3 การพัฒนาพื้นที่ พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ และเมือง ในอนาคตการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่จะทวีบทบาทสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการไทย

2.4.4 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการนำพาประเทศไปสู่การเป็น ประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเป็นเป้าหมายในอีก 20 ปี ข้างหน้า โดย คนไทยในอนาคต ต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา สามารถเรียนรู้ ได้ตลอดชีวิต มีทักษะในศตวรรษที่ 21 สู่การเป็นคนไทย ที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด และผู้ประกอบการ บนฐานของการรู้คุณค่า ความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย ความรับผิดชอบต่อสังคม และมีสุขภาวะที่ดี โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

3.1 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม (Transformation of Culture) มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ในลักษณะที่เป็น ‘วิถี’ การดำเนินชีวิต ดังนี้

3.1.1 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาพ่อแม่ให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต

3.1.2 การบูรณาการเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียนการสอน ในสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาสอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการมี จิตสาธารณะ เข้าไปในทุกสาระวิชาและในทุกกิจกรรม รวมทั้งปรับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการมีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ

3.1.3 การสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนา เพื่อเผยแพร่หลักคำสอนที่ดีงาม ให้แก่ประชาชน โดยพัฒนาผู้เผยแพร่ศาสนาให้ประพฤติปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างตามคำสอนที่ถูกต้อง ของแต่ละศาสนา รวมทั้งมีการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ที่เข้าใจง่าย และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3.1.4 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบของการมีคุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การจัดระเบียบสังคม รวมถึงการลงโทษผู้ละเมิดบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม

3.1.5 การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จากภาคธุรกิจ โดยกระตุ้นให้ภาคธุรกิจมีการบริหารจัดการอย่างมีธรรมาภิบาล พัฒนาสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมของคนทุกคนในบริษัททั้งพนักงานและลูกค้า ปรับเปลี่ยนทัศนคติการคำนวณผลตอบแทนให้คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อตอบแทนสังคม รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการประกอบธุรกิจเพื่อสังคม เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นต้น

3.1.6 การใช้สื่อและสื่อสารมวลชนในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคม โดยส่งเสริมให้สื่อและสื่อสารมวลชนปฏิบัติตามจรรยาบรรณสื่ออย่างเคร่งครัด การจัดเวลาและพื้นที่ออกอากาศให้แก่สื่อสร้างสรรค์ ในช่วงเวลาที่มีผู้ชมมากที่สุด รวมทั้งการส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์และเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ นำเสนอตัวอย่างของการมีคุณธรรมจริยธรรม และการมีจิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

3.2 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต

3.2.1 ช่วงการตั้งครรภ์ / แรกเกิด / ปฐมวัย เน้นการเตรียมความพร้อมให้แก่พ่อแม่ก่อนการตั้งครรภ์ ส่งเสริมอนามัยแม่และเด็กตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ ส่งเสริมการเกิดอย่างมีคุณภาพ สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การส่งเสริมการให้สารอาหารที่จำเป็นต่อสมองเด็กและให้มีการลงทุนเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการที่สมวัยในทุกด้าน

3.2.2 ช่วงวัยเรียน พัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความยืดหยุ่นทางความคิด รวมถึงทักษะด้านภาษา ศิลปะ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

3.2.3 ช่วงวัยรุ่น / นักศึกษา เน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน รวมถึงทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ มีทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม

3.2.4 ช่วงวัยแรงงาน ยกกระดับศักยภาพ ทักษะ และสมรรถนะแรงงานอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน มีการทำงานตามหลักการทำงานที่มีคุณค่า เพื่อสร้างผลิตภาพเพิ่มให้กับประเทศ มีวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์ มีความรู้ความเข้าใจทางการเงินเพื่อให้สามารถบริหารจัดการการเงินของตนเองและครอบครัว

3.2.5 ช่วงวัยผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศผ่านการเสริมทักษะการดำรงชีวิต ทักษะอาชีพในการหารายได้ มีงานทำที่เหมาะสมกับศักยภาพ มีการสร้างเสริมสุขภาพ ฟื้นฟูสุขภาพ การป้องกันโรคให้แก่ผู้สูงอายุ พร้อมกับจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ และหลักประกันทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

3.3 การปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม (Transformation of Learning) โดยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

3.3.1 การปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในทุกระดับชั้นอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา ที่มุ่งเน้นการใช้ฐานความรู้และระบบคิดใน 5 ศาสตร์สำคัญ ประกอบด้วย Science (ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการตั้งคำถาม) Technology (ความเข้าใจและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี) Engineering (ความรู้ทางวิศวกรรมศาสตร์และการคิดเพื่อหาทางแก้ปัญหา) Art (ความรู้และทักษะทางศิลปะ) และ Mathematics (ความรู้ด้านคณิตศาสตร์และระบบคิดของ เหตุผลและการหาความสัมพันธ์)

3.3.2 การเปลี่ยนโฉมบทบาท “ครู” ให้เป็นครูยุคใหม่ โดยปรับบทบาทจาก “ครูสอน” เป็น “ครูฝึก” หรือ “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” ทำหน้าที่กระตุ้น แนะนำวิธีเรียนรู้และวิธีจัดระเบียบการสร้างความรู้ ออกแบบกิจกรรมให้เด็กเรียน และมีบทบาทเป็นนักวิจัยพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อผลสัมฤทธิ์ของเด็ก

3.3.3 การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหาร จัดการศึกษาในทุกระดับ โดยจัดโครงสร้าง การจัดการการศึกษา เพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์และให้เอื้อต่อการเข้าถึงการศึกษาอย่าง เสมอภาคและทั่วถึง การยกระดับสถาบันการศึกษาในสาขาที่มีความเชี่ยวชาญสู่ความเป็นเลิศ

3.3.4 การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยเน้นการจัดระบบการศึกษาและ ระบบฝึกอบรบบนฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูง และยืดหยุ่นผ่านการพัฒนากลไกต่างๆ อาทิ การ พัฒนาการศึกษาด้านออนไลน์แบบเปิด การพัฒนาระบบการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะการรู้ดิจิทัล การมีระบบ เทียบโอนประสบการณ์ ระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) กรอบคุณวุฒิแห่งชาติ มาตรการจูงใจให้คน เข้าสู่การ Upskill/Reskill การให้สถานประกอบการเพิ่มผลิตภาพแรงงานผ่านการพัฒนาความสามารถ ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development : CPD)

3.4 การพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษ (Talents) โดยการพัฒนาและ ส่งเสริมกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของประเทศอย่างเป็นระบบ การสร้างสภาพแวดล้อมและระบบ สนับสนุนให้เอื้อต่อกกลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษในการสร้างสรรค์งานบนฐานเทคโนโลยีและนวัตกรรม ดังนี้

3.4.1 การพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้านต่างๆ อย่างเป็นระบบและ ต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา ครอบคลุมเรื่องกลไกในการคัดกรองและการ ส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษอย่างถูกต้อง

3.4.2 การสร้างเส้นทางอาชีพ สภาพแวดล้อมการทำงาน และระบบสนับสนุน (eco-systems) ที่เหมาะสมสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษผ่านกลไกต่างๆ อาทิ การจัดให้มีโครงสร้าง พื้นฐาน/เครื่องมือการทำงานที่เหมาะสม การสร้างระบบเชื่อมโยงเครือข่ายวิจัยกับศูนย์ความเป็นเลิศ ที่มีอยู่ในปัจจุบันในรูปแบบของ consortium การมีกลไกการทำงานในลักษณะการรวมตัวของกลุ่ม คนในหลายสาขาวิชา (Convergence) เพื่อรวมนักวิจัยและนักเทคโนโลยีชั้นนำให้สามารถต่อ ยอดงานวิจัยที่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ การสร้างความร่วมมือและเชื่อมต่อกับ สถาบันวิจัยอื่นๆ ทั่วโลก เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้นักวิจัยความสามารถสูงของไทย

3.4.3 การการดึงดูดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างชาติและคนไทยที่มีความสามารถสูง ในต่างประเทศ เพื่อให้กลับมาช่วยสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้กับประเทศ ทั้งใน รูปแบบการทำงานชั่วคราวและถาวรตามความเหมาะสมของเป้าหมายการพัฒนาประเทศในช่วง ระยะเวลาต่างๆ

3.5 การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี มุ่งเน้นการเสริมสร้างการจัดการสุขภาวะในทุกรูปแบบ ที่นำไปสู่การมีศักยภาพในการจัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดีและมี “ทักษะด้านสุขภาวะ” ที่เหมาะสม ดังนี้

3.5.1 การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) โดยพัฒนาองค์ความรู้และการสื่อสารด้านสุขภาพที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ให้แก่ประชาชน พร้อมทั้งเฝ้าระวังและจัดการกับความรู้ทางสุขภาพที่ไม่ถูกต้อง จนเกิดเป็น “ทักษะทางปัญญาและสังคม” ที่เป็นการเพิ่มศักยภาพในการจัดการสุขภาวะตนเองของประชาชน อาทิ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของตนเองให้มีความเหมาะสม และการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอในการดำรงชีวิต

3.5.2 การป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาพ โดยผลักดันการสร้างเสริมสุขภาพในทุกนโยบาย (Health in All Policies) ที่ให้หน่วยงานทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสุขภาพของประชาชน เพื่อลดภัยคุกคามที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสุขภาพคนไทย เช่น ยาสูบ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มลพิษทางสิ่งแวดล้อม อาหารที่ให้โทษต่อสุขภาพ และอุบัติเหตุ บนท้องถนน เป็นต้น

3.5.3 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี โดยส่งเสริมให้มีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นมิตรต่อสุขภาพและเอื้อต่อการมีกิจกรรมสำหรับวัยกระตือรือร้นของสังคม จัดทำมาตรการทางการเงินการคลังที่สนับสนุนสินค้าที่เป็นมิตรต่อสุขภาพ สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ช่วย ในการเสริมการมีสุขภาวะ รวมทั้งกำหนดให้มีการประเมินผลกระทบ ด้านสุขภาพโดยชุมชนและภาคประชาชนก่อนการดำเนินโครงการที่อาจกระทบต่อระดับสุขภาวะ

3.5.4 การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ทันสมัยสนับสนุนการสร้างสุขภาวะที่ดี โดยนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้ในการสร้างความเลิศทางด้านบริการทางการแพทย์และสุขภาพแบบครบวงจรและทันสมัย ที่รวมไปถึงการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ในการให้คำปรึกษา วินิจฉัย และพยากรณ์การเกิดโรคล่วงหน้า การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพทางไกลให้มีความหลากหลาย เข้าถึงง่าย เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาบุคลากรทางการแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญในพื้นที่ห่างไกล มีการเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์เข้ากับอินเทอร์เน็ต (Internet of Things) ทางด้านสุขภาพ อาทิ การพัฒนาอุปกรณ์อัจฉริยะ (Smart devices) ในการวัดอัตราการเต้นชีพจร หัวใจและส่งข้อมูลให้แพทย์ทราบทันที และจัดให้มีระบบการเก็บข้อมูลสุขภาพของประชาชน ตลอดช่วงชีวิตให้มีประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานความยั่งยืนทางการคลัง

3.5.5 การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างสุขภาวะดีในทุกพื้นที่ โดยให้ชุมชนเป็นแหล่งบ่มเพาะจิตสำนึกการมีสุขภาพดีของประชาชน ผ่านการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ด้านสุขภาพที่เป็นประโยชน์และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การสร้างสุขภาวะที่พึงประสงค์ระหว่างกัน โดยรัฐจะทำหน้าที่เป็นผู้กำกับ (Facilitator) ที่สำคัญในการอำนวยความสะดวกให้ชุมชนสามารถสร้างการมีสุขภาพดีของตนเองได้ เช่น ให้ความรู้ สนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดการสุขภาวะแก่ประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนเป็นพื้นที่สำคัญในการจัดการสุขภาวะของแต่ละพื้นที่

3.6 การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย มุ่งเน้นการสร้างความรู้ในการวางแผนชีวิตและการสร้างครอบครัว การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาครอบครัว ดังนี้

3.6.1 การส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ โดยการสร้าง บุตรที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับกลุ่มคนก่อนก้าวมาเป็นพ่อแม่ ตั้งแต่การพัฒนาการเข้าถึงบริการ สุขภาพ การส่งเสริมวางแผนครอบครัว การตรวจเช็คความพร้อมในการสร้างครอบครัว การส่งเสริม อนามัยการเจริญพันธุ์ในกลุ่มแม่และเด็ก รวมถึงการสนับสนุนกลุ่มผู้มีบุตรยากซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มี ความพร้อมให้สามารถมีบุตรได้ เพื่อส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพในกลุ่มประชากรวัยเจริญพันธุ์ทุกกลุ่ม

3.6.2 การสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ โดยส่งเสริมความรู้ในการ วางแผนชีวิตที่เหมาะสมกับค่านิยมของคนรุ่นใหม่ มุ่งเน้นการให้ความรู้ผู้ที่จะมาเป็นพ่อแม่/ผู้ปกครอง ในเรื่องโภชนาการ วิธีการเลี้ยงดู วิธีการสื่อสาร และการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม บนฐานความรู้ทาง วิชาการตั้งแต่ช่วงตั้งครรภ์และถึงช่วงอายุต่าง ๆ ของการเลี้ยงดูบุตร รวมถึงขยายผลไปสู่การพัฒนา กลไกในลักษณะของโรงเรียนพ่อแม่ ในวงกว้าง เพื่อมีส่วนช่วยในการสร้างพัฒนาการ วางพื้นฐาน ความคิด ทักษะอารมณ์ ทักษะสังคม และพัฒนาความเป็นคนดี

3.6.3 การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง โดย เน้นการส่งเสริมนโยบายการสร้าง ความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน การสนับสนุนบทบาทของ ชุมชน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้ามาเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่ม ครอบครัวเปราะบาง อาทิ การมีระบบพี่เลี้ยงชุมชน มาตรการสนับสนุนการบริหารและพัฒนาเด็ก

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม การที่ประเทศ ไทยจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศไทยจะต้องเป็นประเทศที่ทุกคน มีโอกาสและความเสมอ ภาควิชาการในทุกด้าน หรือการเป็น “สังคมแห่งโอกาส” ทั้งในมิติของการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทรัพยากร กระบวนการยุติธรรม และบริการสาธารณะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นหลักประกันทางสังคมที่ลด ความเสี่ยงของบุคคลที่จะตกลงสู่ภาวะความยากจน โดยเฉพาะกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำ ที่สุดและผู้ด้อยโอกาสที่ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการ ดังกล่าว โดยมีแนวทางและประเด็นพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

4.1 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้คนทุกกลุ่มในสังคม โดยการมี หลักประกันทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาส ได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและมีการกระจายทรัพยากรให้ทุกคนสามารถเข้าถึงอย่างเป็นธรรม ดังนี้

4.1.1 สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัยและ ทุกกลุ่ม โดยพิจารณาให้ครอบคลุมสิทธิพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนพึงมีตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงการให้ สิทธิตามระดับขั้นความจำเป็นของแต่ละบุคคลตั้งแต่การสร้าง ความมั่นคงสำหรับตัวบุคคลจนถึง การนำไปสู่ประสิทธิภาพของสังคมในภาพรวม อาทิ การขยายความคุ้มครองระบบประกันสังคม การพัฒนาระบบบริหารจัดการหลักประกันสุขภาพ และการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพในทุกระดับ เป็นต้น

4.1.2 เพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย (ประชากร ร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำ ที่สุด) และผู้ด้อยโอกาส โดยการสร้างศักยภาพของคนอย่างยั่งยืน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และ ส่งเสริมการออมในทุกช่วงวัย เพื่อความมั่นคงทางรายได้ ในสังคมสูงวัยและบรรเทาภาระทางการคลัง ของรัฐบาล

4.1.3 กระจายการถือครองทรัพย์สินให้มีความเป็นธรรม เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยการปฏิรูประบบภาษีเพื่อสร้างความเสมอภาคและการกระจายทรัพยากร เช่น การพิจารณาปรับรายการหักลดหย่อนภาษีเงินได้ นิติบุคคล การขยายฐานภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา การปรับลดการลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่เอื้อประโยชน์ต่อ ผู้มีรายได้สูง การปรับอัตราภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง การจัดเก็บภาษีมรดกและขยายการจัดเก็บภาษีที่เกี่ยวข้องกับการถือครองทรัพย์สิน เป็นต้น รวมทั้งการมีมาตรการสนับสนุนให้ประชาชนมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งจะช่วยยกระดับความมั่นคงในการดำรงชีวิตของประชาชน

4.2 การสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง

4.2.1 กระจายบริการทางสังคมที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยพัฒนาคุณภาพการให้บริการทางสังคมให้มีคุณภาพในทุกพื้นที่และทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการดังกล่าวได้อย่างทั่วถึง ผ่านการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมการสื่อสารทางไกลมาปรับใช้ในการให้บริการ และใช้การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างหน่วยงานในเขตพื้นที่ รวมถึง สนับสนุนให้มีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกันจัดบริการทางสังคมให้แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และการสร้างความร่วมมือที่เน้นผลลัพธ์เพื่อสังคม (Social Impact Partnership Model) เป็นต้น

4.2.2 สร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตสำหรับทุกกลุ่มทุกวัย โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย ตามหลักอารยสถาปัตย์ (Universal Design) เช่น ทางเดินเท้า ระบบขนส่งสาธารณะ พื้นที่สาธารณะที่อยู่อาศัย เป็นต้น การลงทุนก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้ประชาชนในพื้นที่ชายขอบสามารถเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสาร ได้สะดวกและรวดเร็ว รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมสำหรับการดำเนินชีวิตให้แก่กลุ่มคนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น นวัตกรรมป้องกันการล้มในผู้สูงอายุ หุ่นยนต์ดูแลผู้สูงอายุ การทดสอบภาวะสมองเสื่อมผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อุปกรณ์กายเทียมสำหรับผู้พิการ เป็นต้น

4.3 การเสริมสร้างพลังทางสังคม โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาและบริหารจัดการชุมชน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคม ดังนี้

4.3.1 สร้างศักยภาพให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง โดยการสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและการสนับสนุนให้ชุมชน มีโอกาสในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองให้เหมาะสมกับความต้องการ และบริบทของพื้นที่ โดยไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ หรือรุกล้ำพื้นที่อื่น ผ่านการจัดทำโฉนดชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้วิสาหกิจของชุมชนสามารถเข้าถึงตลาดเงิน ตลาดทุน และมีการเชื่อมต่อกับตลาดสินค้าและบริการตามกลุ่มประเภทของแต่ละวิสาหกิจ และสร้างเสริม ความรอบรู้ทางการเงินให้แก่สมาชิกของชุมชนพร้อมทั้งจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนในการให้บริการทางการเงิน การกระจายความรู้ทางการเงิน และการติดตามพฤติกรรมทางการเงิน อย่างต่อเนื่องให้แก่คนในชุมชน

4.3.2 ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศและการมีบทบาทที่สำคัญในสังคม รวมถึงส่งเสริมความเสมอภาคทางสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเน้นการสร้างการยอมรับในเพศสภาพของกลุ่มคนต่างๆ ภายใต้การสร้างเจตคติที่ถูกต้อง บนพื้นฐานของการเรียนรู้และรับรู้ร่วมกัน ในสังคม การศึกษา การทำงาน และการดำรงชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งสร้างโอกาส ให้คนทุกกลุ่มสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความเห็น ที่เป็นประโยชน์ และมีความพร้อมในการตัดสินใจ เพื่อการพัฒนาในระดับปัจเจกและระดับประเทศได้อย่างเท่าเทียม

4.3.3 เสริมสร้างให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบทางสังคม ผ่านการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการเพิ่มโอกาสและช่องทางในการเข้าถึงข่าวสารเพื่อให้ประชาชนมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารที่ทั่วถึง ขณะเดียวกันมุ่งเน้นพัฒนาและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาเครือข่ายที่มีศักยภาพ ในการพัฒนาภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ประชาชน

4.4 การสร้างความสมานฉันท์ในสังคม โดยการสร้างการยอมรับความแตกต่าง ในสังคม มีเครือข่ายทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อใจ และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนี้

4.4.1 สร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยปรับแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ให้มีความทันสมัย ลดความขัดแย้งของกฎหมาย และสอดคล้องกับทิศทาง การพัฒนาประเทศและสนับสนุนการลดความเหลื่อมล้ำ เช่น การปรับปรุงกฎหมายด้านการค้าที่ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขัน กฎหมายที่ป้องกันและแก้ไขปัญหาการผูกขาด เป็นต้น รวมทั้งให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขกฎหมายตั้งแต่ขั้นตอนการร่างและให้ความสำคัญกับร่างกฎหมายที่ภาคประชาชนเป็นผู้เสนอ

4.4.2 ส่งเสริมค่านิยมความเสมอภาคระหว่างกลุ่มคน ในสังคม โดยฟื้นฟูบทบาทสถาบันทางศาสนาในการส่งเสริมการ มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา ที่ถูกต้อง รวมทั้งให้สื่อสารมวลชนและสื่อสารสาธารณะทุกช่องทางการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมการมีจิตสาธารณะ ลดความขัดแย้ง ร่วมใจกันพัฒนาสังคมและประเทศ โดยยึดเอาประโยชน์ของส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว รวมทั้งสร้างเสริมให้เกิดการยอมรับและเข้าใจความคิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรม รวมถึงการให้โอกาสแก่กลุ่มคนเปราะบางและกลุ่มด้อยโอกาสสามารถพัฒนาและแสดงศักยภาพของตนเองได้ โดยไม่พึ่งพิงการช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อม
ในปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ไปอย่างขาดประสิทธิภาพจึงอยู่ในสภาพที่ร่อยหรอเสื่อมโทรม รวมทั้งสภาพแวดล้อมมีคุณภาพต่ำสูง ทั้งปัญหาคุณภาพน้ำ อากาศ และขยะของเสียเหลือทิ้งที่กำจัดไม่ทัน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผล ทั้งต่อต้นทุนการผลิตสินค้าบริการและสร้างผลเสียต่อคุณภาพชีวิตประชาชน ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความเสี่ยงจากความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศของโลกที่มีความผันผวนและฤดูกาลผิดปกติขึ้นไปได้ส่งผลให้เกิดความตระหนักกันมากขึ้นในการที่ผู้คนจะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ความเสี่ยงและความ

ท้าทายจากสภาพแวดล้อมและภัยพิบัติได้นำไปสู่ข้อตกลงในระดับโลกที่สำคัญ ทั้งในเรื่องการบรรลุซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจก และการใช้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นข้อกำหนดที่ส่งผลต่อการแข่งขันทางการค้าในตลาดโลก ดังนั้น ยุทธศาสตร์การสร้างความเร็วเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การบริโภคที่ยั่งยืนและการผลิตที่ยั่งยืน การดำเนินการที่สำคัญคือต้องเร่งวางระบบการอนุรักษ์ พื้นฟูและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพโดยการวางระบบบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้มีประสิทธิภาพใน 25 ลุ่มน้ำทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน เน้นการปรับระบบการบริหารจัดการอุทกภัยอย่างบูรณาการ รวมทั้งยกระดับความสามารถในการป้องกันผลกระทบและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติธรรมชาติและปรับตัวไปสู่รูปแบบของการผลิตและการบริโภคที่ปล่อยคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพและพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศน์และเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยการจัดการขยะ สารพิษ และของเสียอันตรายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

5.1 จัดระบบอนุรักษ์ พื้นฟูและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ดำเนินการปกป้องรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ทั้งป่าต้นน้ำลำธาร ป่าชุมชน และป่าชายเลนดำเนินการปราบปรามและป้องกันการบุกรุกทำลายป่าอย่างเข้มงวด เร่งรัดการปลูกป่าโดยเลียนแบบระบบธรรมชาติ กำหนดพื้นที่ราบเชิงเขาเป็นแนวกันชน ส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจที่มีระบบการจัดการป่าไม้ที่ยั่งยืน บริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้บนพื้นฐานให้คนและชุมชนสามารถอยู่กับป่าได้ โดยจัดทำแนวเขต ให้เกิดความชัดเจน นำระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการและส่งเสริมแนวทาง ประเมินมูลค่าการให้บริการของระบบนิเวศน์และการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ วางระบบป้องกัน การกัดเซาะชายฝั่ง ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็ง และความร่วมมือในภูมิภาคอาเซียน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

5.2 วางระบบบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้มีประสิทธิภาพใน 25 ลุ่มน้ำ ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน เน้นการปรับระบบการบริหารจัดการอุทกภัยอย่างบูรณาการให้มีแหล่งกักเก็บน้ำต้นทุนและแหล่งชะลอน้ำที่เพียงพอ เพิ่มขีดความสามารถในการเก็บกักน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ และการผันน้ำ โดยขุดลอกร่องน้ำและแหล่งน้ำ เพื่อแก้ปัญหาอุทกภัย ภัยแล้ง ควบคู่กับกับแผนงานกำหนดพื้นที่รับน้ำนอง และการพัฒนาคลังข้อมูล ระบบพยากรณ์ และการเตือนภัยและแผนงานเผชิญเหตุเฉพาะพื้นที่ ตลอดจนการปรับปรุงองค์กรและกฎหมาย รวมทั้งการสร้าง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ

5.3 พัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในทุกภาคเศรษฐกิจ เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยมุ่งเน้นการลดสัดส่วนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล และเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนในภาคการผลิตไฟฟ้า เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในภาคการคมนาคมขนส่ง อุตสาหกรรม และ อาคาร ส่งเสริมการผลิตพลังงานสะอาด นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการและการอนุรักษ์พลังงาน ตลอดจน กำหนดกฎระเบียบ และสร้างกลไกให้ทุกภาคส่วนใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้กับประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาและการประหยัดพลังงานอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

5.4 พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศน์และเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมหนาแน่นให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมนิเวศน์ต้นแบบมีการบริหารจัดการวัตุดิบ ขยะ สารพิษ และของเสียอันตรายอย่างเป็นระบบครบวงจร การรวมกลุ่มของกลุ่มอุตสาหกรรม เพื่อบริหารจัดการ และเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรร่วมกันมีกลไก เพื่อดูแลและประสานการพัฒนาสู่เมืองอุตสาหกรรมนิเวศน์ บรรลุให้เป็นแผนพัฒนาของจังหวัดและพื้นที่ ปรับกฎระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนา สำหรับการพัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้นการเพิ่มศักยภาพเมืองด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม สนับสนุนการเปลี่ยนของเสียให้เป็นพลังงาน ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดสารพิษอันตราย เพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อเป็นแหล่งดูดซับมลพิษและเก็บกักคาร์บอน ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกิจกรรมการพัฒนาในเมืองหลักของประเทศ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงโอกาสจากอาเซียน ซึ่งเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนมีหลายรูปแบบ เช่น เมืองอุตสาหกรรมนิเวศน์ เมืองเกษตรสีเขียว เมืองคาร์บอนต่ำ และเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน เป็นต้น

5.5 ร่วมลดปัญหาโลกร้อนและปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยลดการก่อก๊าซเรือนกระจกในทุกภาคการผลิตและการดำรงชีวิตประจำวัน เพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยพัฒนาองค์ความรู้ บุคลากร องค์กร และเครื่องมือในการบริหารจัดการ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ป้องกัน ฝักระวังและเตือนภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยจัดทำแผนที่เสี่ยงภัย ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด ส่งเสริมการทำแผนบริหารความต่อเนื่องของธุรกิจ โดยมีกลไกการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และให้ข้อมูลที่จำเป็น เพื่อให้ทุกภาค โดยเฉพาะชุมชนและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้มากที่สุด เน้นหลักการกระจายอำนาจ ให้กับท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชน

5.6 ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์และนโยบายการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการผลิตการบริโภค รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด (mindset) และวิถีชีวิต (life style) ของบุคคลและองค์กรให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คุ่มค่า และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ลดของเสีย อันจะช่วยลดภาระงบประมาณภาครัฐในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยจัดให้มีระบบภาษีสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภาษีการปล่อยมลพิษและภาษี เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดค่าธรรมเนียมการจัดการมลพิษ และภาษีผลิตภัณฑ์และค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการวางเงินประกันความเสี่ยงหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงโครงสร้างภาษี เพื่อส่งเสริมการประหยัดพลังงาน การใช้พลังงานทางเลือกและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทบทวนนโยบายการบริหารจัดการ โดยคำนึงถึงมูลค่าที่แท้จริงที่ได้คิดรวมค่าเสียโอกาสและมูลค่าในอนาคต เพื่อปรับปรุงระบบภาษีและค่าสัมปทาน ส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการปรับปรุงระบบ โครงสร้าง องค์กร กลไก กระบวนการยุติธรรม และกฎหมาย ในการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ การที่ประเทศไทยจะบรรลุเป้าหมายอนาคตในระยะยาวที่กำหนดไว้นั้น การบริหารราชการแผ่นดินจะต้องปรับเปลี่ยนขนานใหญ่ให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างมีบูรณาการและมีความต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหาหลักๆ ของประเทศและสนับสนุนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ภาครัฐจะต้องจัดระบบองค์กรให้ลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกัน และกะทัดรัด (Open and connected government) โดยใช้ดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ (Full Digital Employment) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ การให้บริการแก่ภาคประชาชนและภาคธุรกิจเอกชนและสามารถดำเนินงานร่วมกับภาคการเมืองบนพื้นฐานของความรับผิดชอบความโปร่งใส ปราศจากการทุจริตและประพฤติมิชอบ สามารถตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในการให้บริการสาธารณะ รวมทั้งจะต้องเป็นระบบที่สามารถจูงใจและดึงดูดให้คนดี คนเก่ง เข้ามาร่วมพลังการทำงานที่มีความมุ่งมั่นและแรงบันดาลใจในการที่จะร่วมกันพลิกโฉมประเทศไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ **การปรับสมดุลภาครัฐ**มีแนวยุทธศาสตร์ที่สำคัญประกอบด้วย **การวางระบบบริหารงานภาครัฐแบบบูรณาการ** เพื่อให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันตั้งแต่ยุทธศาสตร์ชาติลงไปจนถึงระดับพื้นที่การจัดสรรงบประมาณให้มีลักษณะยึดโยงกับยุทธศาสตร์ ในทุกระดับและมีเป้าหมายร่วมเป็นหลัก รวมทั้งมีระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ทั้งในระดับยุทธศาสตร์ตามภารกิจและพื้นที่ โดยมีแนวทางและประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

6.1 การวางระบบบริหารงานราชการแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันตั้งแต่ยุทธศาสตร์ชาติลงไปจนถึงระดับพื้นที่ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ โดยการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการจัดสรรงบประมาณให้มีลักษณะยึดโยงกับยุทธศาสตร์ในทุกระดับและมีเป้าหมายร่วมเป็นหลัก รวมทั้งมีระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานทั้งในระดับยุทธศาสตร์ ตามภารกิจ และพื้นที่

6.1.1 วางระบบการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย การใช้กลไกแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ แผนและยุทธศาสตร์พัฒนาภาค แผนแม่บท และแผนการปฏิรูป เพื่อแปลงสู่แผนบริหารราชการแผ่นดิน และแผนปฏิบัติการในทุกระดับตั้งแต่ระดับกระทรวงถึงระดับชุมชน โดยพัฒนารูปแบบและเชื่อมโยงการทำงานของภาครัฐในระดับต่างๆ (Multi-Level Governance) ให้มีเอกภาพและสอดคล้องประสานกันระหว่างราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น โดยเน้นการยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area-based Approach) และยุทธศาสตร์ที่สำคัญของชาติ (Agenda-based) ตามห่วงโซ่แห่งคุณค่า เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือที่หลากหลายระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคส่วนอื่นในสังคม พร้อมทั้งให้กำหนดความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ตลอดจนพัฒนากลไกหรือเครื่องมือในการสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่

6.1.2 ปรับปรุงระบบบริหารจัดการงบประมาณให้มีลักษณะแบบยึดโยงยุทธศาสตร์ในทุกระดับและมีเป้าหมายร่วมเป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ลงสู่ระดับต่าง ๆ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนและยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค แผนแม่บท ประเด็นการปฏิรูปสู่แผนบริหารราชการแผ่นดินและแผนปฏิบัติการในทุกระดับ โดยจัดให้มีกฎหมายที่เป็นกรอบในการบริหารการเงิน การคลัง ภาครัฐมีการใช้ระบบกรอบงบประมาณระยะ

ปานกลางและระยะยาวให้เกิดผล เพื่อสะท้อนถึงช่องว่างทางงบประมาณที่ต้องจัดสรรเป็นรายการประจำและเพื่อตอบสนองต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยมุ่งเน้นการจัดทำงบประมาณแบบบูรณาการที่ยึดพื้นที่และประเด็นการพัฒนา ที่สำคัญเป็นตัวตั้ง และมีกลไกการติดตามตรวจสอบการเงิน และการคลังภาครัฐ

6.1.3 ติดตามและประเมินผลการบรรลุเป้าหมายการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศ โดยมีระบบการติดตามประเมินผลแบบถ่ายทอดระดับ โดยในระดับยุทธศาสตร์เป็นการออกแบบเป้าหมาย และตัวชี้วัด (ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ) ที่คาดหวังในการพัฒนาประเทศ โดยเป้าหมายสูงสุดคือ ยุทธศาสตร์ชาติที่เชื่อมโยงกับแผนแม่บท แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล และแผนปฏิบัติการระดับต่างๆ สำหรับในระดับกระทรวงและระดับพื้นที่ เป็นการวิเคราะห์ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง รวมทั้งวางระบบการติดตามประเมินผล 3 ระยะเวลา ประกอบด้วย การประเมินผลก่อนการปฏิบัติหรือเริ่มโครงการ (Ex-ante-Evaluation) ระหว่างดำเนินการ (On-going Evaluation) และหลังการดำเนินงานแล้วเสร็จ (Ex-post Evaluation) ตลอดจนพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนรวม รับผิดชอบต่อความคิดเห็นและตรวจสอบแผนงาน/โครงการ

6.2 การยกระดับงานบริการประชาชนและการอำนวยความสะดวกของภาครัฐสู่ความเป็นเลิศ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทั้งประชาชนและนักธุรกิจเอกชน โดยมีการเชื่อมโยงผ่านระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ เชื่อมโยงทุกส่วนราชการในการให้บริการประชาชน เช่น การพัฒนาระบบกลางของภาครัฐในการให้บริการธุรกิจตลอดวงจรการประกอบธุรกิจ (Single Portal for Business) ด้วยการใช้ระบบดิจิทัลบูรณาการข้อมูล/เอกสารระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะทำให้สามารถติดต่อราชการได้แบบเบ็ดเสร็จได้ตลอดวงจร โปร่งใส ตรวจสอบได้ และผู้รับบริการได้รับความสะดวก สามารถเข้าถึงงานบริการภาครัฐได้ง่าย ทั้งถึง และหลากหลายรูปแบบตามความต้องการ

6.3 การปรับปรุงบทบาท ภารกิจ และโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐให้มีขนาดที่เหมาะสม ทันสมัย มีขีดสมรรถนะสูง และสามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่า และเทียบได้กับมาตรฐานสากล สามารถรองรับกับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่มีความหลากหลาย ซับซ้อนมากขึ้น และทันการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

6.3.1 ทบทวนบทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐให้มีความเหมาะสม และกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้มีความชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อนกัน รวมทั้งถ่ายโอนภารกิจที่สำคัญ เช่น นโยบายการศึกษา ขั้นพื้นฐาน นโยบายการคลัง บริหารจัดการพลังงาน และนโยบายสาธารณสุข เป็นต้น เพื่อการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

6.3.2 ปรับโครงสร้างและระบบบริหารงานราชการใหม่ ในรูปแบบของหน่วยงานรูปแบบพิเศษที่ต้องอาศัยการดำเนินงานที่มีความยืดหยุ่น คล่องตัว ไม่ยึดติดกับโครงสร้างองค์การและระบบราชการแบบเดิม โดยยุบเลิกภารกิจที่ไม่จำเป็น ถ่ายโอนภารกิจให้ภาคส่วนอื่นได้แก่ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชนและประชาชนรับไปดำเนินงานแทน สำหรับภารกิจที่ภาครัฐยังจำเป็นต้องดำเนินการ จะต้องกำหนดให้มีโครงสร้างหน่วยงานที่สอดคล้องกับบทบาทภารกิจที่รับผิดชอบ มีความ

คุ้มค่า และสามารถขับเคลื่อนการบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งจัดระบบองค์กรภาครัฐที่แยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่กำกับ และหน่วยงานผู้ให้บริการในตลาดที่มีการแข่งขันกับภาคเอกชนออกจากกันให้ชัดเจน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและมีการแข่งขันที่เป็นธรรม

6.3.3 พัฒนาและปรับระบบวิธีการปฏิบัติราชการให้ทันสมัย มุ่งผลสัมฤทธิ์มีความโปร่งใส ยืดหยุ่น และคล่องตัวสูง ลดความซ้ำซ้อน เตรียมการทำงานไว้ล่วงหน้า มีการวิเคราะห์ความเสี่ยง นำนวัตกรรม เทคโนโลยี ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัล แนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมทั้งองค์ความรู้ในแบบสหสาขาวิชาเข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างคุณค่าและตอบสนองกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างทันเวลา เปิดโอกาสให้ทุก ๆ ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างเหมาะสม สามารถปรับตัวเข้าสู่การเป็นสำนักงานสมัยใหม่ นำไปสู่การเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง สามารถปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล สอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน

6.4 การพัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนและพัฒนาบุคลากรภาครัฐในการปฏิบัติราชการและมีความเป็นมืออาชีพ

6.4.1 พัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนภาครัฐ เพื่อบริหารจัดการให้จำนวนบุคลากร คุณสมบัติน และการกำหนดตัวบุคคลลงตำแหน่งต่าง ๆ ในภาครัฐมีความสอดคล้องกับลักษณะงานการใช้เทคโนโลยีในภาครัฐและบทบาทภารกิจของภาครัฐ โดยต้องปรับเปลี่ยนทั้งวิธีการสรรหา/คัดเลือก (recruit) การพัฒนาทักษะและขีดความสามารถ (train) และการรักษา/คงไว้ซึ่งบุคลากรคุณภาพ (retain) เพื่อให้จูงใจให้คนดีคนเก่งทำงานในภาครัฐ และเป็นการปรับเปลี่ยนกำลังคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทภารกิจของภาครัฐที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้การดำเนินงานของภาครัฐสัมฤทธิ์ผลและการใช้จ่ายงบประมาณด้านกำลังคนมีความคุ้มค่า

6.4.2 พัฒนาขีดความสามารถบุคลากรภาครัฐ ให้มีสมรรถนะใหม่ ๆ สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงบริบทการพัฒนาและการดำเนินงานตามทิศทางการพัฒนาประเทศ และยกระดับขีดสมรรถนะใหม่ให้เทียบได้ในระดับสากล พร้อมทั้งวางระบบตำแหน่งที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในบางหน่วยงานให้สามารถสรรหาบุคคลภายนอกเข้ามาบริหารราชการได้ รวมทั้ง สรรหาและจูงใจให้คนรุ่นใหม่ที่มีขีดสมรรถนะสูงเข้ามาสู่ระบบราชการไทย

6.4.3 ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานและสร้างค่านิยมที่ดีของบุคลากรภาครัฐ ให้ปฏิบัติราชการโดยยึดภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน มีจิตบริการ ทำงานในเชิงรุก และมองไปข้างหน้า สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรภาครัฐทุกระดับมีคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติราชการและการดำรงชีวิตในสังคม โดยยึดประโยชน์ของชาติเป็นหลัก

6.4.4 เสริมสร้างระบบคุณธรรมและวางมาตรการที่เหมาะสมกับเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Path) ทั้งการแต่งตั้ง และโยกย้ายบุคลากรภาครัฐทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแต่งตั้งผู้บริหารระดับสูงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถ ความดีงาม ความมีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นแนวทางประกอบการพิจารณา รวมทั้งทบทวนและปรับเปลี่ยนระบบค่าตอบแทนตามลักษณะงาน ความเชี่ยวชาญ ความสลับซับซ้อน ความต้องการในตลาด และความเหมาะสมในแต่ละภารกิจ

6.4.5 พัฒนาภาวะผู้นำที่มีขีดสมรรถนะสูง มีความรับผิดชอบ และมีความเป็นมืออาชีพสำหรับบุคลากรภาครัฐ โดยในระยะแรกต้องมุ่งเน้นที่กลุ่มผู้บริหารและดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างภาวะผู้นำในระดับต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมด้วย

6.5 การต่อต้านการทุจริตและประพฤตินิชอบ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชนและประชาชน และเครือข่ายต่างๆ สอดส่องเฝ้าระวัง ให้ข้อมูลและร่วมตรวจสอบการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐตามความเหมาะสม พร้อมทั้งสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริตและประพฤตินิชอบของบุคลากรภาครัฐให้เกิดขึ้นในสังคม และสร้างจิตสำนึกและค่านิยมให้ทุกภาคส่วนตื่นตัว และละอายต่อการทุจริต และประพฤตินิชอบ ทุกรูปแบบ รวมทั้งส่งเสริมให้การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมปราศจากการแทรกแซงของนักการเมืองและผู้มีอิทธิพล ตลอดจน วางมาตรการคุ้มครองพยานและผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ต้องกำหนดให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดกรณีทุจริตและประพฤตินิชอบอย่างจริงจังและรวดเร็ว

6.6 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับให้มีความชัดเจน ทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ โดยปรับปรุงแก้ไข และยกเลิกกฎหมายต่างๆ ให้มีความชัดเจน ทันสมัย เป็นธรรม เอื้ออำนวยต่อการบริหารราชการแผ่นดิน การพัฒนาประเทศ การให้บริการประชาชน การประกอบธุรกิจ การแข่งขันระหว่างประเทศ สอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ ทั้งนี้ การออกกฎหมาย ใหม่ควรต้องมีการพิจารณาตรวจสอบความจำเป็น รับฟังความเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นก่อนการออกกฎหมาย ดังกล่าว รวมทั้งจัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายในรอบระยะเวลาที่กำหนดโดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย ตลอดจนเพิ่มศักยภาพหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เสนอความเห็นทางกฎหมายให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีระบบการประเมินผลกระทบในการออกกฎหมาย (Regulatory Impact Assessment: RIA) ที่สมบูรณ์ตามมาตรฐานสากล ซึ่งต้องมีการนำรายการ RIA (RIA Checklist) หน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่ประเมินความเหมาะสมของ RIA มีแนวปฏิบัติ RIA (RIA Guidelines) หนังสือคู่มือการวิเคราะห์ประเมินต้นทุน-ผลประโยชน์ และมีแนวปฏิบัติในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมาใช้ในการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายและการออกกฎหมายใหม่

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561 – 2564 (ฉบับที่ 2) ของกรมการท่องเที่ยว ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพห่วงโซ่อุปทานทางการท่องเที่ยวในทุกมิติ พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรกรมการท่องเที่ยวให้มีความเป็นเลิศและเป็นที่ยอมรับ ตลอดจนสร้างกลไกการทำงานภายในองค์กรให้มีการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและระบบดิจิทัลที่ทันสมัย เพื่อมุ่งพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการวางรากฐานและแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างสมดุลของการพัฒนาในมิติต่างๆ ตลอดจนให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างบูรณาการกับภาคส่วนต่างๆ ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ทางการท่องเที่ยวของประเทศ คือ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” โดยประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับ การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการพัฒนาพื้นที่

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลการท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การ ส่งเสริมวิถีไทย และการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และส่งเสริมความ ร่วมมือระหว่างประเทศ

โดยจากประเด็นยุทธศาสตร์ข้างต้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ 3 ยุทธศาสตร์ คือเป็น ยุทธศาสตร์ที่มีการระบุถึงภาระหน้าที่ของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว หรือมีการระบุความเกี่ยวข้อง ในฐานะเป็นแผนรองรับในการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์ฯ ไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนา ภาคเมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ และยุทธศาสตร์ที่ 10 ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา ทั้งนี้สามารถสรุปการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับกรมการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ด้วยการยกระดับคุณภาพ และเพิ่มความหลากหลายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มุ่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

2. การเติบโตอย่างมีดุลยภาพโดยส่งเสริมดุลยภาพการเติบโตของพื้นที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมดุลยภาพ การเติบโตระหว่างช่วงเวลาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่มีศักยภาพ

3. การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความสำเร็จแก่นักท่องเที่ยวและประชาชน ถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทย สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และการเป็นเจ้าบ้านที่ดีแก่ประชาชน

4. การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ แก่ประเทศ พัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นหนึ่งในกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และสร้างโอกาสเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ พัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่เมืองรองและชนบท และสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

5. การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูและรักษาไว้ ซึ่งเอกลักษณ์ของไทยคุณค่าดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุป รัฐบาลจึงได้เล็งเห็นความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจนในแผนพัฒนาประเทศ โดยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มีความเกี่ยวข้องและสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ได้แก่

2.1 การพัฒนาภาคการผลิตและบริการ และ

2.2 การพัฒนาสังคมผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Society) เพื่อสร้างผู้ประกอบการทางธุรกิจ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่

3.1 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม (Transformation of Culture) และ

3.2 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม ได้แก่

4.1 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้คนทุกกลุ่มในสังคม

4.2 การสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง และ

4.3 การเสริมสร้างพลังทางสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อม ได้แก่

5.1 จัดระบบอนุรักษ์ ฟื้นฟูและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

5.2 พัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในทุกภาคเศรษฐกิจ

5.4 พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศน์และเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ได้แก่

6.1 การวางระบบบริหารงานราชการแบบบูรณาการ และ

6.2 การยกระดับงานบริการประชาชนและการอำนวยความสะดวกของภาครัฐสู่ความ

เป็นเลิศ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรวัฒนธรรม ทั้งจากธรรมชาติ กาลเวลา หรือการกระทำของมนุษย์ ซึ่งแนวคิดนี้ได้ออกมาในรูปแบบของกฎบัตรสากล (Charters) และอนุสัญญา

ระหว่างประเทศ (Conventions) โดยกฎบัตรสากลและอนุสัญญาต่างๆ เหล่านี้ได้ส่งผลต่อแนวคิด กระบวนการ และแบบแผนการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของอีกหลายประเทศ รวมถึงในประเทศไทยเองด้วย เป้าหมายสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในปัจจุบันคือ การรักษาคุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านั้นให้ดำรงอยู่ต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านั้น สำหรับการวางแผนและการป้องกันในขั้นตอนการดำเนินงานขั้นต่อไป เพื่อปกป้องทรัพยากรวัฒนธรรม และทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างเหมาะสม โดยที่การอนุรักษ์และสงวนรักษานั้น เป็นเป้าหมายรองลงมา และเพื่อให้ประชาชน สาธารณชน นักวิจัย นักเรียน นักศึกษา ฯลฯ สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งการดำเนินการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายในข้างต้นนั้น ควรมีการวางแผนอย่างเป็นกระบวนการและเป็นขั้นตอน เนื่องจากทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีอยู่อย่างหลากหลาย ทำให้กระบวนการจัดการนั้นแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม ลักษณะพื้นที่ ลักษณะสังคมหรือชุมชน สายันต์ ไพรชาญจิตร (2550 : 24 – 25)

สายันต์ ไพรชาญจิตร (2550 : 216 – 221) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการหรือชุดของการกระทำใดที่เกี่ยวข้องเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมในอดีตของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่า มรดก หรือ Heritages ที่เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนโบราณ แหล่งผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบไปด้วยกิจกรรม 8 ลักษณะด้วยกันคือ

1. การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ (resource research : RR) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่ต้องการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งในเชิงกายภาพ เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต คุณลักษณะทางนามธรรม และศักยภาพ คุณค่า ข้อจำกัดของทรัพยากรนั้นๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ

2. การประเมินคุณค่า และศักยภาพของทรัพยากร (resource valuing and appraisal : RVA) เป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้สามารถทราบค่าทรัพยากรนั้นๆ มีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุน ลงแรงดำเนินการใดๆ ต่อไปหรือไม่ เพราะหากพิจารณาแล้วพบว่า มีค่าน้อยหรือไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์หรือพัฒนา ก็อาจจะตัดสินใจไม่ดำเนินการใดๆ ต่อไปก็ได้ หรือพิจารณาแล้วว่าทรัพยากรนั้นๆ มีคุณค่า และมีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดำเนินการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยวก็ยังสามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอะไรต่อไป จึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนท้องถิ่น สังคม และประเทศโดยรวม นอกจากนี้การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมจะช่วยให้มีฐานข้อมูลของทรัพยากร เพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาอื่นๆ ได้

3. การบริรักษ์ (resource conservation within use : RCU) หมายถึง การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพ และคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษา หรือการท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากร

วัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่ง รวมไปถึงการสร้างและการบังคับใช้กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆ เพื่อสนองต่อความประสงค์ที่จะทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมคงอยู่ และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

4. การจัดการความรู้เรื่องทรัพยากร (resource – base knowledge management : RKM) โดยการสร้าง จัดระบบ จัดแสดง เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชน กิจกรรมการจัดการความรู้เป็นปฏิบัติการสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการศึกษา ซึ่งนอกจากการจัดการแสดงแล้วก็สามารถจัดให้มีสิ่งพิมพ์ หนังสือ เอกสารหรือสื่อต่างๆ ออกเผยแพร่ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนและองค์กรที่จัดการในการจำหน่าย สื่อ สิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่างๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน

5. การฟื้นฟูผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (resource rehabilitation/revitalization : RRehab/RRevit) เป็นการสร้างความหมายคุณค่า และกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ แต่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็นในอดีต และมีการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ มาปรับปรุงและพัฒนา เพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (re-functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี เศรษฐกิจ และปัญหาความยากจน ของชุมชนท้องถิ่น หรือสร้างประโยชน์ใหม่ทางด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาในทุก รูปแบบ เป็นต้น

6. การใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติในการควบคุมและป้องกัน (resource regulation control : RRegC) ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กร ประชาชน หรือข้อกำหนดที่กำหนด โดยรัฐก็ได้แต่การบังคับใช้จะต้องสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนท้องถิ่นและต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วย

7. การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (resource – base community business : RCB) ซึ่งในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากเราอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรีที่มีการคิดเรื่องลงทุน – ขาดทุน – กำไรอยู่ตลอดเวลา กิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพโปสเตอร์ จัดทำของที่ระลึก ผลิตสินค้าเอกลักษณ์ที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม การให้บริการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่เก็บค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วม และการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรการกุศล ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

8. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและสร้างกัลยาณมิตร (networking & friend making : RNet) ด้วยเหตุที่ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสมบัติของส่วนรวมและมีอยู่อย่างมากมาย มีผู้คนเกี่ยวข้องเป็นเจ้าของร่วมกันหลายกลุ่มหลายฝ่าย ทั้งคนในชุมชนท้องถิ่น คนในภาครัฐ และภาคส่วนอื่นๆ ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากสถาบัน กลุ่มชุมชน องค์กรอื่นๆ ทั้งทางภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเป็นกระบวนการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

ธนิค เลิศชาญฤทธิ (2552 : 24 – 26) ได้เสนอกระบวนการในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมออกเป็น 3 ขั้นตอนได้แก่

1. การประเมินความสำคัญ (Assessing significance)
2. การวางแผนการจัดการ (Planning for management)
3. การกำหนดรายการการจัดการ (Management program)

การประเมินความสำคัญ (Assessing significance) ในที่นี้หมายถึง การแปลความหมายความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการแปลความหมายนั้นควรตั้งอยู่บนพื้นฐานจากการวิเคราะห์หลักฐานเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมและคุณค่าต่างๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรมในการประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น นักจัดการต้องทำงานอย่างใกล้ชิดกับชุมชนและบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะเข้าใจทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ภายใต้บริบทต่างๆ และเพื่อให้การจัดการได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

ภายหลังจากการประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม การจัดทำโครงร่างคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม รวมถึงการพรรณนาความสำคัญและประวัติที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว กระบวนการต่อไปคือ การวางแผนการจัดการ (Planning for management) และการกำหนดแผนการปฏิบัติงานที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งการกำหนดรายการการจัดการ (Management program) อาจทำได้หลายวิธี แต่หลักการเบื้องต้นก็คือ การจัดการตามข้อเสนอแนะและลำดับความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประเมินไว้ในขั้นตอนแรก ซึ่งรูปแบบของการจัดการมีอยู่หลายวิธีขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น สภาพทางกายภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม ทำเลที่ตั้ง สภาพสังคมชุมชน ความสำคัญที่สุดคือ การจัดการนั้นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ และการจัดการนั้นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยความรู้และทักษะของผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ด้วย

Lipe (2000 อ้างถึงใน ธนิค เลิศชาญฤทธิ, 2552 : 27 – 32) ได้เสนอกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมไว้ ดังต่อไปนี้

1. การจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งทรัพยากร

การจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งทรัพยากรเป็นขั้นตอนเริ่มต้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการระบุชนิด หรือประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม ขั้นตอนนี้มีความสำคัญในแง่ที่เป็นฐานข้อมูลในการประเมินและการจัดลำดับคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม ถ้ามีการทำบัญชีรายชื่อทรัพยากรวัฒนธรรมได้ครบถ้วนสมบูรณ์ จะทำให้เรารู้ว่าทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่หรือแหล่งนั้นประกอบด้วยทรัพยากรประเภทใดบ้าง สภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร มีจำนวนทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมากน้อยเพียงใด และทรัพยากรนั้นๆ ในปัจจุบันอยู่ในสถานะใด เช่น ใครเป็นผู้ดูแล และอยู่ในสภาพอย่างไร เป็นต้น

ในแง่วิธีวิทยาของการจัดทำบัญชีรายชื่อมีหลายวิธีและสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนได้เหมือนการทำวิจัยทั่วไป ได้แก่ การเก็บข้อมูล การขุดค้นทางโบราณคดี การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงาน (Lipe, 2000 อ้างถึงใน ธนิค เลิศชาญฤทธิ, 2552 : 28)

2. การประเมินทรัพยากร

การประเมินทรัพยากรมีเป้าหมายเพื่อระบุหรือตัดสินความสำคัญและจัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมและเพื่อให้ข้อมูลอย่างเพียงพอรอบด้านมากที่สุดก่อนที่จะมีการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ซึ่งโดยหลักการแล้วต้องปราศจากอคติ และมีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนเปิดเผย โปร่งใส ซึ่งในแต่ละประเทศก็อาจมีเกณฑ์ในการประเมินที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่ทรัพยากรแต่ละประเภทที่อยู่ในแต่ละท้องถิ่นก็ต้องสร้างเกณฑ์ในการประเมินทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาเช่นเดียวกัน แต่ส่วนมากก็จะต้องมีเกณฑ์ในการประเมินมากกว่าหนึ่งเกณฑ์ เพื่อให้การประเมินรัดกุม รอบคอบ และครอบคลุมและช่วยให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมได้ชัดเจนขึ้น

วิธีวิทยาในการประเมินนั้นคล้ายกับการจัดทำบัญชีรายชื่อ กล่าวคือ เป็นการออกแบบวิจัย ซึ่งอาจจะประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ เช่น วัตถุประสงค์ เทคนิคและวิธีการ และผลที่คาดว่าจะได้รับ

รายงานผลการประเมินควรมีข้อเสนอแนะและทางเลือกในการจัดการด้วย เช่น ถ้าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญมาก แต่กำลังตกอยู่ในภาวะอันตรายจากกิจกรรมบางอย่าง ควรจะดำเนินการอย่างไร มีทางเลือกใดบ้างในการจัดการหรือสงวนรักษาเพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น เป็นต้น (Lipe, 2000 อ้างถึงใน ธนิก เลิศชาญฤทธ์, 2552 : 28 - 29)

3. การระบุผลกระทบและข้อขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

ผลจากการประเมินจะทำให้เรารู้ว่าทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าอย่างไร และสภาพปัจจุบันของทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นเป็นอย่างไร ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้เราเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการ และการมองคุณค่าที่แตกต่างกันของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นในการจัดการจะต้องมีการระบุผลกระทบ เพื่อจะเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในขั้นตอนต่อไป ซึ่งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรวัฒนธรรมมี 2 ลักษณะ (Lipe, 2000 อ้างถึงใน ธนิก เลิศชาญฤทธ์, 2552 : 28 - 29) ได้แก่

3.1 ทรัพยากรวัฒนธรรมที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมอื่น เช่น ทรัพยากรวัฒนธรรมที่อยู่ในที่ที่อาจเกิดอันตรายจากการบุกรุกหรือการประกอบกิจกรรมอื่น ผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของประชากร แหล่งโบราณคดีถูกลักลอบขุดและทำลาย ผู้สูงอายุและประชาชนพื้นบ้านมีน้อย และกำลังล้มหายตายจากไป เอกสารตำราแพทย์พื้นบ้านกำลังเสื่อมสภาพ ความรู้เกี่ยวกับการทำนากำลังสูญหาย เป็นต้น

3.2 ผลกระทบของการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต่อสังคมชุมชน และกลุ่มชน เช่น หากมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์ มีความขัดแย้งด้านอื่นๆ หรือไม่อย่างไร สาธารณชนมีโอกาสดูเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมหรือไม่ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสมบัติสาธารณะจะถูกคุกคามหรือไม่ เป็นต้น

ขั้นตอนการระบุผลกระทบและข้อขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นขั้นตอนที่สำคัญและจำเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพราะถ้าหากไม่ศึกษาและวิจัยให้รอบคอบแล้วก็จะทำให้การจัดการนั้นล้มเหลวและทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นๆ ก็มีโอกาสนำไปสูญหายและสูญหายไปด้วย

4. การทำงานและปรึกษาหารือร่วมกับชุมชนและคนอื่น

ในปัจจุบันทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นศาสตร์ที่มีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทั่วโลก ไม่เพียงเป็นที่สนใจในแวดวงนักวิชาการทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ศิลปะ และสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่นักวิชาการในสาขาสังคมศาสตร์และนักวิชาการในสายวิทยาศาสตร์ได้เริ่มเข้ามามีบทบาท และให้ความสนใจในทรัพยากรวัฒนธรรมกันอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้กลุ่มชนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อย ชาวบ้าน รวมทั้งนักบวช และพระสงฆ์ได้แสดงความสนใจและเสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมกันมากขึ้น รวมถึงยังมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยตรง ได้แก่ การกำหนดนโยบายวางแผนการจัดการและการดำเนินการภายในกลุ่มของตนเอง

ในส่วนของเทคนิควิธีการจัดการ นักวิชาการทุกฝ่ายและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ควรทำงานร่วมกัน และควรมีการปรึกษาหารืออภิปรายให้เข้าใจกันทุกฝ่าย หรือเป็นการทำงานในลักษณะหลายฝ่ายร่วมกัน (Lipe, 2000 อ้างถึงใน ธนิก เลิศชาญฤทธ์, 2552 : 30 – 31)

5. การพัฒนาโปรแกรม รายการสำหรับปกป้อง การเข้าถึงและการให้ความรู้แก่สาธารณชน

การพัฒนาโปรแกรม รายการสำหรับปกป้องการเข้าถึง และการให้ความรู้แก่สาธารณชนเป็นขั้นตอนท้ายของกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และเป็นขั้นตอนสำคัญที่ส่งผลย้อนกลับไปขั้นตอนแรกได้ในลักษณะเป็นวงจร

การพัฒนาโปรแกรมในการป้องกันทรัพยากร การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและการให้การศึกษาแก่สาธารณชนนั้นเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้เทคนิควิธีที่หลากหลายตามแต่ละพื้นที่ เพราะเป้าหมายและกลุ่มที่ได้รับผลกระทบนั้นแตกต่างกัน ดังนั้นการจัดการจะต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นต้น ในขณะที่การพัฒนาการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเท่าเทียมต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรแต่ละกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเด็ก ผู้ใหญ่ คนชรา คนพิการ กลุ่มคนต่างศาสนา และวัฒนธรรม และพื้นที่ที่อาจต้องเสียไปในการจัดสร้าง และติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน ทางเดิน ลิฟต์ อักษรเบลล์ และลานจอดรถ เป็นต้น (Lipe, 2000 อ้างถึงใน ธนิก เลิศชาญฤทธ์, 2552 : 31 – 32)

ส่วนการให้การศึกษาแก่สาธารณชนนั้นต้องกำหนดโปรแกรมให้เหมาะสม เช่น กลุ่มเด็กนักเรียน กลุ่มสาธารณชน กลุ่มนักวิชาการ เป็นต้น อาจใช้เทคนิค แนวทาง และวิธีการนำเสนอแตกต่างกันออกไป ทั้งภาษาที่ใช้ ป้ายข้อมูล นิทรรศการ สื่อมัลติมีเดีย วีดีโอ โทรทัศน์ หนังสือ แผ่นพับ และมัลติมีเดีย

จากแนวคิดที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น จะเห็นได้ว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมีกระบวนการหรือลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงานหลายขั้นตอนด้วยกัน

2. การจัดการโบราณสถาน

การจัดการโบราณสถานเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าหมายในการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภท โบราณสถานมานุรักษ์และพัฒนาให้ดำรงซึ่งคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เฉพาะเพื่อการศึกษา และข้อมูลทางวิชาการเท่านั้น หากแต่

รวมถึงประโยชน์ต่อสังคมเศรษฐกิจ ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จนกระทั่งถึงในระดับชาติ ซึ่งตาม มาตราการที่ 4 ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของ“โบราณสถาน” ไว้ว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือ โดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่ง ประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

รวมความแล้ว หมายถึง ทรัพย์ที่อยู่ติดกับดิน เคลื่อนที่ไม่ได้ รวมถึงแต่สิ่งก่อสร้าง โดดๆ ตลอดจนกลุ่มอาคารและพื้นที่โดยรอบ ที่มีหลักการอย่าง ใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการ (กรม ศิลปากร, 2544) คือ

1. อายุของอสังหาริมทรัพย์นั้น
2. ลักษณะของการก่อสร้างหรือลักษณะทางสถาปัตยกรรม
3. ประวัติความเป็นมา

ทั้งนี้ จะต้องเป็นประโยชน์ต่อศาสตร์ด้านใดด้านหนึ่งใน 3 แขนงนี้คือ

1. ศิลปะ
2. ประวัติศาสตร์
3. โบราณคดี

หากเข้าประเด็นดังกล่าวแล้ว จัดเป็นโบราณสถานทั้งสิ้น

นิจ วิทยุธีระนันท์ (2528 : 5) กล่าวว่า องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้กำหนด ความหมายสถานที่ต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

1. อนุสรณ์สถาน (Monuments) เป็นงานทางสถาปัตยกรรม หรือผลงาน ประติมากรรมและจิตรกรรมขนาดใหญ่ ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของธรรมชาติทางโบราณคดีจารึก ถ้าที่อยู่อาศัยและร่องรอยหลากหลายผสมรวมกัน ซึ่งมีคุณค่าอันเป็นสากลโลก โดดเด่นจากมุมมอง ทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวิทยาศาสตร์

2. กลุ่มอาคาร (Group of building) กลุ่มของอาคารที่เชื่อมต่อกัน หรือแยกจากกัน เพราะลักษณะสถาปัตยกรรมและความเข้ากันสนิทเป็นเรื่องเดียว หรือจัดวางในภูมิทัศน์มีคุณค่าอัน เป็นสากลโลกโดดเด่นจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวิทยาศาสตร์

3. แหล่ง (Sites) เป็นผลงานการกระทำของมนุษย์หรือผลผนวกระหว่างผลงานของ ธรรมชาติ และของมนุษย์และบริเวณที่รวมถึงแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าอันเป็นสากลโลกโดดเด่น จากมุมมองด้านประวัติศาสตร์ ความงาม ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษวิทยา

กรมศิลปากร (2533 : 199 – 200) กล่าวว่า ICOMOS หรือสภาระหว่างชาติว่าด้วย อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดีได้บัญญัติความหมายของคำว่า Monument, Group of building, Site ไว้ดังนี้

1. Monument หรือโบราณสถาน ครอบคลุมถึงส่วนโครงสร้าง (รวมถึงสิ่งก่อสร้าง ประกอบถาวรอื่นๆ ที่ติดอยู่) ซึ่งมีคุณค่าในทัศนะทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วิทยาศาสตร์ หรือชาติพันธุ์วิทยา คำนิยามนี้รวมไปถึงประติมากรรมและจิตรกรรม ชิ้นส่วนหรือ สิ่งก่อสร้างทางโบราณคดี จารึก ที่อยู่อาศัย และสิ่งต่างๆ ที่ประกอบกันอยู่ในขอบข่ายของสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมา

2. Group of building หรือกลุ่มอาคารโบราณสถาน ครอบคลุมถึงกลุ่มอาคาร หรือ ส่วนที่แยกออกไปหรือส่วนที่ต่อเนื่องกันของอาคาร และสภาพแวดล้อมของอาคารไม่ว่าจะอยู่ในเขตเมือง หรือชนบท ซึ่งตัวสถาปัตยกรรมมองหรือส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องหรือภูมิทัศน์มีคุณค่าในทัศนะทาง ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา

3. Site หรือ แหล่งโบราณคดี ครอบคลุมถึงพื้นที่ภูมิประเทศและภูมิทัศน์ทั้งหมด ผลงานของมนุษย์หรือผลงานของธรรมชาติและมนุษย์ และรวมถึงสวนและอุทยานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีคุณค่าในทัศนะทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา

การดำเนินการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานให้คงอยู่นั้น เป็น ขั้นตอนที่ประกอบด้วยกระบวนการต่างๆ มากมาย ทั้งการดำเนินงานทางวิชาการ ตลอดจนวิธีการ ปฏิบัติงานที่ต้องใช้เทคนิควิชาการเฉพาะแขนง ดังนี้ (กรมศิลปากร, 2533 : 49 – 51)

1. ขั้นสำรวจ ศึกษา และวิจัย : การสำรวจโบราณสถาน ทั้งจำนวนองค์ประกอบ สภาพของโบราณสถาน และจำเป็นต้องศึกษา ค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของ โบราณสถาน ลักษณะ และคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีของ โบราณสถานนั้นๆ

2. ขั้นการพิทักษ์รักษา : เป็นขั้นตอนการควบคุมและดูแลรักษาโบราณสถานให้คง สภาพเดิม โดยมีมาตรการขั้นพื้นฐานในการพิทักษ์รักษาโบราณสถาน คือ

2.1 มาตรการป้องกัน เป็นการกำหนดแนวทาง และวิธีปฏิบัติมิให้โบราณสถาน ถูกทำลาย

2.2 มาตรการในการปราบปราม เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดในเรื่องการทำลาย โบราณสถาน อาจออกมาในรูปแบบของการบังคับใช้กฎหมาย

2.3 มาตรการในการอนุรักษ์ เป็นกระบวนการใหญ่ที่ใช้ในการจัดการ โบราณสถานให้คงอยู่ และเป็นการใช้กลไกทางการบริหารจัดการเข้าคุ้มครองเพื่อมิให้เกิดการแก้ไข หรือการทำลายหลักฐานนั้นๆ

3. ขั้นตอนการใช้ประโยชน์ : เป็นกระบวนการในการบริหารจัดการโบราณสถานให้ เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น

3.1 ประโยชน์ทางการศึกษา

3.2 ประโยชน์ทางสังคม

3.3 ประโยชน์ทางสังคม

3.4 ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

พระราชบัญญัติเกี่ยวกับโบราณสถานได้แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 5 ขั้นตอน

คือ

1. การศึกษาและการประเมินค่าโบราณสถาน

2. การประกาศขึ้นทะเบียนบัญชีโบราณสถานสำคัญ

3. การตรวจรักษาโบราณสถานตามทะเบียนบัญชี

4. การซ่อมแซมรักษาโบราณสถาน

5. การบริหารและจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถาน

1. ความหมายของโบราณสถาน

กรมศิลปากร (2531 : 2) กล่าวว่า โบราณสถาน คือ อสังหาริมทรัพย์ ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ในอดีต และเห็นว่ามีคุณค่านั้น พิจารณาได้จากสามประการ คือ การเป็นสถานที่ที่มีความเก่าแก่ มีรูปลักษณะที่งดงามในทางศิลปะ หรือมีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน หรือของส่วนรวมระดับชาติ

สำนักโบราณคดี (2550 : 127) รายงานว่า โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ โดยอายุ หรือโครงการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ทางศิลปะประวัติศาสตร์ รวมถึงสถานที่ๆ เป็นแหล่งโบราณคดี ประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์

สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 64) รายงานว่า “โบราณสถาน” ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา 4 ว่า “อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

สรุปได้ว่า โบราณสถาน คือ อสังหาริมทรัพย์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมีอายุที่ยาวนานมีความงดงามทางด้านศิลปกรรมมีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ที่สะท้อนถึงความเจริญของมนุษย์ตามยุคสมัยมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

2. ความสำคัญของโบราณสถาน

มีหน่วยงาน และนักวิชาการได้แสดงทัศนะถึงความสำคัญของโบราณสถานไว้หลายประการ ดังนี้

วิศรุต เนาวสุวรรณ์ (2546 : 14-18) กล่าวว่า องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญของโบราณสถานว่าเป็นคุณค่าของแหล่งมรดก (Heritage site) สำหรับการอนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกเหล่านั้น โดยพิจารณาถึงคุณค่าใน 2 ประเด็น ได้แก่

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural values) อันได้แก่

1.1 คุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ (Identity value) หมายถึง คุณค่าที่แหล่งมรดกนั้นมีลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่

1.2 คุณค่าทางศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องหรือคุณค่าทางวิชาการ (Relative artistic or technical value) หมายถึง คุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่จะสามารถใช้เป็นหลักฐานทางวิชาการ

1.3 คุณค่าของความหายาก (Rarity value) หมายถึง คุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นมีลักษณะเฉพาะอันมีความแตกต่างที่หาได้ยากจากแหล่งมรดกอื่น

2. คุณค่าทางสังคม - เศรษฐกิจร่วมสมัย (Contemporary socio - economic value) ได้แก่

2.1 คุณค่าทางสังคม- เศรษฐกิจ (Economic value) หมายถึง คุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นเป็นที่ที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนหรือหน่วยงานรับผิดชอบ

2.2 คุณค่าการใช้สอยหรือประโยชน์ใช้งาน (Functional value) หมายถึง คุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นยังมีสภาพการใช้งานเดิมที่ติดอยู่หรือสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานให้เกิดประโยชน์อื่นได้

2.3 คุณค่าทางการศึกษา (Education value) หมายถึง การที่แหล่งมรดกนั้นเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ที่จะใช้ในการเผยแพร่ให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นหรือผู้ที่สนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น

2.4 คุณค่าทางสังคม (Social value) หมายถึง การที่แหล่งมรดกนั้นเป็นสถานที่พบปะทางสังคม หรือเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจของคนในชุมชนนั้น

2.5 คุณค่าทางการเมือง (Political value) หมายถึง การที่แหล่งมรดกนั้นเป็นสถานที่ที่ใช้ในกิจกรรม หรือการแสดงออกทางด้านการเมืองการปกครอง หรือเป็นสัญลักษณ์ของการเมืองการปกครองของสถานที่นั้น

สรุปว่า โบราณสถานมีความสำคัญโดยเป็นแหล่งคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจมีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความเจริญของอารยธรรมในยุคสมัยนั้นๆ

3. การอนุรักษ์โบราณสถาน

การอนุรักษ์โบราณสถาน เพื่อให้คงคุณค่าดำรงอยู่เป็นมรดกของชาตินั้น มีระเบียบและลักษณะของการอนุรักษ์ ดังนี้

เดชา บุญค้ำ (2537 : 69) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ว่าที่แท้จริงแล้ว การอนุรักษ์มีความหมายที่หลายระดับปรับเปลี่ยนตามเหมาะสม ดังนี้

1. การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง กระบวนการสงวนรักษาที่ไม่เข้มงวด และเป็นลักษณะผ่อนคลายเป็นเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้ไม่ให้สูญหาย หรือเปลี่ยนแปลงไปโดยการใช้สอย หรือการบริโภคที่ไม่เหมาะสม หรือกล่าวโดยหลักการคือเป็นการพิทักษ์รักษาสภาพและเอกลักษณ์ไว้แต่ไม่หวงห้ามในการใช้

2. การพิทักษ์รักษา (Preservation) หมายถึง กระบวนการปกป้องโดย

2.1 สร้างเสริมความมั่นคงถาวร

2.2 สร้างใหม่ด้วยวิธีการและวัตถุดั้งเดิม

2.3 รักษาสภาพเดิม

2.4 ปรับปรุงสภาพและส่งเสริมคุณภาพเฉพาะของสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์หรืออาคารสถานที่ให้คงอยู่ตลอดไปอย่างถาวร

3. การบูรณะ (Restoration) หมายถึง บูรณะสิ่งแวดล้อมหรืออาคารสถานที่ที่เสื่อมโทรมหรือหมดสภาพขึ้นมาใหม่ให้มีรูปร่าง ลักษณะหน้าตาเหมือนเดิมโดยเลือกยุคที่เหมาะสม สภาพ

หรือรูปร่างลักษณะรวมทั้งสไตล์ที่จะบูรณะให้เป็นไปนั้น จะต้องมีความถูกต้องอย่างเข้มงวดโดยการค้นคว้าวิจัยอย่างจริงจังและถูกต้องที่สุด

4. การฟื้นฟู การปฏิสังขรณ์ (Rehabilitation) หมายถึง การฟื้นฟูสภาพของภูมิทัศน์อาคารหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้กลับอยู่ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งปกติจะทำในระดับเพียงการซ่อมแซมให้มีสภาพดี และอาจรวมถึงการปรับสภาพเล็กน้อย เพื่อให้สะดวกในการใช้งาน ระดับของการรักษาความแท้ดั้งเดิมเป็นรอง

5. การสร้างของเก่าขึ้นมาใหม่ (Reconstruction) หมายถึง การสร้างภูมิทัศน์หรืออาคารแบบดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ จากอาคารหรือสถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์เดิมที่เสื่อมสูญไปแล้ว โดยสร้างขึ้น ใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นที่เดิม แต่สร้างเหมือนเดิมทุกประการตั้งแต่ฐานตติดินขึ้นไป รูปแบบที่สร้างจะต้องเก็บและค้นคว้า วิจัยจากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาพถ่ายหรือภาพวาดเก่า ความแท้ขึ้นอยู่กับเอกสารหลักฐานและทุนทรัพย์เอื้ออำนวย เช่น อาคารพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทในเมืองโบราณ เป็นต้น

6. การแปลความหมาย (Interpretation) หมายถึง การรักษาลักษณะดั้งเดิมของสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ และอาคาร สถานที่เก่าแก่วิวบ้าง โดยสอดใส่การใช้สอยอย่างใหม่ๆ ตามสถานะเศรษฐกิจยุคใหม่ การค้นคว้าวิจัยถือเป็นองค์ประกอบหลักของการออกแบบ ซึ่งจะต้องนำลักษณะและการใช้สอยใหม่มาใช้

7. การสงวนไว้ใช้ (Reservation) หมายถึง การสงวนไว้ใช้ประโยชน์ในภายหลัง ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมเล็กน้อย หรือโดยสิ้นเชิงได้

ศิริชัย นฤมิตรเรขากร (2541 : 67-81) ได้กล่าวไว้พอสรุปใจความได้ว่า การอนุรักษ์โบราณสถาน และศิลปวัตถุในประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการมานานมาแล้ว โดยมีหลักฐานมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เช่น การบูรณะวัดมหาธาตุสุโขทัยโดยมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณี แต่การบันทึกเป็นประวัติการอนุรักษ์มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา พ.ศ. 2276 - 2301 สมัยรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เป็นครั้งแรกซึ่งได้บันทึกในพงศาวดารว่า มีการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์ภูเขาทอง และมณฑปพระพุทธบาทสระบุรี การบูรณะครั้งนี้ เป็นการซ่อมแซม และเสริมความมั่นคง รวมถึงการเพิ่มเติมบางส่วน เช่น หน้ามุขหน้าบัน ซึ่งเป็นการบูรณะตามคติแบบตะวันออก และในราว พ.ศ. 2394 สมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งตรงกับรัชกาลที่ 4 โปรดให้มีการบูรณะพระปฐมเจดีย์ โดยทำการสร้างเจดีย์ใหญ่ครอบเจดีย์องค์เดิมนอกจากนี้พระองค์ยังได้ทำการสำรวจและศึกษาเมืองเก่าสุโขทัย และทำการบูรณะบางส่วนทำให้มีการค้นพบหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง การเข้าไปสำรวจ และบูรณะแต่ละครั้งพระองค์จะทรงจดบันทึกเพื่อเป็นหลักฐาน

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. (2550 ก : 151 - 152) ระบุว่า อาศัยอำนาจตามความในมาตราที่ 10 และ 11 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 กรมศิลปากรได้ออกระเบียบว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 ข้อที่ 3 ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ ไว้ว่า “การอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้และให้หมายรวมถึงการสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์และการบูรณะด้วย ซึ่งความหมายของกิจกรรมเหล่านี้ กรมศิลปากรได้ระบุไว้ ดังนี้

1. การสงวนรักษา หมายความว่า การดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

2. การปฏิสังขรณ์ หมายความว่า การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

3. การบูรณะ หมายความว่า การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะ กลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิมและ สิ่งที่ทำขึ้นใหม่

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติโบราณสถานยังย้ำให้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ไว้ว่า การอนุรักษ์โบราณสถานใดๆ ก็ตามจะต้องคำนึงถึงภูมิทัศน์และ สิ่งแวดล้อมโดยรอบโบราณสถานนั้นด้วย สิ่งใดที่จะทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ ให้ดำเนินการ ปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมด้วย

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นการป้องกันการเสื่อมสภาพโดยการสงวน รักษาการเสริมความมั่นคงแข็งแรง การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ การประกอบคืนสภาพ และการประยุกต์การใช้สอย แต่ละแหล่งนั้นอาจมีวิธีการต่างๆ กัน แล้วแต่สถานการณ์และปัจจัยอื่นๆ ในแต่ละกรณีโดยอาจจะใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีร่วมกัน และการอนุรักษ์โบราณสถาน เป็นการปฏิบัติที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายโดยทั่วไป สำหรับในประเทศไทยนั้น การอนุรักษ์เริ่มมีมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมา เนื่องจากกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นกิจกรรมที่ทำให้สิ่งที่มีคุณค่า ของชาติดำรงอยู่สืบไป

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถาน

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร (2550 ก : 85 - 101) กล่าวถึงในการอนุรักษ์ โบราณสถาน มีกฎหมายและองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่รับผิดชอบสรุปได้ ดังนี้

4.1 หน่วยงานราชการ

4.1.1 กรมศิลปากร สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลรักษา งานศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และส่วนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทั่วประเทศ มี พ.ร.บ. และกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงาน คือ พ.ร.บ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 308 เกี่ยวกับกรมศิลปากร พ.ศ. 2515

4.1.2 กรมการศาสนา มีความสำคัญในการอนุรักษ์แหล่งศิลปกรรมต่างๆ มาก เช่นกันเพราะว่าในไทยมีวัดจำนวนมากมาย เจ้าอาวาสแต่ละวัดมีอำนาจบางครั้งก็ก่อให้เกิดการทำลายงานศิลปกรรมต่างๆ ในเขตวัด กรมการศาสนาอยู่ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 รวมถึงประกาศคณะสงฆ์เรื่องระเบียบควบคุมโบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุภายในวัด พ.ศ. 2503 เป็นกฎระเบียบข้อบังคับในการทำงาน

4.1.3 กรมธนารักษ์สังกัดกระทรวงการคลัง กรมธนารักษ์มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ คือเป็นผู้ครอบครองที่ดินของหลวงหรือที่ราชพัสดุ ได้แก่ ที่ดินในส่วนราชการที่ใช้อยู่ รวมไปถึงที่ดินที่เคยเป็นของทางราชการ เช่น คูเมือง กำแพงเมืองเก่า เป็นต้น กรมธนารักษ์ทำหน้าที่ ควบคุมและดูแลที่ราชพัสดุในส่วนที่มีงานศิลปกรรมเหล่านี้ โดยมี พ.ร.บ. ที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 และ กฎกระทรวง พ.ศ. 2518

4.1.4 สำนักผังเมืองสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่วางผังเมืองทั่วประเทศมีสิทธิ์มีบทบาทที่จะให้เกิดหรือไม่เกิดการอนุรักษ์ได้ โดยการประกาศเขตอนุรักษ์ เช่น การกำหนดเขตการอนุรักษ์ภายในกำแพงเมืองเก่าเชียงใหม่ลงในผังเมือง โดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ. 2518

4.1.5 สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นมาจากการดำเนินงานด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำหน้าที่ดูแลเรื่องมลพิษ รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมทางด้านศิลปกรรมด้วย โดยมีกฎข้อบังคับคือแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พ.ศ. 2530 เป็นเครื่องมือสำคัญ

4.2 องค์กรหรือหน่วยงานเอกชน

4.2.1 กรรมการอนุรักษ์ศิลปปะสถาปัตยกรรม สังกัดสมาคมสถาปนิกสยามฯ ทำหน้าที่คุ้มครองดูแล เผยแพร่ข่าวสารงานอนุรักษ์ศิลปปะสถาปัตยกรรม การดำเนินงานมีการศึกษา เก็บข้อมูล และพิจารณาให้รางวัลแก่งานสถาปัตยกรรมที่ดีเด่น ส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปกรรมในทุกปี

4.2.2 สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารทำการศึกษาและเผยแพร่ทางด้านงานอนุรักษ์

4.2.3 ศูนย์ภูมิภาคว่าด้วยโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ (Special Project on Archaeology and Fine Arts : SPAFA) เป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์การซีมีโอและยูเนสโก (SEAMEO/UNESCO) ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานอนุรักษ์ระดับภูมิภาคและจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

4.2.4 สยามสมาคมเป็นสมาคมทางวิชาการที่เก่าที่สุดในประเทศไทย ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาล ที่ 6 มีสมาชิกที่เป็นทั้งคนไทย และต่างชาติ ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้ การศึกษา และเผยแพร่งานศิลปกรรม โดยมีห้องสมุดในเรื่องศิลปกรรมเป็นของตนเอง

สรุปได้ว่า ในการอนุรักษ์โบราณสถานมีหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชนทำหน้าที่ในด้านต่างๆ เพื่อให้การอนุรักษ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพหน่วยงานหลักของรัฐบาล คือ กรมศิลปากร กรมการศาสนา กรมธนารักษ์ สำนักผังเมืองสังกัดกระทรวงมหาดไทย สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีกฎหมายที่ตราไว้เฉพาะ การอนุรักษ์ส่วนภาคองค์กรและเอกชนอื่นๆ ทำหน้าที่ในการส่งเสริม และเผยแพร่การอนุรักษ์

5. ประเภทของโบราณสถาน

กรมศิลปากร (2535 : 30-33) ระบุว่า โบราณสถานเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนในอดีต เป็นหลักฐานของความเจริญก้าวหน้าที่สำคัญหรือเป็นหลักฐานเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และโบราณสถานนี้มีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของการใช้สอย ดังนั้น จึงมีการจำแนกประเภทโบราณสถานออกได้ดังนี้

5.1 โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ (National historic landmarks) หมายถึง โบราณสถานใดก็ตาม ในรูปแบบโบราณคดี สิ่งก่อสร้างทางวิศวกรรม อนุสาวรีย์ ย่านประวัติศาสตร์ หรือรูปแบบใดก็ได้ที่มีความสำคัญสูงสุด เป็นสัญลักษณ์ของชาติหรือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เช่น พระบรมมหาราชวังเมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา เป็นต้น

5.2 อนุสาวรีย์แห่งชาติ (National historic statues) หมายถึง อนุสรณ์สถานที่สร้างขึ้น เพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่ประชาชนจะร่วมรำลึกถึงด้วยกัน เป็นตัวแทนของเรื่องราวหรือบุคคลที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์หรือเป็นที่เคารพอย่างสูงในชาติ เช่น องค์พระแก้วมรกต พระบรมรูปทรงม้า เป็นต้น

5.3 อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ (National historic building) หมายถึง อาคารและสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งคุณค่าอย่างสูงทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมวิศวกรรม แสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ๆ ในยุคอดีต ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญของชาติ เช่น อาคารพระที่นั่งอนันตสมาคม สะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ (สะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) เป็นต้น

5.4 ย่านประวัติศาสตร์หมายถึงพื้นที่ที่กำหนดขอบเขตได้พื้นที่หนึ่งด้วยความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวของประวัติศาสตร์ การวางผังเมือง หรือสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยมีอาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนนหนทาง และ/หรือ องค์ประกอบอื่นๆ ให้พื้นที่รวมอยู่ด้วยทั้งสิ้น โดยรูปแบบเนื้อหาเรื่องราว ความสำคัญของพื้นที่นั้น ทำให้พื้นที่นั้นจัดอยู่ได้หนึ่งในลักษณะต่อไปนี้

5.4.1 ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (Architectural or historic district)

5.4.2 ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ (Commercial district)

5.4.3 ย่านประวัติศาสตร์การอุตสาหกรรม (Industrial district)

5.4.4 ย่านประวัติศาสตร์พื้นถิ่น (Rural district)

5.4.5 เขตพื้นที่ทางโบราณคดี (Archeological district)

ย่านประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญของพื้นที่ได้โดดเด่นยิ่งกว่าย่านประวัติศาสตร์ระดับท้องถิ่นโดยทั่วไป เช่น ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ภูเก็ต เป็นต้น

5.5 อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National historic park) หมายถึง พื้นที่ที่กำหนดขอบเขตให้พื้นที่หนึ่งซึ่งมีพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและทางวิศวกรรมรวมกับสภาพแวดล้อมทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นและโดยธรรมชาติอันมนุษย์ใช้งาน เช่น แม่น้ำหรือภูเขาในพื้นที่นั้น อันจะทำให้สาระทางประวัติศาสตร์และการควบคุม/พิทักษ์รักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้ดำรงไว้ได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

5.6 นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National historic cities) หมายถึงเมืองและนครซึ่งหาตำแหน่งขอบเขตการตั้งถิ่นฐานได้ อาจจะช่วยกำแพงเมือง คูน้ำหรือคันดิน อันแสดงถึงหลักฐานความเป็นเมืองหรือนครซึ่งมีแบบอย่างทางวัฒนธรรม อำนาจของผังเมือง สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม ผังเมือง และ/หรือชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งยังคงแสดงให้เห็นได้ในปัจจุบันอันโดดเด่นและมีคุณค่ายิ่งกว่าเมืองอื่นใด ได้แก่ นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ เมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน เป็นต้น

5.7 ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ (Traces of national archeology or national historic sites) หมายถึง แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์ และซากโบราณซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของชาติในอดีต เช่น ซากปราสาทหินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซากพระนครศรีอยุธยา ซากเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ฯลฯ และยังได้ระบุถึงการจำแนกประเภทของโบราณสถานที่มีอยู่แล้วเป็น 2 วิธี กล่าวคือ

5.7.1 แบ่งแยกโดยพิจารณาตามหลักกรรมสิทธิ์ คือ แบ่งเป็น

5.7.1.1 โบราณสถานที่มีเจ้าของ หรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

5.7.1.2 โบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย

กฎหมาย

5.7.2. แบ่งโดยพิจารณาจากหลักการขึ้นทะเบียน คือ แบ่งเป็น

5.7.2.1 โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน

5.7.2.2 โบราณสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน

ในการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานนั้น กรมศิลปากรพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่โบราณสถานและกำหนดรูปแบบการดำเนินการโดยแบ่งโบราณสถานออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. สิ่งก่อสร้างเดี่ยว หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่รวมถึงที่ตั้ง องค์ประกอบและอุปกรณ์ที่ติดที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ สถาปัตยกรรม วิชาการ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา

2. กลุ่มของสิ่งก่อสร้าง หมายถึง สิ่งก่อสร้างเดี่ยวที่มีส่วนเชื่อมต่อกัน หรือที่ตั้งอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม รวมทั้งบริเวณทั้งหมดที่ล้อมรอบอยู่ประกอบด้วย ลักษณะสถาปัตยกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องหรือตำแหน่งที่ตั้งในพื้นที่ที่นำมาซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ สถาปัตยกรรม วิชาการ สังคมหรือชาติพันธุ์วิทยา

3. ย่านชุมชนและเมืองประวัติศาสตร์ หมายถึง ย่านหรือเมืองที่ประกอบด้วยโบราณสถานร่องรอยหลักฐานของเมือง เช่น พื้นที่คูเมือง กำแพงเมือง หรือพื้นที่ตั้งสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะกลมกลืนกันมีความเก่าแก่ต่อเนื่องมาแต่อดีตจนถึงช่วงเวลาหนึ่ง และมีเรื่องราวสืบต่อกันมาเป็นรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และพัฒนาการของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจะครอบคลุมพื้นที่และขอบเขตกว้างกว่ากลุ่มของสิ่งก่อสร้าง

4. แหล่งโบราณคดี หมายถึง บริเวณหรือแหล่งที่พบหลักฐานผลงานการกระทำของมนุษย์ หรือมนุษย์ร่วมกับธรรมชาติรวมทั้งที่อยู่ใต้ดินและใต้น้ำ อันมีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ ชาติพันธุ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา รวมถึงซากของสิ่งก่อสร้างที่ข้อมูลยังไม่ปรากฏชัดเจน เนื่องจากยังมิได้มีการขุดค้น ขุดแต่ง หรือถูกทำลายไป และผลงานทางประติมากรรม จิตรกรรม จารึกบนแผ่นหินธรรมชาติติดที่หรือถ้าที่อยู่อาศัยเป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะทางโบราณคดีจำแนกเป็น

4.1 แหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้ว

4.2 แหล่งโบราณคดีที่ยังไม่ได้ขุดค้น

4.3 แหล่งศิลปะถ้ำ

5. แหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึง บริเวณหรือแหล่งที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับการกล่าวอ้างถึงด้วยหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นภาพ หรือเป็นพจน์ มีผลให้มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา

6. ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ หมายถึง บริเวณหรือสถานที่ที่ประกอบด้วยหลักฐานทางกายภาพที่แสดงถึงความคงอยู่ของมนุษย์ แสดงถึงความต่อเนื่องของอดีตปัจจุบัน ซึ่งยืนยันถึงความเข้าใจ ความชื่นชม และความมั่นคงของสภาพแวดล้อม สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมการใช้

เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับความต้องการของช่วงเวลา และพื้นที่เฉพาะแหล่งหรือภูมิภาคที่แตกต่างกันมีความหมายรวมถึงสวนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นงานศิลปะที่มีการใช้พืชพันธุ์มาประกอบ และพื้นที่เป็นที่ตั้งของสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ซึ่งรวมถึงรั้ว อุปกรณ์ประกอบถนน ลวดลายพื้น องค์กรประกอบบริการสาธารณะและลานโล่ง เป็นต้น โดยกรมศิลปากรจะพิจารณาถึงอายุของอสังหาริมทรัพย์นั้น โดยถือเอาเกณฑ์ที่อสังหาริมทรัพย์นั้นมีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ก็จะนับว่าเป็นโบราณสถาน โดยโบราณสถานแห่งหนึ่ง ๆ อาจสามารถจัดประเภทโบราณสถานได้เป็นหลายประเภท และในโบราณสถานประเภทหนึ่งอาจมีโบราณสถานประเภทอื่นตั้งอยู่ภายในโบราณสถานนั้นด้วย เช่น ภายในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ซึ่งถือเป็นโบราณสถานประเภทไร่สิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรมมีการขุดค้นพบสวนโบราณที่ถือเป็นภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า โบราณสถานมีหลายประเภทตามลักษณะของการกำหนด อาจแยกอยู่แห่งเดียวหรืออยู่เป็นกลุ่ม แต่จะแสดงคุณค่าออกมาเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติ อนุสาวรีย์แห่งชาติ อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ ย่านประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ ชากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. ความหมายของการท่องเที่ยว

วรรณา วงษ์วานิช (2539 : 7) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้าง กล่าวคือ มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายของประชากรจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งที่เป็นการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน และทำให้ได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลินด้วย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540 : 3) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นสากล 3 ประการ ดังนี้

- 1.1 เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 1.2 เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
- 1.3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

รายได้

สุรเชษฐ์ เชษฐมาส (2541 : 2) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวคือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัย ภูมิลำเนาไปยังสถานที่อยู่ห่างไกล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อน หรือหาประสบการณ์แปลกใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวันในภูมิลำเนาของตนเอง ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ของสถานที่ที่เดินทางผ่าน หรือสถานที่ท่องเที่ยวเข้าไป และจะต้องทำการพักค้างแรมในสถานที่นั้นๆ

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2542 : 18) กล่าวถึง การท่องเที่ยวว่า หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อ ประกอบอาชีพหรือเพื่อหารายได้ ปัจจัยที่มีผลผลักดันให้ประชาชนมีการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวกันมากขึ้นได้แก่ การเกษียณก่อนกำหนดเวลา การมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น การมีรายได้เพิ่มขึ้น สิทธิการมีวันหยุดทำงาน โดยได้รับค่าจ้าง ความสะดวกด้านการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและรูปแบบการบริโภค ขนาดของครอบครัวที่เล็กลง และนโยบายของรัฐที่เอื้ออำนวยและสนับสนุนการเดินทางท่องเที่ยว

ยุพดี เสตพรรณ (2543 : 202) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้สรุปได้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นชั่วคราวด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เพื่อไป ประกอบอาชีพหรือหารายได้ รวมถึงการเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา หรือเยี่ยมญาติ

ปรีชา แดงโรจน์ (2544 : 29) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยว คือ กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำและเป็นการเดินทางที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้น จะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้น จะมีการค้างแรมหรือไม่ รวมทั้งยังมีการให้คำจำกัดความเพิ่มไว้อีกด้วยว่า จุดมุ่งหมายของการเดินทาง เพื่อการประกอบอาชีพและไม่อยู่ประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548 : 12 – 13) ได้ให้ความหมายของคำต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยว (tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างแต่สามารถกำหนดได้ โดยมีเงื่อนไข ที่สำคัญ 3 ประการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขตามหลักสากล โดยเฉพาะขององค์การการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ คือ

- 1.1 ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- 1.2 ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
- 1.3 ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ในกรณีนั้น

2. นักท่องเที่ยว (tourist) คือ ผู้มาเยือนชั่วคราวซึ่งมักจะพักอาศัยอยู่ในประเทศที่มาเยือนอย่างน้อย 24 ชั่วโมง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

- 2.1 เพื่อการพักผ่อน เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อสุขภาพ เพื่อการศึกษา การกีฬา และการประกอบศาสนกิจ
- 2.2 เพื่อจัดดำเนินการธุรกิจ การปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมาย การปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัว และการประชุมต่างๆ
- 2.3 เพื่อเยี่ยมครอบครัวญาติพี่น้อง
- 2.4 เพื่อราชการ การติดต่อกิจการของราชการ
- 2.5 เพื่อเข้าประชุมสัมมนา

นิตา ชัชกุล (2554 : 2) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวคือ กิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการเป็นอย่างน้อยคือ การเดินทาง การพักค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

วันใหม่ แดงแก้ว (2554 : 12) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวคือ การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน การทัศนศึกษา การสร้างสรรค์ และเกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ธุรกิจบริการต่างๆ และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่อาศัยการเดินทางเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่หลากหลาย เช่น เพื่อการพักผ่อน เพื่อความสนุกสนาน เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อทัศนศึกษา เพื่อการศึกษา เพื่อเยี่ยมญาติ เป็นต้น

2. ความสำคัญของการท่องเที่ยว

สุภาพร มากแจ้ง (2534 : 3 - 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้สามารถจำแนกได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ความสำคัญต่อบุคคล การท่องเที่ยวเป็นสิ่งสราญใจ ช่วยให้มนุษย์ได้รับการพักผ่อนอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชาติ เป็นการเปิดโลกทัศน์ช่วยให้มนุษย์มีทัศนคติที่กว้างไกล และการท่องเที่ยวเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างมนุษยชาติที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งระหว่างชนในชาติและนานาชาติ

2. ความสำคัญต่อสังคม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเป็นสิ่งที่น่าสนใจไปสู่ท้องถิ่นทั้งทางด้านคมนาคม การสาธารณสุข โภค และมาตรฐานการครองชีพ ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งเจ้าของท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

3. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศทำให้เกิดการลงทุนทางธุรกิจทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง ที่เกี่ยวเนื่องกับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจ้างงานในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และโดยอ้อมทำให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราและกระจายรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

สมบัติ กาญจนกิจ (2544 : 88 - 89) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังนี้

1. ความสำคัญด้านเศรษฐกิจของประเทศ

1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวสามารถทำรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศมากเป็นอันดับ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าออกอื่นๆ นอกจากนี้รายรับสุทธิในรูปของเงินตราต่างประเทศจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังมีส่วนช่วยให้ดุลชำระเงินของประเทศดีขึ้น

1.2 รายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทบทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่าสองเท่าตัว

1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนและการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวในชนบทการพัฒนาความเจริญก็จะไปถึงภูมิภาคนั้นๆ ก่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ ในท้องถิ่น เช่น โรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้า สิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกต่างๆ มีผู้ลงทุนในหลายๆ รูปแบบ ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ อย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างรายได้สู่ประชาชนอย่างแท้จริง

1.4 การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของประเทศ โดยเฉพาะของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในอัตราที่สูง ในรูปของการผลิตสินค้าพื้นเมือง และสินค้าของที่ระลึก ตลอดจนการบริการในท้องถิ่นนั้นๆ

1.5 การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ ผลผลิตขายได้ตลอดเวลา สดแล้วแต่ความเหมาะสมและความสามารถของผู้ขาย

1.6 การท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรมหวนเวียนภายในประเทศ ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการลดการว่างงาน ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลได้รับรายได้ในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ

2. ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคม

2.1 การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริม ความสัมพันธ์ของมนุษยชาติก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดี ระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

2.2 การท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้เกิดแก่ท้องถิ่น ทำให้มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ มีการลงทุนทางด้านการผลิตเพื่อรองรับการบริการแก่ผู้มาเยือนท้องถิ่น ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการมีงานทำ จึงทำให้อยู่ดีกินดีมีความสุขโดยทั่วกัน

2.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ก่อให้เกิดความรู้สึกรักผืนแผ่นดินที่อยู่อาศัยของตน

2.4 การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการล้นไหลและเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำในเมืองของประชาชนในชนบท

2.5 การท่องเที่ยวช่วยให้ประชาชนในชนบทรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตและประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในรูปของสินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึก ไว้สำหรับขายผู้มาเยือนเป็นการหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเพิ่มขึ้น

3. ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อการเมือง

3.1 การเดินทางท่องเที่ยวก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความมั่นคงปลอดภัย เพราะการที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปเยือนที่ใด ที่นั้นจะต้องมีความปลอดภัยเพียงพอ

3.2 การท่องเที่ยวเป็นวิถีทางที่มนุษย์ต่างสังคมจะได้พบปะรู้จักทำความเข้าใจกัน การเดินทางไปมาหาสู่กันภายในประเทศทำให้ได้รู้จัก ค้นเคย รู้ปัญหา พึ่งพาอาศัยกัน เป็นการสร้างความรักสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติในทำนองเดียวกัน การเดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศ จะเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกที่จะช่วยสร้างสรรค์สัมพันธ์ไมตรี และความสงบสันติสุขในโลก

กุลวรา สุวรรณพิมล (2548 : 34 – 35) กล่าวว่า การท่องเที่ยวได้ส่งผลต่อผู้ประกอบการทางธุรกิจหลายประเภท ได้แก่ ธุรกิจการขนส่ง ที่พักแรม อาหาร และเครื่องดื่ม ธุรกิจบริการอื่นๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การผลิตสินค้าเกษตรกรรมและหัตถกรรม การก่อสร้าง

รวมทั้งกิจการสาธารณูปโภคของรัฐ นอกจากนี้ยังมีความสำคัญต่อสังคมในท้องถิ่นที่มีการท่องเที่ยว และยังขยายผลไปถึงระดับประเทศและโลกด้วย ซึ่งสามารถแยกให้เห็นความสำคัญเป็นด้านๆ ดังนี้

1. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

1.1 ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ มีส่วนช่วยให้ประเทศได้รับรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ และรายได้ดังกล่าวก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายในต่างประเทศ แต่เป็นสินค้าออกประเภท “ไม่เห็นตัวสินค้า” (invisible export) ซึ่งมีผลให้การเงินระหว่างประเทศดีขึ้น เช่น ประเทศเม็กซิโก สเปน ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และบางประเทศก็สามารถนำเงินมาพัฒนาประเทศจนสามารถทัดเทียมกับประเทศข้างเคียงเช่น อิตาลี ลักเซมเบิร์ก เป็นต้น

1.2 การช่วยให้คนมีงานทำมากขึ้น รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชากรทั่วประเทศ ดังนั้นภูมิภาคต่างๆ ก็มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นมีการสร้างสิ่งใหม่เกิดอาชีพใหม่และมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก

1.3 ช่วยให้ฐานะการเงินระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในด้านดุลการชำระเงินดีขึ้น เพราะรายได้จากนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเป็นไปในการขายสินค้าและบริการภายในประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวของชาวไทยที่ท่องเที่ยวภายในประเทศก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันในการช่วยลดปัญหาการนำเงินตราออกไปใช้นอกประเทศ

1.4 การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และยังก่อให้เกิดการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ และการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบมากนัก

1.5 การท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ เป็นตัวนำให้เกิดการลงทุนในหมวดอุตสาหกรรมอื่นๆ รวมทั้งการพัฒนาแถบภูมิภาคของรัฐบาลในด้านโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ทั้งสาธารณูปโภค ถนนหนทาง การประปา การติดต่อสื่อสาร ไฟฟ้า เป็นต้น

2. ความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ช่วยให้สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นดีขึ้น หากสถานที่ใดมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับสภาพความเสื่อมโทรม ความสกปรก หรือความไม่ปลอดภัย ก็จะไม่เป็นที่ประสงค์ที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเพราะนักท่องเที่ยวประสงค์จะไปสัมผัสสภาพธรรมชาติของท้องถิ่น ความสะดวกสบายที่พอควรและมีความปลอดภัย

2.2 ช่วยให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่เดินทางไปถึง ซึ่งเปรียบเสมือนการทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชน และมีส่วนในการเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของประเทศและผู้มาเยือน เช่น การให้การต้อนรับตามประเพณีไทย การช่วยเหลือนักท่องเที่ยว การจัดเทศกาลประเพณีต่างๆ นอกจากนี้การท่องเที่ยวทำให้รับทราบถึงอารยธรรมที่แตกต่างออกไป ขณะเดียวกันผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นก็ได้รับทราบถึงสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่คนเดินทางไปมีพฤติกรรม หรืออารยธรรมเป็นเช่นไร เพื่อนำเอาส่วนที่ดีมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2.3 การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท เป็นการลดปัญหาการย้ายถิ่นที่อยู่อพยพเข้ามาหางานทำ หรือเสี่ยงโชคในเมืองใหญ่ๆ ของประชาชนจากชนบท

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2550 : 11 – 12) รายงานว่า ความสำคัญของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงยิ่งในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ ซึ่งมีความสำคัญของการท่องเที่ยว นั้น ได้สรุปไว้ 5 ด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ

1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก

1.2 รายได้ในรูปเงินตราทั้งในประเทศ และต่างประเทศจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้ดุลภาพของการชำระหนี้ได้

1.3 รายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน กระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเข้าเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.4 การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการผลิต และการจำหน่าย เนื่องจากการท่องเที่ยวมิได้พึ่งดินฟ้าอากาศ เป็นหลักเช่นเดียวกับการเกษตร ผลผลิตที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความงามตามธรรมชาติ ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมของชาติ จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปีอาจมาจากสาเหตุต่างๆ กัน เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง

2. ด้านสังคม

2.1 การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ได้มีโอกาสพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกันมีส่วนช่วยเสริมสร้างพันธมิตรและความเข้าใจอันดีต่อกัน ก็จะเป็นการลดช่องว่างทางสังคมของประชากรได้เป็นอย่างดี ความสงบสุขย่อมเกิดขึ้นในสังคม

2.2 การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

2.3 การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการหลงไหลและการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำในเมืองของประชาชนชนบท

3. ด้านการสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

การสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองมานาน เป็นความภูมิใจและความหวงแหน การฟื้นฟูเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงเป็นการรักษาสิ่งดีงามเหล่านี้ไว้ เพื่ออนุชนรุ่นหลังด้วย ดังจะเห็นได้จากงานฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมมากขึ้นโดยคงรักษาจุดมุ่งหมายเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นต้น

4. ด้านสุขภาพ

การที่ได้มีโอกาสเดินทางพักผ่อนตามความพึงพอใจไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชมธรรมชาติอันงดงาม การไปยีนกตกปลา หรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ๆ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน ความสบายใจจะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียด จากการทำงานได้ เป็นผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

5. ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่างๆ ของประเทศไปยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขา แม่น้ำลำธารก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่างๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลายด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ดีขึ้น

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดการจ้างงาน และสร้างรายได้ ตลอดจนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน อีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไปในตัว นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นผลดีต่อสุขภาพและเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อม

3. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว

ซูลิทซ์ ซูชาติ (2546 : 23 -24) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่า มีปัจจัยหลายอย่างเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวมี 4 ประการ ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว (Attractions) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกๆ พื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม ประทับใจ ซึ่งเกิดจากลักษณะทางธรรมชาติ เช่น อ่าว แหลม เกาะ หน้าผา โขดหิน ภูมิอากาศ และความสวยงามตามธรรมชาติ ฯลฯ สภาพธรรมชาติเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ภายใต้เงื่อนไขของความแตกต่างในเรื่องของฉลากของธรรมชาติ ภูมิอากาศและกิจกรรมที่จัดขึ้น

1.2 วัฒนธรรม วัฒนธรรมแต่ละพื้นที่คือ วิถีชีวิตของคนในเขตพื้นที่นั้นๆ อาจเหมือนกันหรือแตกต่างกัน วัฒนธรรมอาจแสดงออกในรูปแบบของศาสนา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของประชาชน จารีตประเพณี ทั้งอดีตและปัจจุบัน

1.3 ชาติพันธุ์ เหตุผลอย่างหนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวของประชาชน ก็เพื่อต้องการเยี่ยมชมเพื่อนและญาติมิตร คนมีความต้องการที่จะกลับไปเยี่ยมชมแผ่นดินเดิมของตนเอง

1.4 แหล่งบันเทิง นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวก็เพราะมีแหล่งบันเทิงสำหรับพักผ่อนหย่อนใจจัดไว้ให้ แหล่งบันเทิงมีใช้หมายถึง สถานเริงรมย์ยามราตรีเพียงอย่างเดียว แต่อาจหมายถึง สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สนามกีฬา เป็นต้น

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) สิ่งดึงดูดในทางด้านการท่องเที่ยวได้นำประชาชนไปยังแหล่งท่องเที่ยวเมื่อนักท่องเที่ยวไปถึงสถานที่ดังกล่าวแล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ เพราะว่่านักท่องเที่ยวยามเดินทางห่างไกลจากบ้าน ต้องการสิ่งจำเป็นหลายอย่างในการตอบสนองความต้องการของชีวิต เช่น ต้องการที่พัก อาหาร การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญในการท่องเที่ยวมี 4 ประการ ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร และเครื่องดื่ม สถานบริการ เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านซักรีด สถานที่พักนันทนาการ ฯลฯ และปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งการจัดเตรียมและเสริมบริการต่างๆ ให้อำนวยความสะดวกอย่างครบครัน เพื่อให้ผู้บริโภครู้สึกคุ้มค่าตลอดระยะเวลาที่พักอยู่หรือใช้บริการอยู่ และกลายเป็นประสบการณ์อันน่าประทับใจที่จะติดตามผู้บริโภคไปได้

3. การขนส่ง (Transportation) การท่องเที่ยวเกิดจากการที่ประชาชนต้องการเดินทางไปสู่สถานที่ซึ่งมีความแตกต่าง ในด้านวัฒนธรรม ภูมิอากาศ และภูมิประเทศ เพื่อสัมผัสสิ่งที่แปลกออกไปจากประสบการณ์เดิม ดังนั้น การขนส่งจึงเป็นสิ่งสำคัญในการนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว สะดวกสบายและปลอดภัย

4. การต้อนรับของคนในพื้นที่ (Hospitality) เป็นสิ่งสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวที่ต้องการกลับไปยังสถานที่เดิมเกิดจากความประทับใจในการต้อนรับของประชาชน หรือพนักงานบริการในพื้นที่มากกว่าสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น พื้นที่ใดเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องตระหนักถึงความสำคัญในข้อนี้ และการต้อนรับนักท่องเที่ยวของประชาชนแต่ละพื้นที่ย่อมแตกต่างกันออกไป

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 28) กล่าวว่า องค์ประกอบของทรัพยากรท่องเที่ยวประกอบด้วย

1. ทรัพยากรท่องเที่ยว ต้องมีสิ่งดึงดูดใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมเยือนสถานที่นั้นๆ

2. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางขนส่งเข้าถึงองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งกับอีกทรัพยากรท่องเที่ยวหนึ่งได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายและประทับใจ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2550 : 13 – 14) ได้จัดองค์ประกอบหลักที่สำคัญในกระบวนการท่องเที่ยว จำแนกได้เป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural tourism resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติซึ่งสามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ แก่ง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด เป็นต้น บางแห่งได้รับการจัดให้เป็นสวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด เป็นต้น

1.2 ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man – made tourism resource) นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ที่อนุชนรุ่นหลังบังเกิดความหวงแหนและปฏิบัติสืบสานต่อไป ทั้งนี้ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออก 3 ชนิด ได้แก่

1.2.1 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical tourism resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวังศาสนสถาน แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชน โบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

1.2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Culture and rural ways of life) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดกันมา เช่น ประเพณีในรอบปี ทั้งประเพณีในราชสำนัก (พระราชพิธีต่างๆ) ประเพณีไทย ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีกินเจ หรือประเพณีถือศีลอดอาหาร งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ชุดแต่งกาย อาหารประจำถิ่น การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต ภาษาพูดในท้องถิ่นและวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นต้น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านช่าง รวมถึงตลาดนัด ตลาดน้ำ เป็นต้น

1.2.3 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและบันเทิง (Recreation attraction) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนที่ให้ความรื่นรมย์บันเทิง เช่น สวนสัตว์ สวนสนุก สวนน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การแสดงศิลปะสมัยใหม่ แหล่งบันเทิง ศูนย์การค้า ศูนย์การประชุม เป็นต้น

2. การบริการการท่องเที่ยว

การบริการการท่องเที่ยว (Tourism service) หมายถึง การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ เป็นการใช้ความสะดวกระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหารและบันเทิง บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก อย่างไรก็ตามก็มีความไม่ปลอดภัยอาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา ซึ่งภัยต่างๆ เหล่านี้ อาจเป็นอันตรายต่อชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว จึงควรมีมาตรการในการสร้างความปลอดภัยอย่างจริงจังและเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริการการท่องเที่ยว

3. การตลาดการท่องเที่ยว

การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น โดยการตลาดการท่องเที่ยวทำได้ 2 วิธี

3.1 การให้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

3.2 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตน

ภณสิทธิ์ อ้นยะ (2561 : 92) กล่าวว่า องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว ต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบเพราะต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกันแต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมาย เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจอยากเดินทางมาค้างแรมนานและมาอีกหลายครั้ง และบอกต่อๆ กันไป โดยทั่วไป การท่องเที่ยวนอกจากจะขึ้นอยู่กับความสวยงามสมบูรณ์ของพื้นที่แล้วยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงอีกหลายประเภท เช่น การขนส่ง การประชาสัมพันธ์ โรงแรมที่พัก การจัดการธุรกิจนำเที่ยว สินค้าของที่ระลึก ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

1. ข่าวสารและบริการข้อมูลต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวควรรู้ก่อนเดินทางควรจัดการให้พร้อมแจ้งราคาค่าบริการให้ชัดเจน อาจทำเป็นแผ่นปลิวเอกสารพับแคตตาล็อก (ตามแต่งงบประมาณดำเนินการ) เผยแพร่ให้กว้างขวางตลอดจนการตอบข้อมูลทางโทรศัพท์ที่สอบถามต้องชัดเจนในการตอบโทรสารและ E-Mail ต้องชัดเจนและรวดเร็ว

2. การขนส่งการสื่อสารและบริการการเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านนั้นหากมีรถโดยสารรถประจำทางบริการควรแจ้งกำหนดการเดินทางและค่าบริการเป็นราคาเดียวกันชัดเจน หากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงที่จอดรถสะดวกค่าบริการจอดรถมีหรือไม่ต้องชัดเจน การจัดการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว การตลาดและการประชาสัมพันธ์ผลกระทบที่ได้รับ (บวก/ลบ) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ได้แก่ 1) ข่าวสาร+ระบบบริการ 2) การขนส่ง+การสื่อสาร 3) บริษัทนำเที่ยว+มัคคุเทศก์ 4) ที่พัก+บริการ 5) ร้านอาหาร+บริการ 6) สินค้าของที่ระลึก+บริการ 7) กิจกรรมบันเทิงต่างๆ 8) ความปลอดภัย+การสื่อสาร หมายถึง ระบบโทรศัพท์ระบบการส่งจองควรทันสมัยตามกระแสโลก (E-Mail, E-Commerce, E-Tourist) รวมถึงการบริการจัดส่งทางพัสดุในระบบต่างๆ ด้วย 1) การนำชมสถานที่ควรมีมัคคุเทศก์ที่รอบรู้น่าชมอาจเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมาย ซึ่งต้องสามารถใช้ภาษาการสื่อสารได้เป็นอย่างดี 2) ที่พักและบริการท้องถิ่นใหม่ที่พักอาจเป็นโรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮ้าส์หรือโฮมสเตย์ ต้องสะอาดได้รับมาตรฐานการบริการสากลและมีบริการที่ดี

3. ร้านอาหารและบริการต้องสะอาดค่านึงถึงสุขอนามัยรวมทั้งคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว ราคาชัดเจน ควรมีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อม มีระบบการดักไขมัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

4. สินค้าที่ระลึก การจัดทำสินค้าของที่ระลึกต้องคำนึงถึงควมมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น อาจปรับปรุงรูปแบบสีสรรตามรสนิยมของตลาดควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะอาด (Greenland Clean Product) มีการจัดระบบการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้านมีการแจ้งราคาชัดเจน ควรสร้างมาตรฐานสินค้าให้ได้ระดับสากล สินค้าของที่ระลึกบางชิ้นควรมีเอกสารกำกับไว้ด้วย เช่น ผ้าทอ เครื่องแกะสลักไม้ เครื่องประดับ เครื่องเงินเพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้ใช้เป็นคู่มือในการเก็บรักษาของนั้นไว้ได้ยาวนาน

5. กิจกรรมบันเทิงต่างๆ หากเป็นกิจกรรมในหมู่บ้านควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน นอกจากนั้นควรมีการจัดการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อความบันเทิงและการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกันด้วย

6. การรักษาความปลอดภัย จะต้องมีการจัดการอย่างมีระบบคำนึงถึงหลักการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องรอบรู้ด้วยว่าหากนักท่องเที่ยวได้รับอุบัติเหตุ อุบัติภัยแล้วควรมีการแจ้งการติดต่อเพื่อการบริการให้พร้อมอย่างไรที่ไหน เช่น การปฐมพยาบาล การรักษาพยาบาล เป็นต้น

Swarbrooke (1999 : 253 -299) และ Mill & Morrison (1992 : 20) ได้กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วย

1. สิ่งดึงดูดใจซึ่งเป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาในพื้นที่
2. สิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวขณะที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว
3. สาธารณูปโภคและการขนส่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ และ
4. การต้อนรับอย่างมีไมตรี

McIntosh, Ritchies & Goelner (1989 : 153) กล่าวถึงองค์ประกอบการท่องเที่ยวว่ามีดังนี้

1. นักท่องเที่ยวที่ต้องการหาประสบการณ์และความพึงพอใจ โดยแสวงหาและเลือกแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความพึงพอใจ
2. ธุรกิจที่จำหน่ายสินค้าและให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ จะเห็นว่านักท่องเที่ยวเป็นโอกาสในการหาผลประโยชน์จากการจัดเตรียมผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
3. หน่วยงานราชการในท้องถิ่นหรือในพื้นที่จะมองว่านักท่องเที่ยวช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น และ
4. ชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น จะมองการท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรมและนำมาซึ่งการจ้างงาน

การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในท้องถิ่นจำนวนมากอาจให้ทั้งผลประโยชน์และผลเสียต่อท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะช่วยรองรับหรือสนับสนุนการท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก การขนส่ง ตลอดจนการต้อนรับและทรัพยากรทางวัฒนธรรม

Lundberg (1985 : 243) กล่าวว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย

1. ร้านอาหาร
2. ที่พักประกอบด้วย โรงแรม รีสอร์ท คอนโดมิเนียม บ้านจัดสรร ฯลฯ
3. การขนส่ง ประกอบด้วย รถยนต์ เครื่องบิน รถเช่า รถบัส รถไฟ และเรือ
4. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การศึกษาตลาด การศึกษาความเป็นไปได้ด้านสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และสถาบันการเงิน
5. การวิจัยทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ประชากร พฤติกรรม จิตวิทยาการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์
6. ส่วนราชการประกอบด้วย สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งชาติ สำนักงานการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค และสำนักงานการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น
7. นักการตลาดท่องเที่ยว ประกอบด้วย ตัวแทนนำเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และบริษัทนำเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล
8. สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ของเมือง สวนและบ้านที่มีความยิ่งใหญ่และสวยงาม
9. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติ สถานที่ตั้งแคมป์ การแสดงดนตรีคอนเสิร์ต และโรงแรมหรู และ
10. อื่นๆ ประกอบด้วย สถานีบริการ ศูนย์บริการ ร้านขายของ ร้านขายของ ร้านเสื้อผ้า การถ่ายภาพ และอุปกรณ์กีฬา

Gee, Choy & Makens (1984 : 174) ได้แบ่งองค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามความสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเกี่ยวกับธุรกิจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

1. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร บริษัทการบิน บริษัทขนส่งต่างๆ ตัวแทนนำเที่ยว ร้านค้าปลีก เป็นต้น
2. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง และทางอ้อมต่อนักท่องเที่ยวได้แก่ ธุรกิจจัดนำเที่ยว ธุรกิจผลิตสิ่งพิมพ์ การท่องเที่ยวธุรกิจ วิจัยตลาด และข้อมูลตลาดการท่องเที่ยว เป็นต้น และ
3. หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่พัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรง และทางอ้อมได้แก่ นักวางแผนและพัฒนาหน่วยงานของรัฐและเอกชน สถาบันการเงิน ธุรกิจก่อสร้าง สถาบันการศึกษา และฝึกอบรม เป็นต้น

จากที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ต้องประกอบด้วย

1. สภาพกายภาพ และข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ ได้แก่ ที่ตั้งเขตการปกครอง สภาพภูมิอากาศ
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม

3. ตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยว ที่มาของนักท่องเที่ยว พาหนะที่ใช้เดินทาง กิจกรรมการเข้ามา ฤดูกาล ทักษะคนและความต้องการ

4. ความพร้อมทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐาน การบริการข้อมูล ข่าวสาร สถานที่/สิ่งแวดล้อม และ

5. การเข้าถึง ได้แก่ ระบบเส้นทางคมนาคมขนส่ง ความสะดวกในการเข้าถึง จึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระบบการจัดการ

การท่องเที่ยวที่จะทำให้การท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จอันเนื่องมาจากระบบการจัดการที่ดี แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาระบบการจัดการที่ดี เพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

4. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2539 : 65 - 66) ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกเป็น 8 ประเภทคือ

1. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการสังเกต การแสดงออกทางวัฒนธรรม และแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันของชนต่างสังคม ต่างเผ่าพันธุ์ รวมทั้งการเดินทางไปเยี่ยมเยือนบ้านเกิดเมืองนอน

2. การท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) คือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว โดยใช้สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ประเภทธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้คน และสภาพแวดล้อม

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) คือ การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัส และเข้าร่วมการใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เก๋ๆ ของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมา และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตน

4. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยว เพื่อชมพิพิธภัณฑสถานโบราณวัตถุสถานที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต

5. การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ (Business Tourism) เป็นการรวมเอาการท่องเที่ยวเข้ากับการเดินทางเพื่อธุรกิจ เช่น การจัดประชุม สัมมนา ของสมาคม องค์กร หน่วยงานต่างๆ ซึ่งมักจะเลือกสถานที่จัดประชุมในเมืองที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และบรรจุเรื่องของการท่องเที่ยวไว้ในโปรแกรมด้วย

6. การท่องเที่ยวเชิงการนันทนาการ (Recreation Tourism) เช่น การเข้าร่วมแข่งขันกีฬา การอาบน้ำแดด การใช้บริการน้ำพุร้อนรักษาโรค การแข่งขันกอล์ฟ เป็นต้น

7. การท่องเที่ยวเชิงเป็นรางวัล (Incentive Tourism) คือการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เพื่อเป็นสวัสดิการ หรือเพื่อเป็นการกระตุ้น การเร่งยอดขายของพนักงาน การท่องเที่ยวประเภทนี้ หน่วยงานหรือบริษัทจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

8. การท่องเที่ยวเชิงการประชุมสัมมนา (Conference/Congress) โดยปกติ ในการจัดประชุมสัมมนาทางผู้จัดจะบรรจุรายการท่องเที่ยวไว้ในโปรแกรมการเดินทางด้วยเสมอเมืองที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวจึงมักจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นสถานที่จัดประชุมสัมมนาเสมอ

วรินดา เจริญรัตน์ (2549 : 18) ได้แบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะการกำเนิดตามระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวขึ้นๆ มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น และตามทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นๆ ได้ดังนี้

1. ลักษณะการกำเนิดแหล่งท่องเที่ยว แบ่งตามแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 แบ่งตามลักษณะแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์มิได้จัดสร้างขึ้น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนา และทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น

1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจมีจุดประสงค์เพื่อศึกษา หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจก็ได้ เป็นแหล่งที่ดึงดูดผู้มาท่องเที่ยวได้เช่นกัน ได้แก่ ศูนย์การค้า สถานเริงรมย์ สวนสัตว์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์

2. ระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 แหล่งท่องเที่ยวถาวร คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเสมอตลอดปี แต่อาจมีช่วงที่ผู้มาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น ในวันหยุดพิเศษ วันนักขัตฤกษ์ ซึ่งเป็นได้ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางประวัติศาสตร์

2.2 แหล่งท่องเที่ยวชั่วคราวคือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเฉพาะวัน ช่วงระยะเวลาสั้นๆ มักจะเป็นวันที่มีการเฉลิมฉลองหรือวันที่มีเทศกาลต่างๆ อาจเป็นวันสำคัญทางศาสนา การแข่งขัน การประกวด หรืออื่นๆ เช่น เทศกาลหุ่นฟางนก จังหวัดชัยนาท เทศกาลหมูป่าง จังหวัดตรัง เทศกาลแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี และเทศกาลบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร เป็นต้น

3. แบ่งตามลักษณะหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้แก่ สถานที่ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ บ่อน้ำพุร้อน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย หนอง คลอง บึง)

3.2 แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ ศาสนสถาน กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน และคูเมือง

3.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมได้แก่ งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ไร่ สวน พืชผัก ผลไม้ และเหมือง

3.4 แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้แก่ สถานเริงรมย์ ศูนย์การค้า ตลาดนัด และศูนย์จำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น

สิรินทิพย์ พันธุ์ฆราวาส (2552 : 21 – 24) กล่าวว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ประเภทของการคมนาคม จำนวนสมาชิก หรือค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นต้น โดยแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกได้ 5 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทาง สามารถแบ่งย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

1.1 การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างไปจากประเทศของตน และต้องผ่านกระบวนการระหว่างประเทศหลายอย่าง เช่น ศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น ใช้ภาษาต่างประเทศ และอาจต้องมีมัคคุเทศก์เป็นผู้นำ

1.2 การท่องเที่ยวในประเทศ (Internal Tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ภายในอาณาเขตของประเทศนั้นๆ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ต้องมีสิ่งจูงใจหลายอย่างเช่น ความสวยงามของภูมิประเทศ ความสะดวกสบายในการเดินทาง ความปลอดภัย ตลอดจนการโฆษณา หรือมีสิ่งจูงใจโดยเฉพาะของสถานที่นั้น เช่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง สามารถแบ่งย่อยได้ 3 รูปแบบคือ

2.1 การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Leisure Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนร่างกายและสมอง เพื่อความสนุกสนาน ความชื่นชมในแหล่งธรรมชาติ รวมถึงการพักผ่อนหลังการเจ็บป่วย โดยเลือกสถานที่พักผ่อนที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์ เช่น หรือบนภูเขาที่ห่างไกลจากความอึกทึกครึกโครม

2.2 การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจและประชุมสัมมนา (Business and Convention Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากผลพลอยได้ในการเดินทางไปติดต่อธุรกิจหรือประชุมสัมมนา ซึ่งลักษณะการท่องเที่ยวแบบนี้อาจไม่จัดเป็นการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวหรือพักผ่อน แต่ในความเป็นจริงผู้ที่เดินทางไปเพื่อธุรกิจหรือสัมมนามักแบ่งเวลาส่วนหนึ่งให้กับการท่องเที่ยว ดังนั้น ปัจจัยที่ดึงดูดการท่องเที่ยวแบบนี้ คือ ต้องเป็นสถานที่ที่น่าสนใจหรือมีกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจ มีสถานที่พักอาศัยหรือโรงแรมที่มีความพร้อมในการจัดประชุมสัมมนา และระบบคมนาคมที่ดีและสะดวกรวดเร็ว ปัจจุบันการท่องเที่ยวลักษณะนี้มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ

2.3 การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) สามารถแบ่งย่อยได้ 3 รูปแบบคือ

2.3.1 การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการพักผ่อนหย่อนใจความสนุกสนาน การชื่นชมและการศึกษาในแหล่งธรรมชาติ

2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) การท่องเที่ยวแบบนี้มีจุดประสงค์ 2 ประการ ประการแรกเป็นการไปชมการแข่งขันกีฬาที่ตนสนใจ เช่น ฟุตบอล มวย เทนนิส ฯลฯ การแข่งขันกีฬาเหล่านี้ถึงแม้มีการย้ายสถานที่แข่งขันก็ยังมีผู้ชมติดตามไปชมอยู่เสมอ ประการที่สอง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย สถานที่สำหรับการท่องเที่ยวประเภทนี้มักเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น ชายทะเล ภูเขา หรือการเดินป่า เพื่อยิงนก ส่องสัตว์ เป็นต้น ดังนั้นพบว่า ประเทศที่มีทัศนียภาพหรือลักษณะภูมิประเทศหลายๆ แบบมักจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวประเภทนี้มาก

2.3.3 การท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง (Entertainment Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจในการพักผ่อน สนุกสนาน รื่นเริงบันเทิงใจ บางครั้งเป็นการไปเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสถานที่พักอาศัย การท่องเที่ยวแบบนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ธรรมเนียม ฐานะทางเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว และสิ่งดึงดูดความสนใจของสถานที่แต่ละแห่ง

3. การท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทาง สามารถแบ่งย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

3.1 การท่องเที่ยวแบบกลุ่มเหมาจ่าย (Group Inclusive Tourism : GIT) เป็นการท่องเที่ยวที่ธุรกิจนำเที่ยวขายรายการนำเที่ยวเบ็ดเสร็จให้กับนักท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ โดยธุรกิจนำเที่ยวเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับยานพาหนะ ที่พัก อาหาร และการนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว โดยอาจดำเนินการอำนวยความสะดวกเต็มรูปแบบ หรืออาจจัดการบริการเที่ยวบางสิ่งบางอย่างให้ตามแต่จะสะดวก

3.2 การท่องเที่ยวแบบอิสระ (Foreign Individual Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยววางแผนจัดการเดินทางด้วยตัวเองทุกอย่าง หรือใช้บริการของธุรกิจนำเที่ยวในการอำนวยความสะดวกบางอย่าง

4. การท่องเที่ยวตามการตลาด สามารถแบ่งเป็น 2 รูปแบบย่อยคือ

4.1 การท่องเที่ยวตลาดหรูหร่า (Elite Market Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องจ่ายค่าบริการในอัตราสูงเพราะมุ่งให้บริการทางการท่องเที่ยวชนิดหรูหร่า

4.2 การท่องเที่ยวตลาดมวลชน (Mass Market Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่บริการทางการท่องเที่ยวแบบพื้นฐานๆ ในราคาถูก โดยต้องการให้บริการผู้เดินทางที่มีรายได้น้อย แต่มีปริมาณมาก

5. การท่องเที่ยวด้านการจัดการ สามารถแบ่งย่อยได้ 2 รูปแบบคือ

5.1 การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Conventionality Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจและปริมาณของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

5.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยียนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งย่อยได้อีก 2 รูปแบบคือ

5.2.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศน์ โดยได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี และมีมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

5.2.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม หรือชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้แก่ การ

ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมการท่องเที่ยววิถีชีวิต ในชนบท การท่องเที่ยววิถีกีฬาและบันเทิง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็นหลากหลายประเภท หรือหลากหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ประเภทของการคมนาคม จำนวนสมาชิกหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการท่องเที่ยว

1.1 ความหมายของการบริหารจัดการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 : 10) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2546 : 6) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจและเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ 1) เดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เดินทางด้วยความสมัครใจ 3) เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพหรือหารายได้

ปรีชา แดงโรจน์ (2546 : 10) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ซึ่งกระทำ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำโดยปกติจะเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

รัชพร จันทร์สว่าง (2546 : 12) ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวกายของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการหารายได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 32) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลการท่องเที่ยวด้วย

สรุปได้ว่า การบริหารการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ อีกทั้งมีเป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่มีความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 หลักการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว

จุฑามาศ จันทรัตน์ (2541 : 40 – 42) กล่าวว่า การบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ ระดับแนวนอน ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องและระดับแนวตั้งคือ หน่วยงานของรัฐ ในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารแรงงาน ความรู้ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ซึ่งการบริหารงานควรครอบคลุม ในเรื่องต่างๆ ในการที่การท่องเที่ยวของไทยจะก้าวไปสู่ศวรรษหน้าอย่างมีมาตรฐานและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ผู้บริหารจัดการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรต้องมองการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของระบบ เพราะทุกส่วนล้วนมีความสำคัญและจำเป็นต้องพิจารณา 2 เรื่องหลัก ดังนี้

การท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นอุตสาหกรรมแต่เป็นระบบเริ่มต้นจากนักท่องเที่ยวมีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลและแรงกระตุ้นแตกต่างกันไปจากนั้นจึงเริ่มหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ แล้วจึงตัดสินใจเดินทางจากที่อยู่เดิม โดยอาศัยการคมนาคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไปยังจุดหมายปลายทาง และ ณ จุดหมายปลายทางแห่งนั้นนักท่องเที่ยวก็เกี่ยวข้องประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มากมายลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะเป็น “Partial Industrialization” มี 2 ส่วน คือ 1) เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนโดยนักท่องเที่ยวซื้อบริการจากภาคเอกชน 2) ไม่มีการแลกเปลี่ยน ไม่ได้มีไว้เพื่อขาย แต่หากเป็นสาธารณสมบัติ เช่น ชายหาดที่สวยงาม คนไทยที่มีความเอื้ออาทร วัฒนธรรมไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของภาคเอกชนและเป็นส่วนที่ต้องแบ่งปันและใช้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน ซึ่งส่วนนี้ทำให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะแตกต่างจากการขายสินค้าอื่นๆ เพราะจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิด การท่องเที่ยวจึงจะนำประโยชน์ไปสู่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

Adhikary (1995 : 31 - 33) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7-SModel) เพื่อปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

1. Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุดซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์การซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรก็ตามโครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information)

3. System หมายถึง ระบบในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูลระบบการดำเนินงานการปฏิบัติการการเงินการจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4. Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบมีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ ทางานดีประสบความสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. Skill ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่างๆ มีประสิทธิภาพความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่า จะทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่า คืออะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ซึ่งความรู้ที่นั่นอาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้น ผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรจะมีความรู้ และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วยเพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6. Style หมายถึง การรวมกันระหว่าง Staff หรือ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกันโดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

6.1 Autocratic Style หรือ Top Down Style หมายถึง การสั่งการจากส่วนบนลงสู่ส่วนล่าง หรือจากผู้บังคับบัญชาลงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชารูปแบบนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่พอใจเพราะไม่ชอบถูกสั่งให้ทำตามแต่มักจะชอบมีคหุเทศก์ที่มีส่วนร่วมพูดคุยให้คำแนะนำมากกว่า

6.2 Democratic Style หรือ Bottom-up ซึ่งตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก รูปแบบนี้จะเป็นการร่วมกันในการวางแผนการจัดการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายจึงมักประสบความสำเร็จในการจัดการ

7. Share หมายถึง การแบ่งปันเวลาการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ นับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ และจำเป็นโดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลต่างๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว ควรเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีคณะกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร มีทักษะ และรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกกระบวนการ เพราะการจัดการที่ดีและมีระบบจะป้องกันการสับสน ช้าชอนในการปฏิบัติงานไปอีกด้วย

2. แนวคิดในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

กฤษฎา พิณศรี และคณะ (2549 : 22 – 25) ได้กล่าวว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ทั้งในแง่จำนวนและคุณภาพของแหล่ง และการท่องเที่ยวก็เป็นอุตสาหกรรมที่นำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมหาศาลในแต่ละปี แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้อาจเสื่อมโทรมไปได้ด้วยปัจจัยต่างๆ ทั้งกาลเวลา สภาพดินฟ้าอากาศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการกระทำของมนุษย์ ดังนั้น เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรหรือแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไปนานที่สุด จึงจำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับ หมายถึง การวิเคราะห์หาจุดเด่นที่มีเอกลักษณ์ของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจะวิเคราะห์ความเหมาะสมต่อการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมีขั้นตอน ดังนี้

2.1.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเริ่มด้วยการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานโดยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ว่ามีทรัพยากรการท่องเที่ยวอะไรบ้าง เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทใดและมีทรัพยากรเป็นอย่างไร ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ได้จากการสำรวจมีคุณลักษณะและความเหมาะสมที่แตกต่างกันตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุดจึงควรได้รับการจัดการที่ถูกต้องวิธี ส่วนแหล่งที่มีศักยภาพน้อยควรได้รับการพิจารณาในด้านรูปแบบและการจัดการที่ทำให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว มีระบบการจัดการที่สามารถเอื้อประโยชน์และตอบสนองความต้องการโดยรวมของประเทศ

2.1.2 ขั้นตอนการประเมินศักยภาพและจัดระดับของทรัพยากร ภายในแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยกำหนดระดับการให้คะแนน จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ดังตัวอย่างตัวชี้วัดต่อไปนี้

2.1.2.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ความเกี่ยวเนื่องของระบบนิเวศน์ในพื้นที่ โอกาสในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น กำหนดให้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่สมบูรณ์และแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขสภาพของพื้นที่เล็กน้อยเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.2.2 ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาจากสภาพโดยทั่วไปใน 3 ปัจจัย คือ ระบบนิเวศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยว ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์และการมีองค์ประกอบที่หลากหลายเช่น มีโบราณสถานภายในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีความเหมาะสมของทรัพยากรในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2 การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรวมทั้งสังคม และวัฒนธรรม จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบมากเกินไปเช่น ปัญหาความแออัดความคับคั่ง เสี่ยงรบกวนขยะตกค้าง เป็นต้น ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและ

ระดับการพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งจะสามารถรองรับได้ โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศน์และการลดลงของคุณภาพ ประสบการณ์หรือนันทนาการที่นักท่องเที่ยวควรจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวควรพิจารณาปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

2.2.1 ขีดจำกัดทางสภาพแวดล้อม หมายถึง ขีดความสามารถในการรักษาคุณภาพระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับจำนวนนักท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถ้าขาดความสมดุลจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและระบบนิเวศน์และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับลดน้อยลง

2.2.2 ขีดจำกัดทางการตลาด หมายถึง ขีดความสามารถในการรองรับตลาดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นความสามารถในการรักษาดุลระหว่างปริมาณนักท่องเที่ยวกับกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่รองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวเชิงจิตวิทยา เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นจนถึงจุดวิกฤต ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกว่าประสบการณ์ที่ได้รับด้อยคุณภาพ เช่น รถติดบริเวณทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว เนื่องมาจากถนนแคบ และมีรถจำนวนมากที่พิกแรมไม่เพียงพอที่จะรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2.3 ขีดจำกัดของชุมชน หมายถึง ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจะเกิดผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น เช่น ความหนาแน่นของพื้นที่ใช้สอยในชุมชน เช่น ร้านอาหาร ร้านค้า เป็นต้น

2.3 การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว

บริเวณแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจำเป็นต้องมีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ เพื่อประโยชน์ต่างๆ (Zoning) หรือเพื่อการจัดการ (Management zone) ให้เหมาะสมตามสภาพและขนาดของทรัพยากรที่จะรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยสามารถป้องกันผลกระทบที่จะมีผลต่อระบบนิเวศน์โดยรวมด้วย โดยมีแนวทางการดำเนินการต่อไปนี้

2.3.1 การจัดให้มีเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor center) ในแหล่งท่องเที่ยวเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ควรจัดอยู่ในบริเวณที่เหมาะสม และเป็นพื้นที่ราบมากพอที่จะจัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยวทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมาย (Interpretation Programs) อันจะเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษารเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการแผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ แนะนำและอธิบายเกี่ยวกับระบบนิเวศน์ของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น ตลอดจนความสำคัญของโบราณสถานต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรตั้งอยู่ในบริเวณที่พบเห็นได้ง่าย โดยมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ส่งเสริมและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและสามารถอ้างอิงตำแหน่งที่ตั้งได้ง่าย เช่น อยู่บนเส้นทางหลักหรืออยู่ใกล้เส้นทางขอบพื้นที่ริมแม่น้ำ หรืออยู่ใกล้อนุสาวรีย์ เป็นต้น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวควรเข้าถึงได้สะดวกทั้งโดยทางเท้า และทางรถยนต์ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ที่จอดรถ ป้ายบอกทาง พื้นที่ของ

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวประกอบด้วยส่วนให้บริการข่าวสาร และส่วนให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น พื้นที่พักผ่อน พื้นที่ขายของที่ระลึก ห้องน้ำ – สุขา ห้องบรรยาย ที่รับฝากของ และสำนักงาน

2.3.2 การจัดเขตกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว ควรกำหนดไว้ในบริเวณพื้นที่ที่มีความหนาแน่นและไม่เปราะบางจนเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถานควรจำกัดอยู่ในเขตที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อโบราณสถาน จัดเขตกิจกรรมการใช้ประโยชน์ควรมีการควบคุมนักท่องเที่ยวที่เข้าไปใช้ประโยชน์ไม่ให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ตลอดจนควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม โดยการออกกฎระเบียบจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เส้นทาง ระยะเวลาในการใช้ประโยชน์ รวมทั้งการกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่คอยตรวจตรา ดูแลพื้นที่ ตลอดเวลาที่เปิดบริการ

2.3.3 การจัดเขตสงวนหรือบริเวณพื้นที่ที่มีความเปราะบางด้านนิเวศ พื้นที่ที่มีความเปราะบางทางด้านนิเวศน์ควรจัดไว้เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่จำเป็นต้องมีการควบคุมการใช้ประโยชน์อย่างเข้มงวด เช่น การควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไป ในเขตพื้นที่โบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และอาจหักพังได้ง่าย เป็นต้น

2.4 การควบคุมดูแลและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

เป็นการควบคุมการพัฒนาพื้นที่ที่แหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมในพื้นที่ การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการมีระบบป้องกันและกำจัดมลภาวะที่เหมาะสมได้แก่ มลภาวะทางเสียง ทางอากาศ ทางชีวภาพ ขยะมูลฝอย รวมตลอดถึงมลภาวะทางทัศนียภาพหรือที่บางคนเรียกว่า “ทัศนอุจาด” คือ ทัศนียภาพของสิ่งก่อสร้างใหม่ที่ขัดแย้งหรือไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม (รสิกา อังกูร, 2547 : 8 – 9)

จากความหมายของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นกล่าวได้ว่า แนวคิดในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว นั่นคือ การที่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งประกอบด้วย การดำเนินการในหลายด้านด้วยกัน เช่น การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับเพื่อเป็นการหาจุดเด่น หาเอกลักษณ์ของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมในการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดให้มีเขตบริการ หรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม หรือการควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในเขตพื้นที่โบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และอาจหักพังได้ง่าย การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีระบบป้องกันและกำจัดมลภาวะที่เหมาะสมตลอดถึงมลภาวะทางทัศนียภาพ เป็นต้น

3. แนวคิดเรื่องการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วีรบุช (พลนิกร) ไม้ไทย (2541 : 62 – 64) กล่าวว่า การท่องเที่ยวคือ กระบวนการเดินทางของคนจากที่พักประจำไปยังสถานที่อื่น ๆ ด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น การพักผ่อน การแสวงหาความเพลิดเพลิน การแสวงหาความรู้นอกระบบการประชุม การสัมมนา การแสวงหาข้อมูลใหม่ ฯลฯ เป็นต้น แต่ที่ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักคือ การพักผ่อน การแสวงหาความรู้และความงามเป็นปัจจัยรอง เป็นที่ทราบกันดีว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับหลายประเทศก่อให้เกิดการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว ช่วยสร้างอาชีพและรายได้ให้กับ

ประชาชนแต่การท่องเที่ยวในอดีตผ่านมามีรูปแบบที่เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ เป็นหลักรุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงหรือใส่ใจผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาในระยะยาวจากการท่องเที่ยว ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม และไม่สามารถปรับคืนสู่สภาพเดิมด้วยตัวเองได้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถูกจับตามองว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชนมากกว่าผลตอบแทนที่ได้รับมา จึงมีกระแสการเรียกร้องให้มีการจัดการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงเกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อ เศรษฐกิจและสังคมไทย ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย และเพิ่ม ศักยภาพของทรัพยากรให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อให้ ทรัพยากรเหล่านี้ให้ประโยชน์สูงสุดอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยการจัดการทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด รอบคอบและระมัดระวัง เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม โดยไม่ทำให้สูญเสีย ความงามทางธรรมชาติและเอกลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นและความงามทางสุนทรียศาสตร์ เป็น การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (วนิดา ฟ้าวรณ, 2547 : 26)

แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 ที่การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ก่อตั้งขึ้น อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ทวีบทบาทสำคัญต่อประเทศเรื่อยมา และจะทวีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ ปัจจุบันรัฐบาลได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการ แก้ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคม ซึ่งหากประเทศไทยจะใช้ประโยชน์จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดไป จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้การท่องเที่ยวของไทยเป็น “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” (Sustainable tourism) เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญเราควรจะต้องมีความรู้และความเข้าใจถึงแนวคิด ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีนักวิชาการหลายท่านเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืนโดยสรุป ดังนี้

ไพฑูร พงศบุตร (2546 : 78) กล่าวถึงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ว่ามีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็น กระแสความคิดหลักของโลกในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาและได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการ ว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การ สหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจาย ผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้เกี่ยวข้อง หรือมีส่วนได้ ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญ ดังนี้

1. จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน ไม่ใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น
2. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อ สิ่งแวดล้อม
3. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงานการจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

5. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่ แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2548 : 6 – 8) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่า เน้น 3 เรื่อง คือ ยุทธศาสตร์ความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสินค้าและบริการ และยุทธศาสตร์ในการดำเนินการเชิงบูรณาการร่วมกัน ในเชิงการท่องเที่ยวต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าและบริการที่เน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเน้นความร่วมมือของทุกคนในชุมชนซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้มีการกำหนดเป็นแผนในเรื่องของการพัฒนาสินค้าและบริการ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการเรื่องต่างๆ ของการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ ซึ่งได้มีการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัดจนถึงระดับองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนที่ประสานกับยุทธศาสตร์เช่น จังหวัดนครนายก และกาญจนบุรี มีการเชื่อมโยงนโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัดสู่การปฏิบัติหรือการจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ต้องประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการจัดทำยุทธศาสตร์ส่งเสริมท่องเที่ยวอย่างบูรณาการ อีกประเด็นคือการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวควรเรียนรู้ในเรื่องกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อใช้ประกอบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ซึ่งกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่ควรรู้ คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยกฎหมายได้เข้ามามีส่วนอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อมและคุณภาพ สิ่งแวดล้อมหลายประการ ในส่วนนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ โดยเฉพาะในแง่ของการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวต้องให้ความสนใจในการพัฒนาอยู่ 3 ด้านคือ

1. การพัฒนาสังคม ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต้องมีชุมชนอาศัยอยู่โดยรอบทำอย่างไรชุมชนเหล่านี้จะได้รับการประโยชน์ สามารถที่จะอยู่ในบริเวณนั้นได้ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ ต้องทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนในการมีส่วนร่วม เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของคนในชุมชน และเกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ

2. การพัฒนาเศรษฐกิจ ต้องจัดการคนในชุมชนให้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ เช่น การจำหน่ายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวหรือเกิดการจ้างงานในแหล่งท่องเที่ยว เกิดการกระจายรายได้ การสร้างอาชีพใหม่ให้แก่คนในชุมชน มีการนำรายได้จากภายนอกเข้าสู่ชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อ

3. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต เช่น การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไฟฟ้า ถนน ในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชน ได้รับประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นด้วย

การจัดการโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนี้เป็นประเด็นหลักของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยยุทธศาสตร์จะเน้นในเรื่องของการบริหารจัดการโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ถ้าต้องการให้เกิดความยั่งยืนประชากรในท้องถิ่น หรือว่าผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ โดยคำนึงถึงเป้าหมายในการพัฒนา และคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดเกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ได้นานที่สุด มีปัญหาหรือผลกระทบน้อยที่สุด

นอกจากนี้ยังเน้นการให้ความสำคัญกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะมัคคุเทศก์ ทำได้โดยการให้ความรู้ การฝึกอบรม คุงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้คนที่เกี่ยวข้องทั้งชาวบ้าน คนจัดการ และนักท่องเที่ยวมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริหารการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ อบรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ นักสื่อความหมายด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

ประเด็นสุดท้าย คือ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากตัวชี้วัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อเป็นตัวบ่งบอกคุณภาพมาตรฐานของการจัดการการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในแต่ละพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกันน่าจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ อาจทำได้โดยประเมินผลตรวจสอบและวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามความเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยวเพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุง และแก้ไขการจัดบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ในส่วนของผู้บริหารจัดการการท่องเที่ยวและตัวนักท่องเที่ยว สิ่งสำคัญคือ ต้องตระหนักถึงคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์หลายประการ ไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิงหรือนันทนาการเท่านั้น แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มากกว่าคิด แหล่งท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนถ้ามีการบริหารจัดการที่ไม่ดีทั้งด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการด้านสังคมและเศรษฐกิจชุมชนล้วนส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน การท่องเที่ยวทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแน่นอน

ขณะเดียวกันถ้าขาดจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยไม่ระมัดระวังจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ธรรมชาติก็ยากที่จะทำให้ฟื้นตัวได้ในเวลาสั้น ทั้งนี้ภาคประชาชนหน่วยงานภาคเอกชนและภาครัฐ โดยเฉพาะสำนักงานการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้มีบทบาทในการสนับสนุนทุกวิถีทางที่จะก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นฟื้นฟูธรรมชาติ ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการจัดการให้ทุกภาคส่วน

ที่มาใช้ประโยชน์ได้มีส่วนเข้ามาดูแลและจัดการมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นไปตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศ คือ เน้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ขณะภัย เดชะวงศ์ (2547 : 5) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism) จะต้องประกอบไปด้วย

1. ในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นจะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี และมีการจัดการของเสียในท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมสังคมและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว

2. ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อส่งเสริมรายได้ รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และเป็นการยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย

3. เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวมีการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ประกอบการหน่วยงานต่างๆ และชุมชนท้องถิ่น เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ไขปัญหาไปในทางเดียวกัน

4. มีการศึกษาวิจัย ติดตามตรวจสอบ ฝึกอบรมผู้ให้บริการการท่องเที่ยว และจัดเตรียมข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกที่ดีแก่นักท่องเที่ยว และพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับทั่วไป ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประสบความสำเร็จ คือการที่ประชาชน และเยาวชนของประเทศที่ควรได้รับการปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีความรัก และหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศ และร่วมกันอนุรักษ์ไว้ตราบนานเท่านาน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 19 – 22) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นที่สำคัญต้องคำนึงถึง 3 มิติ คือ

1. มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว

2. มิติด้านการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนา หรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และการที่จะพัฒนาแหล่งให้มีมิติทั้ง 3 ด้านดังกล่าวได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน 6 ด้านด้วยกันคือ

3.1 องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมเยือน

3.2 องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิมและป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว

3.3 องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านการบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมด้วย

3.4 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว

3.5 องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

3.6 องค์ประกอบด้านพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหน

สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นสิ่งสำคัญต้องคำนึงถึง มี 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
2. ด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว และ
3. ด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

โบราณสถานสำคัญทั้งในและนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548 : 7) รายงานว่า ในปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของกรุงศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณสถานประเภทปราสาท ราชวัง กำแพงเมือง และวัดวาอารามต่างๆ จำนวนมากอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตของบรรพชนไทย แต่ปัจจุบันโบราณสถานดังกล่าวกำลังประสบปัญหาการบุกรุก และถูกทำลายอย่างรวดเร็วไปพร้อมๆ กับการพัฒนาบ้านเมือง โครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจึงได้ตั้งเป้าหมายดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เหลืออยู่ทั้งหมดในปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานต่อไป ปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ระยะที่ 1 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2536 มีการ

แบ่งพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็น 7 พื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548 : 6 – 7) ดังนี้

1. พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังโบราณ

เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เดิมอยู่ในบริเวณที่เป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ต่อมาเมื่อถึงสมัยพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ. 1991 โปรดให้ย้ายพระราชวังขึ้นไปสร้างใหม่ทางเหนือริมแม่น้ำลพบุรี และอุทิศพระราชวังให้เป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์สำหรับประกอบพระราชพิธีต่างๆ ของพระมหากษัตริย์ มีลักษณะแผนผังแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1.1 เขตพระราชฐานชั้นนอก

1.2 เขตพระราชฐานชั้นกลาง

1.3 เขตพระราชฐานชั้นใน

ประกอบด้วยพระที่นั่งต่างๆ ดังนี้

1.3.1 พระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์ สมเด็จพระนารายณ์ฯ โปรดให้สร้างบนพระที่นั่งเบญจรัตนปราสาท ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้สร้างขึ้นเดิมเรียกว่า “พระที่นั่งสุริยามรินทร์” ต่อมาสมเด็จพระบรมโกศให้เปลี่ยนชื่อเป็น “พระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์”

1.3.2 พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดให้สร้างขึ้นเป็นที่ประทับในการเสด็จออกว่าราชการและรับแขกเมือง

1.3.3 พระที่นั่งวิหารสมเด็จ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2186 ตรงพระที่นั่งมังคลาภิเษกซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างแล้วถูกเพลิงไหม้ไป

1.3.4 พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อพ.ศ. 2175 พระราชทานนามว่า “พระที่นั่งศิริยโสธรมหาพิमानบรรยงค์” ใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรการฝึกทหาร ประลองอาวุธ และขบวนแก่ทางสถลมารถ

1.3.5 พระที่นั่งบรรยงค์รัตนาสน์ หรือพระที่นั่งท้ายสระ สมเด็จพระเพทราชาโปรดให้ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2231 เพื่อเป็นที่ประทับฝ่ายใน

1.3.6 พระที่นั่งตรีมุข ไม่ปรากฏว่าสร้างในรัชสมัยใด เมื่อปี พ.ศ. 2451 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพลับพลาขึ้นบริเวณที่สร้างพระที่นั่งตรีมุขเดิมเพื่อประกอบพิธีบวงสรวงอดีตบูรพกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ครบ 40 ปี

1.3.7 พระที่นั่งทรงปืน ไม่ปรากฏว่าสร้างในรัชสมัยใด เมื่อสมเด็จพระเพทราชาทรงสร้างพระที่นั่งบรรยงค์รัตนาสน์ โปรดให้สร้างพระที่นั่งทรงปืนท้องพระโรงเสด็จออกขุนนาง

วัดพระศรีสรรเพชญ์ เดิมเป็นพระราชวังที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสร้างขึ้น ต่อมาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงอุทิศให้เป็นวัดสำหรับประกอบพระราชพิธีต่างๆ ในปี 1991 ภายในวัดประกอบด้วยเจดีย์บรรจุพระบรมอัฐิธาตุของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 พระวิหารพระศรีสรรเพชญ์ ที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2035 และ พ.ศ. 2042 ตามลำดับ โดยภายในพระวิหารหลวงประดิษฐาน “พระศรีสรรเพชญ์” ซึ่งพระองค์โปรดให้หล่อขึ้นในปี พ.ศ. 2043 ส่วนพระเจดีย์อีกองค์หนึ่งนั้นได้รับการสร้างขึ้นในสมัยพระบรมราชาธิราชที่ 4 พระราชโอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เพื่อบรรจุพระบรมอัฐิของพระราชบิดา

วัดมหาธาตุ เป็นวัดที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพระงั่ว) โปรดให้สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1917 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปรารักษ์องค์ประธานได้พังทลายลงมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนเหลือเท่าที่เห็นในปัจจุบัน

วัดราชบูรณะ เป็นวัดที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) โปรดให้สถาปนาขึ้นในปี พ.ศ. 1968 บริเวณที่ถวายพระเพลิงพระศพเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา พระเชษฐาของพระองค์ซึ่งสิ้นพระชนม์เนื่องจากการรบแย่งชิงราชสมบัติ

วัดพระราม เป็นวัดที่สมเด็จพระนเรศวร โปรดให้สถาปนาขึ้นบริเวณที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ในปี พ.ศ. 1912 ต่อมาได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

วิหารพระมงคลบพิตร พระมงคลบพิตร เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น เพราะมีลักษณะศิลปะอยู่ทองผสมกับศิลปะสุโขทัย แต่เดิมประดิษฐานอยู่ภายในมณฑปจนถึง พ.ศ. 2285 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จึงได้โปรดให้ปฏิสังขรณ์โดยเปลี่ยนหลังคา ซึ่งเป็นมณฑปมาเป็นวิหาร

ในปี พ.ศ. 2310 วิหารพระมงคลบพิตรถูกไฟไหม้ เครื่องบนหักพังลงมาพระเมหาสี และพระกรข้างขวาพระมงคลบพิตรหักไป พระยาโบราณราชธานินทร์ (พระเดชะคุปต์) ครั้นดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยาได้ทำการบูรณะ ไว้ด้วยปูนปั้น ส่วนพระวิหารได้รับการบูรณะใหม่ในปี พ.ศ. 2499 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และในปี พ.ศ. 2535 จึงได้มีการลงรักปิดทององค์พระมงคลบพิตรใหม่ทั้งองค์ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

เจดีย์ศรีสุริโยทัย เจดีย์ศรีสุริโยทัย สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในบริเวณที่พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ณ วัดสวนหลวงสบสวรรค์ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานถวายแด่สมเด็จพระศรีสุริโยทัย ซึ่งทรงเป็นวีรสตรีของกรุงศรีอยุธยา

2. พื้นที่ในเกาะเมืองนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังจันทร์เกษม

พระราชวังจันทร์เกษมหรือวังหน้า สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชโปรดให้สร้างขึ้นราว พ.ศ. 2120 เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในขณะที่พระองค์ยังเป็นพระยุพราชครองเมืองพิษณุโลก และใช้เป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรฯ องค์ต่อมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อครั้งเสียกรุงแก่พม่า วังจันทร์เกษมถูกไฟไหม้ชำรุดทรุดโทรมมากจนกระทั่งปี พ.ศ. 2310 ถูกไหม้จนหมด พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นถึงความสำคัญจึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังใหม่ตามเค้าโครงเดิมในสมัยอยุธยา และโปรดให้สร้างสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม ดังนี้

2.1 พลับพลาจักรมุข เป็นท้องพระโรงสำหรับว่าราชการ

2.2 พระที่นั่งพิมานรัตยา เป็นที่ประทับชั่วคราว และเคยใช้เป็นที่ว่าการมณฑลอยุธยา

2.3 พระที่นั่งพิสัยศัลยลักษณ์ ใช้เป็นหอดูดาว เดิมสมัยสมเด็จพระนารายณ์ โปรดให้สร้างไว้ดูข้าศึก

วังหน้านี้ได้รับการบูรณะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งโปรดให้พระยาโบราณราชธานินทร์เป็นผู้ควบคุมงานบูรณะและใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมาจนกระทั่งปัจจุบัน

วัดสุวรรณดาราราม เป็นวัดสำคัญประจำราชวงศ์จักรี สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งแต่เดิมชื่อ “ทองด้วง” เป็นผู้สร้างและให้ชื่อว่า “วัดทอง” ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรีแล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดสุวรรณดาราราม”

3. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันออกวัดพนัญเชิง

พงศาวดารเหนือระบุว่า เป็นวัดที่พระเจ้าสายน้ำผึ้งเป็นผู้สร้าง และพระราชทานนามว่า “วัดพระเจ้าพระนางเชิง” มีพระเจ้าพนัญเชิง ซึ่งสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1867 เป็นพระประธานภายในพระวิหารพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งองค์ ในปลายปี พ.ศ. 2397 แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า “พระพุทธไตรรัตนนายก” ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า “หลวงพ่โต”

วัดใหญ่ชัยมงคล เป็นวัดที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) โปรดให้สร้างขึ้นบริเวณที่ปลง พระศพเจ้าแก้วเจ้าไทย ซึ่งสิ้นชีพิตักษัยด้วยอหิวาตกโรค เมื่อ พ.ศ. 1900 เพื่อให้เป็นสำนักสงฆ์คณะป่าแก้ว ซึ่งปฏิบัติตามทางวิปัสสนาธุระ และยังเป็นที่พักพระราชของสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายขวา หรือฝ่ายอรัญวาส ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงกระทำยุทธหัตถีชนะพระมหาอุปราชาจึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์ไว้เป็นที่ระลึก พระราชทานนามว่า “พระเจดีย์ชัยมงคล”

กลุ่มโบราณสถานในเขตอโยธยา ได้แก่ วัดมเหยงค์ ตำหนักมเหยงคณ์ วัดช้าง วัดสีกาสมุต วัดสมณโกฏฐานราม วัดจักรวรรดิ และวัดนางคำ ส่วนใหญ่เป็นวัดที่ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับประวัติการสร้าง มีเพียงวัดมเหยงค์เท่านั้นที่ปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 1967

ในปี พ.ศ. 2542 กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานกลุ่มนี้ จากการศึกษาเปรียบเทียบหลักฐานประเภทสถาปัตยกรรมและโบราณวัตถุสามารถกำหนดอายุได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นวัดโบราณที่สร้างขึ้นมาแต่สมัยอยุธยาตอนต้น และได้รับการบูรณะเรื่อยมาจนกระทั่งสมัยอยุธยาตอนปลาย

หมู่บ้านญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเพื่อเข้ามาทำการติดต่อค้าขายและเป็นทหารรับจ้าง พระมหากษัตริย์ไทยได้พระราชทานที่ดินและจ้างชาวญี่ปุ่น เพื่อทำสงครามและต่อต้านการก่อกบฏ ชุมชนญี่ปุ่น ซึ่งต่อมากลายเป็นชุมชนเลือดผสมจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมืองอยุธยา จนกระทั่งเสียกรุงในปี พ.ศ. 2310

ปัจจุบันทางสมาคมไทย - ญี่ปุ่น ได้สร้างอาคารจัดแสดงขึ้นบริเวณที่เคยเป็นหมู่บ้านญี่ปุ่นเดิม เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นอนุสรณ์สถานระหว่างไทยและญี่ปุ่น

4. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันตก

วัดไชยวัฒนาราม เป็นวัดที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โปรดให้สร้างขึ้นในบริเวณบ้านเดิมของพระพันปีหลวง ใน พ.ศ. 2173 เพื่อเป็นอนุสรณ์แสดงชัยชนะที่มีต่อเขมร จึงได้ทำการจำลองแบบปราสาทนครวัดมาสร้างไว้

ในพระราชพงศาวดารระบุว่า วัดไชยวัฒนารามนี้ ใช้เป็นสถานที่พระราชทานเพลิงศพ เจ้านายเชื้อพระวงศ์หลายพระองค์ เช่น พระเจ้าลูกเธอฝ่ายในของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมัยสมเด็จพระเจ้าเสือ และสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ นอกจากนี้ในสมัยสมเด็จพระสุริยาสน์ อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) ยังปรากฏว่า มีการใช้วัดนี้เป็นที่ตั้งค่ายในการรบกับพม่าด้วย

5. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศเหนือ

วัดภูเขาทอง ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า สมเด็จพระรามาธิบดี โปรดให้สร้าง วัดนี้ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1930 ครั้นถึง พ.ศ. 2112 พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองยกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาได้ จึงสร้างเจดีย์องค์ใหญ่ขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานถึงชัยชนะ ต่อมาถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระเจดีย์ และพระอารามทั้งหมด ใน พ.ศ. 2288 โดยเฉพาะเจดีย์ ประธาน พระองค์โปรดให้เปลี่ยนทรงเจดีย์ให้เจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ดังนั้น ฝีมืออย่างพม่าเดิม จึงเหลือเพียงฐานประทักษิณเท่านั้น หลังจากนั้นจึงได้รับการบูรณะในปี พ.ศ. 2500 และปี พ.ศ. 2540 ตามลำดับ

วัดหน้าพระเมรุ ตามตำนานกล่าวว่า พระองค์อินทรีในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี ที่ 2 ทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2047 พระราชทานนามว่า “วัดพระเมรุราชิการาม” ต่อมาเรียกกัน ภายหลังว่า “วัดหน้าพระเมรุ”

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ระหว่างก่อนที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะทรง ทำสัญญาสงบศึกกับพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง เมื่อ พ.ศ. 2092 ได้โปรดให้พนักงานปลูกราชสัณฐา คาร (พลับพลา) ระหว่างวัดหน้าพระเมรุออกไปเล็กน้อย

วัดนี้ได้รับการบูรณะซ่อมแซมมาหลายสมัยตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระยาไชยวิชิต (เผือก) ผู้รักษาพระนครศรีอยุธยา ใน พ.ศ. 2378 และ พ.ศ. 2381 และสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2402 ตามลำดับ

เพนียดคล้องช้าง เพนียด คือ สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการคล้องช้างป่านำมาใช้ ประโยชน์ในราชการทั้งในเวลาปกติ และในเวลาสงคราม แต่บางครั้งพระเจ้าแผ่นดินก็โปรดให้ทำพิธี คล้องช้างป่าให้แขกเมืองชมด้วย เช่น ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบัน

กลุ่มโบราณในเขตคลองสระบัว ได้แก่ วัดพระงาม วัดเจ้าย่า วัดแค วัดพระยาแมน วัดจงกลม วัดตะไกร และวัดหัตถาวาส ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลคลองสระบัว ส่วนใหญ่วัดที่ไม่ปรากฏ หลักฐานเกี่ยวกับประวัติการสร้าง มีเพียงวัดพระยาแมนเท่านั้นที่ปรากฏหลักฐานในพระราช พงศาวดารว่า ได้รับการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา เมื่อ พ.ศ. 2233

จากการศึกษาเปรียบเทียบหลักฐานประเภทสถาปัตยกรรมและโบราณวัตถุ สามารถ กำหนดอายุได้คร่าวๆ ว่า ส่วนใหญ่เป็นวัดโบราณที่ได้รับการสร้างขึ้นมาสัสมัยอยุธยาตอนต้น และได้รับการ บูรณะเรื่อยมา จนกระทั่งถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย บางวัดปรากฏหลักฐานว่า ได้ถูกใช้งานในสมัย รัตนโกสินทร์ด้วย ได้แก่ วัดตะไกร และวัดจงกลม

6. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้

พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้จะมีวัดและสิ่งปลูกสร้างที่สำคัญ ดังนี้

วัดพุทไธสวรรย์ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำตรงข้ามกับพระนครด้านใต้ในบริเวณเวียงเหล็กที่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองโปรดให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1896 เพื่อเป็นที่ระลึกถึงบริเวณที่พระองค์เคยเสด็จมาประทับอยู่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา

ปัจจุบันวัดพุทไธสวรรย์ยังมีโบราณสถานเหลืออยู่จำนวนมาก เช่น ปรากฏประธานวิหารคด และตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ที่ผนังภายในตำหนักฯ มีภาพเขียนสีในสมัยอยุธยา เรื่องทศชาติชาดก และเรื่องสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ไปนมัสการพระพุทธบาทที่ลังกาทวีป

บริเวณหน้ามุขปรากฏประธานนั้น เดิมมีรูปพระเจ้าอยู่ทองตั้งอยู่ ต่อมาใน พ.ศ. 2327 พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเทพพลภักดิ์ ซึ่งบัญชาการกรมพระคชบาล เสด็จออกไปชมพเนียดทรงพบเข้าจึงกราบทูลมายังสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ พระองค์จึงโปรดให้เชิญเทวรูปนั้นลงมากรุงเทพมหานคร แล้วโปรดให้หล่อตัดแปลงใหม่ พระพุทธรูปทรงเครื่องหุ้มเงินทั้งองค์ และโปรดให้ประดิษฐานไว้ ณ หอพระเทพบิดร ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามในปัจจุบัน ส่วนผนังภายในตำหนักพระพุทโฆษาจารย์มีภาพจิตรกรรมสมัยอยุธยาเรื่องทศชาติชาดก และเรื่องสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ไปนมัสการพระพุทธบาทที่ลังกาทวีป อันเป็นกิจกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่ายิ่งแห่งหนึ่งในปัจจุบัน

หมู่บ้านโปรตุเกส ชาวโปรตุเกสได้เข้ามาติดต่อกับกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 มีอยู่ด้วยกัน 3 นิกาย คือ นิกายเยซูอิต นิกายฟรานซิสกัน และนิกายโดมินิกันได้สร้างหมู่บ้านอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านใต้ของเกาะเมืองปัจจุบันบนพื้นที่บริเวณนั้นปรากฏโบราณสถาน จำนวน 3 แห่ง คือ ซานเปาโล ซานโดมิงโก และซานเปโตร โดยโบราณสถานซานเปโตรนั้น เข้าใจว่าเป็นโบสถ์ที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานของชาวโปรตุเกสนับว่า เป็นโบสถ์แห่งแรกที่สร้างขึ้นในแผ่นดินไทย

ในปี พ.ศ. 2527 กรมศิลปากรและมูลนิธิกุลเบงเกียน ประเทศโปรตุเกส ได้เข้ามาดำเนินการขุดแต่งบูรณะปรับปรุงโบราณสถานในบริเวณหมู่บ้านโปรตุเกส และสร้างอาคารจัดแสดงให้เป็นแหล่งศึกษาและแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง

7. พื้นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้แล้วภายในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ วัดชุมพลนิกายาราม อำเภอบางปะอิน วัดไม้รวก อำเภอกำแพงไพล และปราสาทนครหลวง อำเภอนครหลวง เป็นต้น

กฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน

1. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535)

กฎหมายในราชอาณาจักรไทยที่ตราขึ้นเพื่อดูแลรักษาโบราณสถานนั้น ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หมวดที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย (กรมศิลปากร, 2544 : 33 – 36)

มาตรา 7 เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดิน ตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่า เป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้ กระทบทำได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือมีผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ก็ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุด ให้อยกคำสั่งของเจ้าของหรือผู้ครอบครองให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

มาตรา 7 ทวิ* ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วย การควบคุมการก่อสร้างอาคาร ภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีในกรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้างและให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้น ภายในกำหนดหกสิบวัน นับแต่วันได้รับคำสั่งผู้ใดขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้าง หรือรื้อถอน อาคาร หรือส่วนแห่งอาคาร ตามคำสั่งอธิบดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของผู้ครอบครอง หรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย หรือดำเนินคดีกับผู้รื้อถอน ไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้นสัมภาระที่รื้อถอนถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันรื้อถอนเสร็จให้อธิบดีจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใดให้คืนให้เจ้าของสัมภาระนั้น

มาตรา 9 โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายชำรุด หักพังหรือเสียหายไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นแจ้งการชำรุดหักพังหรือเสียหายเป็นหนังสือไปยังอธิบดีภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เกิดชำรุดหักพังหรือเสียหายนั้น

มาตรา 9 ทวิ* โบราณสถานตามมาตรา 9 ที่ได้จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นเป็นปกติธุระ หรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากโบราณสถานนั้น ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมายเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมด หรือบางส่วนตามที่อธิบดีกำหนด

การกำหนดค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมโบราณสถานตามวรรคหนึ่งให้อธิบดีแต่งตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง มีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน โดยให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองร่วมเป็นกรรมการด้วย

มาตรา 10 ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลูกสร้างอาคาร ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะกระทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขประการใด ก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย

มาตรา 10 ทวิ* พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในโบราณสถาน เพื่อตรวจดูว่าได้มีการซ่อมแซม แก้ไขเปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลายเคลื่อนย้ายโบราณสถาน หรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือมีการขุดค้นสิ่งใดๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถานหรือไม่ ในการนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึด หรืออายัดวัตถุที่มีเหตุอันสมควร สงสัยว่าจะเป็นวัตถุที่ได้มาจากการขุดค้นในบริเวณโบราณสถานได้

การตรวจยึดหรืออายัดตามความในวรรคหนึ่งให้กระทำได้ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก และเมื่อดำเนินการตรวจยึดหรืออายัดแล้ว ในเขตกรุงเทพมหานครให้รายงานต่ออธิบดีในเขตจังหวัดอื่นให้รายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัด และอธิบดีเพื่อทราบ

มาตรา 11 โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น แม้ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คง

มาตร 12 ในกรณีที่มีการโอนโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้โอนจะต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือ โดยระบุชื่อและที่อยู่ของผู้รับโอน และวันเดือนปีที่โอนไปยังอธิบดีภายในสามสิบวัน นับแต่วันโอน ผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วโดยทางมรดก หรือโดยพินัยกรรม ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ไปยังอธิบดี ภายในหกสิบวัน นับแต่วันได้รับกรรมสิทธิ์ ในกรณีที่ผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคน เมื่อได้มีการมอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์ และผู้ได้รับมอบหมายได้ปฏิบัติการแจ้งนั้น ภายในกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วให้ถือว่า ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้ปฏิบัติการแจ้งนั้นแล้วด้วย

มาตรา 13 เพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพ ความปลอดภัย ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้ผู้เข้าชมปฏิบัติในระหว่างเข้าชมได้ และจะกำหนดให้ผู้เข้าชมเสียค่าเข้าชม หรือค่าบริการอื่นด้วยก็ได้ การจัดให้เข้าชมโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่น ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้อธิบดีทราบก่อนและต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 13 ทวิ* เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการศึกษาและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม อธิบดีมีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือให้บุคคลใดเข้าไปดำเนินกิจการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ในบริเวณโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และมีใช้เป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของ หรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมาย โดยให้ผู้รับอนุญาตออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจการทั้งสิ้น และผู้รับอนุญาตต้องจ่ายเงินค่าสิทธิ ค่าตอบแทน และค่าธรรมเนียมอื่นให้แก่กรมศิลปากร เพื่อสมทบกองทุนโบราณคดี ทั้งนี้ ตามระเบียบที่อธิบดีประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

ในส่วนของบทกำหนดโทษที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หมวดที่ 5 ซึ่งประกอบด้วย (กรมศิลปากร, 2544 : 44 – 45)

มาตรา 32 ผู้ใดบุกรุกโบราณสถาน หรือทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่งโบราณสถาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำต่อโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 34 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา 9 มาตรา 12 มาตรา 13 วรรคสอง มาตรา 14 ทีวี มาตรา 16 มาตรา 17 หรือ มาตรา 20 หรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 13 หรือ มาตรา 27 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 35 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 10 หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขอธิบดีกำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตตามมาตรา 10 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

2. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.

2535

ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จัดเป็นมาตรการหนึ่งของนโยบายของรัฐ เพื่อมุ่งให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพดีมีการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ซึ่งถือได้ว่าเป็นกฎหมายแม่บทในเรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยที่มีการประกาศใช้อยู่ในปัจจุบัน มีสาระสำคัญ ดังนี้

ตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้

“สิ่งแวดล้อม” หมายความว่า สิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้น โดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ทำขึ้น

“คุณภาพสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า คุณภาพของธรรมชาติ อันได้แก่ สัตว์ พืช และทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ และสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและความสมบูรณ์สืบไปของมนุษยชาติ

“มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า ค่ามาตรฐานคุณภาพน้ำ อากาศ เสียง และสภาวะอื่นๆ ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดเป็นเกณฑ์ทั่วไปสำหรับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.1 การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 32 กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่อไปนี้

1) มาตรฐานคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำและแหล่งน้ำ สาธารณะอื่นๆ ที่อยู่ภายในผืนแผ่นดิน โดยจำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำในแต่ละพื้นที่

2) มาตรฐานคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งรวมทั้งบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำ

3) มาตรฐานคุณภาพน้ำบาดาล

4) มาตรฐานคุณภาพอากาศในบรรยากาศโดยทั่วไป

5) มาตรฐานระดับเสียงและความสั่นสะเทือนโดยทั่วไป

6) มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องอื่นๆ การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามวรรคหนึ่งจะต้องอาศัยหลักวิชาการกฎเกณฑ์และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานและจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องด้วย

2.2 เขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม (พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535, มาตรา 43)

มาตรา 43 ในกรณีที่ปรากฏว่า พื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น โดยทั่วไปหรือมีระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลายหรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่ายหรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติ หรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์และพื้นที่นั้นยังมิได้ถูกประกาศ กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ให้รัฐมนตรี โดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมถึงการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศน์ตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การกระทำหรือกิจกรรมใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณค่าในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์ของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติหรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.3 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มาตรา 28

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2530 : 51 - 56) รายงานว่า พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 มาตรา 28 ผังเมืองเฉพาะ ประกอบด้วย

1) แผนผังหรือผังบริเวณ ซึ่งทำขึ้นเป็นฉบับเดียวหรือหลายฉบับโดยมีสาระสำคัญทุกประการหรือบางประการ

2) แผนผังแสดงบริเวณที่ตั้งของสถานที่ หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ที่จะส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะ

มาตรา 42 ในระหว่างที่ใช้บังคับพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะในท้องที่ใด ถ้าเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือสำนักผังเมืองเห็นว่า สภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมใน

เขตแห่งผังเมืองเฉพาะนั้น รวมทั้งบริเวณโดยรอบหนึ่งกิโลเมตรนับจากเขตแนวผังเมืองเฉพาะด้วย

มาตรา 47 ในท้องที่ใดที่ใช้บังคับพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ แต่ยังไม่ได้ตราพระราชกฤษฎีกา ให้ใช้กฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารในเขตแห่งผังเมืองเฉพาะนั้น รวมทั้งบริเวณโดยรอบหนึ่งกิโลเมตรนับจากเขตแนวผังเมืองเฉพาะด้วย

ในบริเวณหนึ่งกิโลเมตรโดยรอบเขตผังเมืองเฉพาะที่ใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารวรรคหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นผู้มีอำนาจ ดัดแปลง ต่อเติมหรือซ่อมแซมอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร เสนอหลักการให้คณะกรรมการบริหารการผังเมืองส่วนท้องถิ่นพิจารณา และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานท้องถิ่นให้เป็นไปตามหลักการที่คณะกรรมการบริหารผังเมืองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดไว้

มาตรา 56 ถ้าอาคารที่จะต้องรื้อ ย้าย หรือดัดแปลง เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือทรัพย์สินของแผ่นดินที่อยู่ความครอบครอง หรือดูแลรักษาของส่วนราชการใด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีหนังสือแจ้งให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือทรัพย์สินของแผ่นดินทราบ และให้ส่วนราชการดังกล่าวมีหนังสือแสดงความยินยอมหรือขัดข้องให้คณะกรรมการบริหารการผังเมืองส่วนท้องถิ่นทราบ ถ้ามีปัญหาโต้แย้งระหว่างส่วนราชการกับคณะกรรมการบริหารผังเมืองส่วนท้องถิ่น ให้เสนอคณะกรรมการผังเมืองวินิจฉัย

3. นโยบายของรัฐด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

นโยบายรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว ตามคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2562 มีดังนี้

1. พัฒนาคุณภาพและความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว โดยส่งเสริมพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพระดับโลกที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการขยะและของเสียเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบหลายประเทศจุดมุ่งหมายเดียวกัน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเชิงกลุ่มพื้นที่เมืองหลักและเมืองรองที่มีศักยภาพ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและนันทนาการ การท่องเที่ยวเรือสำราญและการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

2. ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ รายได้สูง โดยมุ่งเน้นขยายตลาดคุณภาพพร้อมกับรักษาตลาดเดิม รวมทั้งนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว อาทิ ธุรกิจสปา และแพทย์แผนไทย ผลิตภัณฑ์ยาและสมุนไพรไทย เพื่อสร้างความหลากหลายของสินค้า และสร้างโอกาสการขยายฐานการผลิตและการตลาดในระดับภูมิภาค ตลอดจนส่งเสริมธุรกิจบริการที่มีศักยภาพสู่ระดับสากล

4. ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด โดยเพิ่มมาตรฐานการดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวจากอาชญากรรม การฉ้อฉล และอุบัติเหตุที่เกิดจากความบกพร่องของผู้ประกอบการเพิ่มความเข้มงวดในการดูแลรักษาความปลอดภัยและให้บริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำหรือทางทะเล เกาะ หมู่เกาะ ถ้ำ และน้ำตก อำนวยความสะดวกและบูรณาการความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ

5. ส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยวสู่ชุมชน โดยพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างธุรกิจหลัก ธุรกิจรอง ธุรกิจสนับสนุน และการพัฒนาเชื่อมโยงในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ รวมทั้งพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของท้องถิ่น ชุมชน และสถาบันการศึกษาเพื่อสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและทำธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มากขึ้น อาทิ การพัฒนายูวมัคคุเทศก์

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดลใจ มณีงาม (2550) ได้ศึกษาพฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า

1. พฤติกรรมของผู้มาเที่ยวส่วนใหญ่ มาท่องเที่ยว 3 ครั้งขึ้นไปต่อเดือน มาเที่ยววันเสาร์- วันอาทิตย์ เดินทางมาโดยรถส่วนตัว ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง 1,001 - 5,000 บาท และจะกลับมาเที่ยวอีก

2. ระดับความคิดเห็นของผู้มาเที่ยวด้านการวางแผน ด้านการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว ด้านการแนะนำ/จูงใจผู้มาเที่ยว และด้านควบคุมดูแลความปลอดภัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. ระดับความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวด้านการบริการ และด้านสถานที่ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการอำนวยความสะดวก มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

4. ผู้มาเที่ยวที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ส่วนบุคคลต่อเดือนต่างกัน มีระดับความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผู้มาเที่ยวที่มีระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ส่วนบุคคลต่อเดือน และสถานภาพสมรสต่างกัน มีระดับความพึงพอใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. ผู้มาเที่ยวที่มีการเดินทางมาท่องเที่ยว และค่าใช้จ่ายที่ใช้ต่างกัน มีระดับความพึงพอใจแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้มาเที่ยวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้มาเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

8. ระดับความคิดเห็นของผู้มาเที่ยวมีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจของผู้มาเที่ยว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นิสา พิมพิเศษ (2554) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการโบราณสถานในจังหวัดอุดรดิตถ์ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดการโบราณสถานในพื้นที่ศึกษามี 5 ประการ ได้แก่

1. ขาดการสนับสนุนและพัฒนาทางการศึกษาและวิชาการ
2. ขาดการพัฒนาด้านการเข้าถึงแหล่ง
3. ขาดการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน
4. มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพของแหล่งจากธรรมชาติ และ
5. มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพของแหล่งจากการกระทำของมนุษย์

ส่วนแนวทางการจัดการโบราณสถาน สำหรับภาครัฐและภาคประชาชนนั้น การศึกษาครั้งนี้เห็นว่าควรมี 6 แนวทาง สำหรับปัญหาแต่ละประการมีดังนี้

แนวทางที่ 1 เพื่อพัฒนาทางการศึกษาและวิชาการ ประกอบด้วยกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ โบราณสถาน การเก็บข้อมูลโบราณสถาน เพิ่มเติม เผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ จัดตั้งศูนย์รวบรวมข้อมูล บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับโบราณสถานในหลักสูตรการเรียน รวมถึงการสนับสนุนการวิจัยระดับท้องถิ่น

แนวทางที่ 2 เพื่อพัฒนาการเข้าถึงแหล่ง ประกอบด้วยกิจกรรมการพัฒนาและดูแลรักษาเส้นทางคมนาคมเพื่อความสะดวกและปลอดภัย

แนวทางที่ 3 เพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ประกอบด้วยกิจกรรมความสะอาดและปลอดภัย

แนวทางที่ 4 เพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และดูแลรักษาอย่างเหมาะสม

แนวทางที่ 5 เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพจากธรรมชาติ ประกอบด้วยกิจกรรมอนุรักษ์และดูแลรักษาโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง

แนวทางที่ 6 เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพจากมนุษย์ ประกอบด้วยกิจกรรมดูแลรักษาโบราณสถาน เผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย และบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับโบราณสถานอย่างเคร่งครัด รวมถึงปลูกฝังจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถาน

วาสนา เล็กเปลี่ยน (2556) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในโบราณสถานเขตภาคกลางตอนล่าง ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของชุมชนเขตภาคกลางตอนล่าง เป็นพื้นที่ที่พบแหล่งโบราณคดีที่มีอายุเก่าแก่ ตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์มีอายุประมาณ 1,000 – 4,000 ปีมาแล้ว ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น มีเมืองโบราณ รู้จักกันในนามว่า “วัฒนธรรมทวารวดี” ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 เป็นชุมชนแรกเริ่มที่รับวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาจากประเทศอินเดีย ดังปรากฏร่องรอยศาสนสถานประติมากรรมในพุทธศาสนาอย่างหนาแน่น ในแหล่งโบราณคดีที่เป็นอยู่อาศัยของชุมชนสมัยทวารวดีในเขตจังหวัดนครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี โดยเฉพาะวัดที่เป็นจุดศูนย์กลางของอารยธรรมมาทุกยุคสมัย ตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึงรัตนโกสินทร์ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก และปลอดภัยสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ (2556) ได้ศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) เป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กรมศิลปากรในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ในเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยตรง แต่พื้นที่ซึ่งเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้น ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Core Zone) ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรปกครองท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลพระนครศรีอยุธยา และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน

เมื่อกรมศิลปากรและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างมีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และต่างฝ่ายได้ใช้อำนาจของตนเอง จึงเกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ทับซ้อนกัน จึงทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เสียหาย ถูกทำลาย สูญหาย และถูกมิทศน์โดยรอบเกิดทัศนอุจาด “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” ที่ได้จัดทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational Scientific) นอกจากนี้ควรตั้งหน่วยงานพิเศษเข้ามาบริหารจัดการมรดกโลก เช่น คณะกรรมการบริหารมรดกของชาติ คณะกรรมการมรดกท้องถิ่น และหน่วยงานมรดกของโลก โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่หน่วยงานพิเศษที่ตั้งขึ้นนั้นอย่างชัดเจน และให้งบประมาณในการบริหารอย่างเพียงพอ และบุคลากรต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญตามหลักสากล โดยมีตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ

ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะนโยบายในการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกล่าวคือ สร้างความพร้อมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากร งบประมาณ เพื่อรองรับกับแผนกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และผลักดันนโยบายที่เชื่อมประสานขององค์ความรู้ในหลายๆ ระดับ เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนในการสร้างความเชื่อมั่นและการเปลี่ยนแปลงทิศทางในการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ และมีความเป็นอิสระในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ

สิรินทิพย์ พันธัมภ์วาท (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ทั้ง 6 แห่ง ในแต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกันทั้งด้านความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน ความสวยงาม เป็นธรรมชาติ ความเป็นโบราณสถาน และความเป็นแหล่งผลิตภัณฑ์ การพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่เป็นการบริหารจัดการเองภายในกลุ่มกันเอง ชุมชนและกลุ่ม ยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยว ไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแล หรือจัดการอบรมให้ด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในแต่ละแห่งทั้ง 6 แห่ง ยังไม่มีรูปแบบหรือกิจกรรมที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยว ไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว ไม่มีแนวทางในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดีเนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และให้บริการนักท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีเพียงสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น และด้านแหล่งท่องเที่ยว มีสถานที่ที่มีความน่าสนใจแตกต่างกันคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมความทรงคุณค่าของโบราณสถาน

แนวทางการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ในภาพรวม ทั้ง 6 แห่ง ประชาชนในพื้นที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาในด้านการใช้ความรู้ ด้านการจัดการท่องเที่ยว บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ความร่วมมือกันวางแผนหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จะต้องรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้แล้ว ยังควรพัฒนาทักษะการสื่อสารด้วยภาษาสากลเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งควรพัฒนาความสะอาดของอาคารสถานที่ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวขณะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว ความสะอาดด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และจะต้องช่วยกันดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์ หรือระบบนิเวศน์ของแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

โดยสรุป การพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการให้มีประสิทธิภาพ

พระมหาอิสริกานต์ ฐิตปุณฺโญ และคณะ (2559) ได้ศึกษาการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเตรียมแผนการพัฒนาเส้นทาง เพื่อรองรับการพัฒนาแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนความสัมพันธ์ขององค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า มีจำนวน 6 ด้าน ได้แก่ มิติความสัมพันธ์ทางด้านสังคม มิติความสัมพันธ์ด้านศาสนาและวัฒนธรรม มิติความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ มิติความสัมพันธ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม มิติความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมาย และมิติความสัมพันธ์ทางด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถาน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีผ่านการดำเนินกิจกรรม 8 ประการ

1. การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ที่ส่งเสริมร่วมมือกับสถาบันทางการศึกษา
2. การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดีเพื่อสร้างจุดดึงดูดให้กับนักท่องเที่ยว
3. การจัดการความรู้เรื่องทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร ความรู้และเทคโนโลยี
4. การบริหารจำเป็นต้องอาศัยความรู้จากกรมศิลปากร
5. การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือในระดับท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และภาคประชาชน
6. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่อาจมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ
7. การใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติในการควบคุมและป้องกันโดยการออกข้อบังคับหรือเทศบัญญัติของท้องถิ่นนั้นๆ และ
8. การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางโบราณคดีโดยเฉพาะการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ให้มากขึ้น

วัลย์ลิกา เจริญศิลป์ (2562) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและมีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน คือ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีและประตูชุมพล
2. แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา คือ วัดศาลาลอย วัดหลวงพ่อดำ
3. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม คือ หมู่บ้านทอผ้าไหมปักธงชัย หมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน การแสดงเพลงโคราช และ
4. แหล่งท่องเที่ยวทางพิพิธภัณฑ์ คือ พิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย

สำหรับยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาคุณภาพสินค้าการบริการและสร้างการรับรู้ และยุทธศาสตร์ที่ 4 ยกระดับบุคลากรทางการท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

อภิชาติ เหล็กดี ญัฐพงศ์ พลสยาม และอุมารณ์ พลสยาม (2562) ได้ศึกษา การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน ผลการศึกษาพบว่า

1. บริบทแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน มีความคิดเห็นมากที่สุด คือ เป็นโบราณสถานเฉพาะท้องถิ่น ร้อยละ 95.83 ด้านความต้องการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน มีความคิดเห็นมากที่สุด คือ ต้องการมีเทคโนโลยีในการส่งเสริมที่ใช้งานและเข้าถึงง่าย ร้อยละ 97.50 ด้านความต้องการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี มีความคิดเห็นมากที่สุด คือ สามารถใช้งานได้ในอุปกรณ์ที่หลากหลาย ร้อยละ 98.33 และองค์ประกอบของสื่อโดยใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ การนำเข้าข้อมูล การจัดการสื่อเสมือนจริง และการแสดงผลข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมขององค์ประกอบอยู่ในระดับมากที่สุด

2. สื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน ประกอบด้วย หน้าหลัก หน้ารายการแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ทั้ง 4 จังหวัด โดยมีเมนูสำหรับการดูสถานที่ในลักษณะเสมือนจริงผ่านอุปกรณ์ Virtual box และหน้าเมนูแสดงแผนที่ของโบราณสถานในแต่ละจังหวัด ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของสื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน อยู่ในระดับมากที่สุด

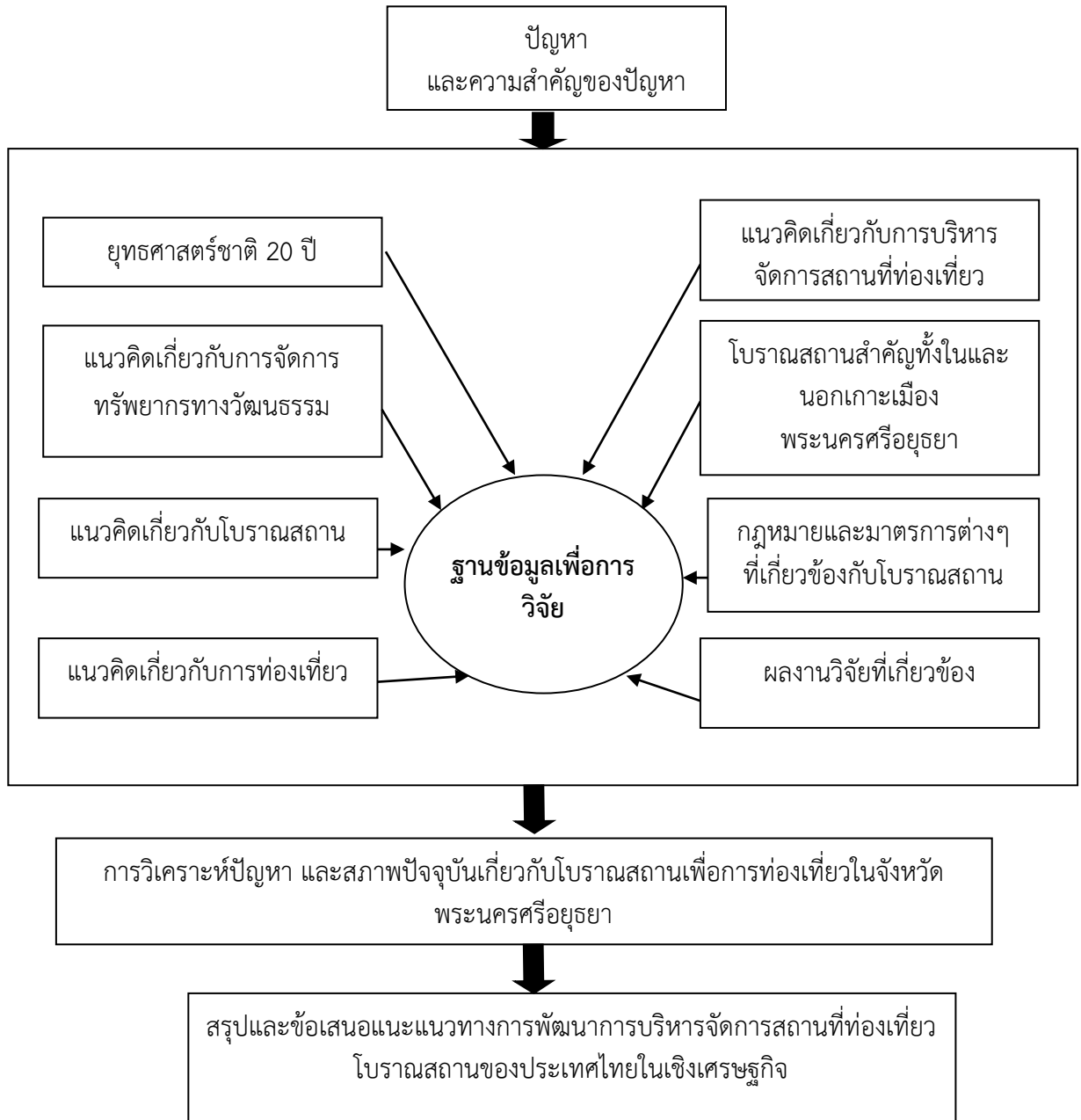
รูปแบบการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นวางแผนร่วมกัน ชั้นเรียนรู้โบราณสถาน ชั้นสังเกตการณ์ สะท้อนผล

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมรูปแบบการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนการวัดความรู้หลังการจัดกิจกรรม โดยรวมอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 84.86 ความพึงพอใจที่มีต่อสื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน อยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน อยู่ในระดับมากที่สุด และการยอมรับสื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำมาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

สรุป

การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี รัฐบาลจึงได้เล็งเห็นความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาประเทศ โดยยุทธศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมีกระบวนการหรือลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงานหลายขั้นตอนด้วยกัน การจัดการโบราณสถานเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าหมายในการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภท โบราณสถานมานุรักษ์และพัฒนาให้ดำรงซึ่งคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เฉพาะ เพื่อการศึกษา และข้อมูลทางวิชาการเท่านั้น หากแต่รวมถึงประโยชน์ต่อสังคมเศรษฐกิจ ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จนกระทั่งถึงในระดับชาติ ซึ่งตามมาตราที่ 4 ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของ “โบราณสถาน” ไว้ว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

แนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณสถาน คือ อสังหาริมทรัพย์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมีอายุที่ยาวนานมีความงดงามทางด้านศิลปกรรม มีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ที่สะท้อนถึงความเจริญของมนุษย์ตามยุคสมัยมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ โบราณสถานมีความสำคัญโดยเป็นแหล่งคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจมีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความเจริญของอารยธรรมในยุคสมัยนั้นๆ โดยการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นการป้องกันการเสื่อมสภาพ การสงวนรักษาการเสริมความมั่นคงแข็งแรง การบูรณะ การปฏิสังขรณ์ การประกอบคืนสภาพ และการประยุกต์การใช้สอย แต่ละแหล่งนั้นอาจมีวิธีการต่างๆ กัน แล้วแต่สถานการณ์และปัจจัยอื่นๆ ในแต่ละกรณี โดยอาจจะใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือหลายวิธีร่วมกัน และการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นการปฏิบัติที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย โดยทั่วไปสำหรับในประเทศไทยนั้น การอนุรักษ์เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมา เนื่องจากกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นกิจกรรมที่ทำให้สิ่งที่มีคุณค่าของชาติดำรงอยู่สืบไป ในการอนุรักษ์โบราณสถานมีหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชนทำหน้าที่ในด้านต่างๆ เพื่อให้การอนุรักษ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพหน่วยงานหลักของรัฐบาล คือ กรมศิลปากร กรมการศาสนา กรมธนารักษ์ สำนักผังเมืองสังกัดกระทรวงมหาดไทย สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีกฎหมายที่ตราไว้เฉพาะ การอนุรักษ์ส่วนภาคองค์กรและเอกชนอื่นๆ ทำหน้าที่ในการส่งเสริม และเผยแพร่การอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังพบว่า โบราณสถานมีหลายประเภทตาม

ลักษณะของการกำหนด อาจแยกอยู่แห่งเดียวหรืออยู่เป็นกลุ่ม แต่จะแสดงคุณค่าออกมาเป็นสัญลักษณ์แห่งชาติ อนุสาวรีย์แห่งชาติ อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ ย่านประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี ประวัติศาสตร์แห่งชาติ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่อาศัยการเดินทางเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่หลากหลาย เช่น เพื่อการพักผ่อน เพื่อความสนุกสนาน เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อทัศนศึกษา เพื่อการศึกษา เพื่อเยี่ยมญาติ เป็นต้น

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดการจ้างงาน และสร้างรายได้ ตลอดจนเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าของบ้าน และผู้มาเยือน อีกทั้งเป็นการสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไปในตัว นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเป็นผลดีต่อสุขภาพและเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว ต้องประกอบด้วย

1. สภาพกายภาพ และข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ได้แก่ ที่ตั้งเขตการปกครอง สภาพภูมิอากาศ
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม
3. ตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยว ที่มาของนักท่องเที่ยว พาหนะที่ใช้เดินทาง

กิจกรรมการเข้ามา ฤดูกาล ทัศนคติและความต้องการ

4. ความพร้อมทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐาน การบริการข้อมูล ข่าวสาร สถานที่/สิ่งแวดล้อม และ

5. การเข้าถึง ได้แก่ ระบบเส้นทางคมนาคมขนส่ง ความสะดวกในการเข้าถึง

จึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระบบการจัดการท่องเที่ยวที่จะทำให้การท่องเที่ยว ประสบผลสำเร็จอันเนื่องมาจากระบบการจัดการที่ดี แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีความจำเป็นที่ต้อง พัฒนาระบบการจัดการที่ดี เพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้ นอกจากนี้การท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็นหลากหลายประเภท หรือหลากหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ประเภทของการคมนาคม จำนวนสมาชิกหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว คือ การที่จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งประกอบด้วย การดำเนินการในหลายด้านด้วยกัน เช่น การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับเพื่อเป็นการหาจุดเด่น หาเอกลักษณ์ของทรัพยากร ภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมในการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดให้มีเขตบริการ หรือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวประกอบกิจกรรมในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม หรือ การควบคุมไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในเขตพื้นที่โบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และอาจหักพังได้ง่าย การควบคุมดูแลรักษาดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีระบบป้องกันและกำจัดมลภาวะที่เหมาะสมตลอดถึงมลภาวะทางทัศนียภาพ เป็นต้น

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นสิ่งสำคัญต้องคำนึงถึง มี 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
2. ด้านการสร้างควมพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว และ
3. ด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

โบราณสถานสำคัญทั้งในและนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของกรุงศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณสถานประเภทปราสาท ราชวัง กำแพงเมือง และวัดวาอารามต่างๆ จำนวนมากอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตของบรรพชนไทย แต่ปัจจุบันโบราณสถานดังกล่าว กำลังประสบปัญหาการบุกรุก และถูกทำลายอย่างรวดเร็วไปพร้อมๆ กับการพัฒนาบ้านเมือง โครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจึงได้ตั้งเป้าหมายดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เหลืออยู่ทั้งหมดในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานต่อไป ปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในระยะที่ 1 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2536 มีการแบ่งพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็น 7 พื้นที่

กฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน ประกอบด้วย

1. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535)
2. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และ
3. นโยบายของรัฐด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย
 - 3.1.1 พัฒนาคูณภาพและความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว
 - 3.1.2 ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ รายได้สูง
 - 3.1.3 พัฒนาคูณภาพและมาตรฐานธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
 - 3.1.4 ดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด และ
 - 3.1.5 ส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยวสู่ชุมชน

บทที่ 3

สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในการศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยมีบริบทในการศึกษาถึงสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย กรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งในบริบทต่างๆ เหล่านี้ผู้วิจัย วิเคราะห์ไว้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. การอนุรักษ์และพัฒนาด้านทัศนียภาพในแหล่งโบราณสถาน
3. เป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. ประวัติและหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว
5. สรุป

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่บนที่ราบภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย มีเนื้อที่ 2,556.64 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 820,188 คน เป็นชาย 394,901 คน หญิง 425,287 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ ร้อยละ 88 ชาวไทยมุสลิม ร้อยละ 10 คริสต์ศาสนิกชน ร้อยละ 1 และศาสนาอื่นอีกร้อยละ 1 (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2562)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ติดต่อก็คือ ทิศเหนือจรดจังหวัดอ่างทอง จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี ทิศตะวันออกจรดจังหวัดสระบุรี ทิศใต้จรดจังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดนครปฐม ทิศตะวันตกจรดจังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มและทุ่งนา ไม่มีภูเขา สูงจากระดับน้ำทะเล ปานกลาง 3.5 - 5 เมตร นักธรณีวิทยาบอกว่า เมื่อประมาณ 11,000 ถึง 3,000 ปีมาแล้ว พบหลักฐานที่แสดงว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเคยถูกน้ำทะเลท่วมถึงมาก่อน ต่อมาเกิดการทับถมของตะกอนจากทะเล และแม่น้ำจนตื้นเขิน กลายเป็นแผ่นดินหรือที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา พอถึงหน้าน้ำก็จะมีน้ำหลากพัดพาตะกอนจากต้นน้ำมาท่วมตามที่ลุ่ม เป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์กลายเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำที่สำคัญของประเทศตั้งแต่อดีตมาจนทุกวันนี้

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแม่น้ำไหลผ่าน 4 สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำน้อย นอกจากนี้ยังมีคลองธรรมชาติและคลองขุดอีกมากมาย เช่น คลองบางบาล คลองบางหลวง คลองเจ้าเจ็ด คลองอุทัย คลองบางแก้ว คลองบางพระครู คลองลากค้อน คลองลาดชะโด คลองระพีพัฒน์ คลองลาดชิด คลองพระยาบันลือ ฯลฯ และมีเขื่อนพระรามหก เขื่อนทดน้ำแห่งแรกของประเทศ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 ในรัชกาลที่ 6 กั้นลำน้ำป่าสักที่ตำบลท่าหลวง อำเภอ

ท่าเรือ ตัวเขื่อนยาว 90.25 เมตร สูง 20 เมตร มีช่องระบายน้ำทำด้วยบานเหล็ก 6 ช่อง ทางด้านขวาของตัวเขื่อนมีประตูเปิดให้เรือผ่านขึ้นล่องได้ชื่อ “ประตูน้ำพระนเรศวร” ส่วนทางด้านซ้ายเป็นประตูทดน้ำสู่คลองระพีพัฒน์ มีชื่อว่า “ประตูระบายน้ำพระนารายณ์”

ลักษณะภูมิอากาศ เนื่องจากทำเลที่ตั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในเขตเงาฝนหรือเขตกำบังมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้อากาศค่อนข้างร้อนและแห้งแล้ง อุณหภูมิเฉลี่ย 24 – 31 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน อากาศร้อน อบอ้าว ฤดูฝนเริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม เมื่อถึงหน้าฝน ฝนตกชุกตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งจังหวัดประมาณ 1,342.7 มิลลิเมตรต่อปี น้ำที่หลากมาตามแม่น้ำลำคลองจะท่วมพันตามทีลุ่มต่างๆ ให้กลายเป็นทะเลสาบย่อยๆ ดังนั้น บ้านเรือนของชุมชนริมน้ำในอยุธยาจึงมักจะสร้างเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูงมาแต่โบราณ

เขตการปกครอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบ่งออกเป็น 16 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอผักไห่ อำเภอเสนา อำเภอวังน้อย อำเภอบางปะอิน อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอบางซ้าย อำเภอเสนา อำเภอบางบาล อำเภอผักไห่ อำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช และอำเภอบ้านแพรก ใน 16 อำเภอ แบ่งออกเป็น 209 ตำบล 1,449 หมู่บ้าน มีการปกครองท้องถิ่น 27 เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล 133 แห่ง ประชาชนส่วนใหญ่ทำอาชีพทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอดีตราชธานีของอาณาจักรไทยที่รุ่งเรืองเจริญมั่นคงเป็นศูนย์รวมที่สั่งสมและสรรสร้างวัฒนธรรมของชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน อีกทั้งยังเป็นแม่แบบให้การสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นนครหลวงแห่งใหม่ ถึงแม้ว่าปัจจุบันพระนครศรีอยุธยาจะกลายเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย แต่ซากปรักหักพังของโบราณสถาน พระราชวัง วัดวาอารามยังก่อให้เกิดจินตนาการและเป็นประจักษ์พยานยืนยันถึงความวิจิตรอลังการแห่งการเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีของคนในชาติโดยรวม ด้วยพระนครศรีอยุธยามีภูมิสถานตั้งอยู่ โดยมีแม่น้ำสำคัญ 3 สาย คือ แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำเจ้าพระยา และคูเมืองขุดเพิ่มเติมล้อมรอบอยู่ทั้ง 4 ด้าน มีสภาพเป็นเกาะเมืองเป็นศูนย์กลางของกลุ่มบ้านเมืองในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และใกล้เคียง นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาค ด้วยเหตุนี้กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นเมืองสำคัญ และมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่ง ในปัจจุบัน ทั้งภายในเกาะเมืองและภายนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เพราะเนื่องจากการปรากฏของโบราณสถานที่กระจัดกระจายอยู่ไม่ต่ำกว่า 200 แห่ง จากการสำรวจของกรมศิลปากรที่แสดงให้เห็นบนแผนภูมิประเทศอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และพื้นที่โดยรอบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือที่เรียกสั้นๆ ว่า “อยุธยา หรือกรุงศรีอยุธยา” เป็นอดีตราชธานีของไทยนานถึง 417 ปี โดยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง) ทรงสร้างราชธานีเมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 1893 มีพระมหากษัตริย์ปกครองติดต่อกันมารวม 33 พระองค์ และได้สิ้นสุดลงไปใน พ.ศ. 2310 หลังการเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาอยู่ในสภาพระส่ำระสาย บ้านเรือน และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ถูกทำลายจนไม่เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งราชธานีอีกต่อไป แต่กรุงศรีอยุธยาก็มิได้เป็นเมืองร้าง เนื่องจากเป็นอู่น้ำที่สำคัญ เป็นชุมทางการคมนาคมและศูนย์เศรษฐกิจสำคัญ ถึงแม้ว่าปัจจุบันพระนครศรีอยุธยาจะกลายเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของประเทศ

แต่ซากปรักหักพังของโบราณสถาน พระราชวัง วัดวาอาราม ยังก่อให้เกิดจินตนาการและเป็นประจักษ์พยานยืนยันถึงความวิจิตรอลังการ แห่งการเป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีวิถีของคนในชาติโดยรวมด้วย ในปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองที่มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่กันหนาแน่น โดยเฉพาะในเกาะเมือง และมีความเจริญ มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และสังคมจนเป็นจังหวัดศูนย์กลางภาคกลางตอนบน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อที่ทั้งหมดตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวนทั้งสิ้น 1,810 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ใจกลางเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นที่ตั้งโบราณสถานสำคัญหลายแห่ง อันเป็นศูนย์กลางของเมืองเมื่อครั้งอดีตโดยประกอบด้วยพื้นที่โบราณสถานประมาณ 347 ไร่ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2533) และอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา นั้นได้ถูกกำหนดเป็นพื้นที่เขตที่ 1 ในแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และบริเวณใกล้เคียง ตามคำสั่งกรมศิลปากรที่ 826/2530 ลงวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2530 (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2533) ซึ่งมีโบราณสถาน จำนวน 95 แห่ง แบ่งตามลักษณะการใช้งาน สามารถจำแนกเป็นศาสนสถาน จำนวน 68 แห่ง สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ จำนวน 20 แห่ง สถานที่ราชการ จำนวน 2 แห่ง แหล่งพักอาศัย จำนวน 3 แห่ง และอนุสาวรีย์ จำนวน 2 แห่ง ทั้งนี้ แผนแม่บท โครงการอนุรักษ์และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 กรมศิลปากรได้ทำการจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อรวบรวม ศึกษาข้อมูล และดำเนินการจัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์ และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ภายในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยการบูรณะโบราณสถาน พัฒนาระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการหลัก ปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ ส่งเสริมด้านวิชาการ การท่องเที่ยว และพัฒนาปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งจากสภาพปัญหาภายในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ขาดเอกภาพของพื้นที่ เนื่องจากความต่อเนื่องและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโบราณสถานที่ถูกขัดจังหวะด้วยอาคาร บ้านเรือน สถานที่ราชการ ถนน และลักษณะการใช้ที่ดินที่ไม่เป็นระเบียบ ไม่เล็งเห็นความสำคัญ โดยไม่มีการกำหนดหรือวางผังเมืองล่วงหน้า อีกทั้ง สภาพที่ขาดบรรยากาศของเมืองประวัติศาสตร์ ความสกปรก โดยมีได้คำนึงถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการไม่สามารถใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมได้เท่าที่ควรดังกล่าว เป็นสาเหตุมาจากการบุกรุกทำลายพื้นที่โบราณสถานเป็นผลทำให้โบราณสถานถูกทำลาย บันทอนทัศนียภาพและคุณค่าของนครประวัติศาสตร์

จึงกล่าวได้ว่า สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์จึงเป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อภาพรวมและบรรยากาศของแหล่งโบราณสถาน ดังนั้น ในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงโบราณสถานเป็นหลัก ในขณะเดียวกันก็ต้องตอบสนองการใช้สอยให้สอดคล้องกับกิจกรรมและความต้องการของบ้านเมือง เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามบรรยากาศของเมืองประวัติศาสตร์ที่ได้ถูกทำลายลงเกือบทั้งหมดนั้น ทำให้เหลือโบราณสถานกระจัดกระจายอยู่เป็นจุดๆ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด การฟื้นฟูจึงจำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของอุทยานฯ ซึ่งทั้งนี้ทัศนียภาพและมุมมองที่ดีสามารถก่อให้เกิดการชื่นชมในด้านต่างๆ สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาเช่นบรรยากาศ เส้นทางเข้าชม เป็นต้น

โบราณสถานที่อยู่ในเขตพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ปรากฏ มีคุณค่าความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับการเป็นนครประวัติศาสตร์มรดกโลก โดยเกณฑ์การพิจารณา จนถึงปี พ.ศ. 2548 มีทั้งหมด 6 เกณฑ์ ที่เป็นเกณฑ์เพื่อการพิจารณามรดกทางวัฒนธรรม สำหรับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี 2534 มีเหตุผลตามเกณฑ์การพิจารณาจากหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรมจากเกณฑ์ที่ 1 เป็นตัวแทน ซึ่งแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันฉลาด และเกณฑ์ที่ 3 เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรม หรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน หรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว ในการพิจารณา เพื่อเป็นมรดกโลกดังกล่าว ดังนั้นการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่ดี เพื่อการอนุรักษ์สงวนรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ต่อไป

สรุปได้ว่า ในปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของกรุงศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณสถานประเภทปราสาทราชวัง กำแพงเมือง และวัดวาอารามต่างๆ จำนวนมาก อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตของบรรพชนไทย แต่ปัจจุบันโบราณสถานดังกล่าว กำลังประสบปัญหาการบุกรุก และถูกทำลายอย่างรวดเร็วไปพร้อมๆ กับการพัฒนาบ้านเมือง โครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจึงได้ตั้งเป้าหมายดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เหลืออยู่ทั้งหมดในปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานต่อไป โดยมีการแบ่งพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็น 7 พื้นที่ ได้แก่

1. พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังโบราณ มีลักษณะแผนผังแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ เขตพระราชฐานชั้นนอก เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นใน ประกอบด้วย พระที่นั่งต่างๆ ดังนี้

- 1.1 พระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์ สมเด็จพระนารายณ์ฯ
- 1.2 พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท
- 1.3 พระที่นั่งวิหารสมเด็จ
- 1.4 พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์
- 1.5 พระที่นั่งบรรยงค์รัตนาศน์หรือพระที่นั่งท้ายสระ
- 1.6 พระที่นั่งตรีมุข
- 1.7 พระที่นั่งทรงปืน
- 1.8 วัดพระศรีสรรเพชญ์
- 1.9 วัดมหาธาตุ
- 1.10 วัดราชบูรณะ
- 1.11 วัดพระราม
- 1.12 วิหารพระมงคลบพิตร
- 1.13 เจดีย์ศรีสุริโยทัย

2. พื้นที่ในเกาะเมืองนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังจันทร์เกษม ประกอบด้วย

- 2.1 พลับพลาจัตุรมุข
- 2.2 พระที่นั่งพิมานรัตยา
- 2.3 พระที่นั่งพิสัยศัลยลักษณ์ และ
- 2.4 วัดสุวรรณหงคาราราม
3. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันออกวัดพนัญเชิง ประกอบด้วย
 - 3.1 วัดใหญ่ชัยมงคล
 - 3.2 กลุ่มโบราณสถานในเขตอโยธยา ได้แก่ วัดมเหยงค์ ตำหนักมเหยงคณ์ วัดช้างวัดสี่กาสมุด วัดสมณโกฏฐานราม วัดจักรวรรดิ และวัดนางคำ
 - 3.3 หมู่บ้านญี่ปุ่น
4. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันตก ประกอบด้วย วัดไชยวัฒนาราม
5. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศเหนือ ประกอบด้วย
 - 5.1 วัดภูเขาทอง
 - 5.2 วัดหน้าพระเมรุ
 - 5.3 เเพนียดคล้องช้าง
 - 5.4 กลุ่มโบราณในเขตคลองสระบัว ได้แก่ วัดพระงาม วัดเจ้าย่า วัดแค วัดพระยาแมน วัดจกกลม วัดตะไกร และวัดหัสดาวาส
6. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้จะมีวัดและสิ่งปลูกสร้างที่สำคัญ ดังนี้
 - 6.1 วัดพุทไธศวรรย์
 - 6.2 หมู่บ้านโปรตุเกส
7. พื้นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้แล้วภายในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น วัดนิเวศธรรมประวัติ วัดชุมพลนิกายาราม อำเภอบางปะอิน วัดไม้รวก อำเภอกำแพงเมือง และปราสาทนครหลวง อำเภอนครหลวง เป็นต้น

การอนุรักษ์และพัฒนาด้านทัศนียภาพในแหล่งโบราณสถาน

เขตโบราณสถานและ/หรือพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รวมถึงยุคสมัยที่ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ทำให้บรรยากาศ ความสำคัญ และการใช้ประโยชน์ของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของมนุษย์ เมื่อพื้นที่ดังกล่าวมีช่วงอายุเกิดขึ้น ไม่ว่าจะอยู่ช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือหลายช่วงเวลาในอดีต หรือแม้กระทั่งตั้งแต่เวลาในอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถถูกเรียกได้ว่า เป็นแหล่งโบราณสถาน และหรือพื้นที่ประวัติศาสตร์ โดยการกำหนดขอบเขตพื้นที่ต้องพิจารณาลักษณะกายภาพของหลักฐานที่ปรากฏประกอบกับปัจจัยการกำหนดพื้นที่อื่นๆ คือ ปัจจัยทางธรรมชาติ ทางการเมือง ทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม ทางการบริหารและการควบคุมสภาพแวดล้อม โดยพิจารณารวมกันหรือตัดทอนตามความเหมาะสม จึงออกมาเป็นพื้นที่ที่ต้องการ ซึ่งบ่อยครั้งที่สามารถกำหนดเขตพื้นที่โดยใช้กำแพงเมือง คูเมือง คลอง เป็นเส้นขอบเขตหรืออาจขยายพื้นที่ให้เกินแนวเขตเหล่านั้น เนื่องจากการกระจายตัวของวัฒนธรรมและการปกป้องสิ่งแวดล้อมโดยรอบเป็นสิ่งจำเป็น

แนวทางในการพิจารณาโครงสร้างสภาพแวดล้อมสำหรับทัศนียภาพ และ/หรือ ภูมิสถาปัตยกรรมในเขตพื้นที่โบราณสถาน และ/หรือ พื้นที่ประวัติศาสตร์ว่า การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน และ/หรือ พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ เนื่องจากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในบริเวณพื้นที่ประวัติศาสตร์หรือเขตโบราณสถานนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้าง ซึ่งเป็นโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์นั้นๆ รวมถึงรักษาสภาพแวดล้อมให้เป็นไปเพื่อส่งเสริม (วโรภาสน์ วงจตุรภัทร, 2533) กิจกรรมด้านต่างๆ ดังนั้น การพัฒนาด้านทัศนียภาพ คือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ ให้เป็นไปเพื่อการจัดระบบระเบียบ สร้างความงาม และส่งเสริมความสำคัญของโบราณสถาน และ/หรือ พื้นที่ประวัติศาสตร์ อันเป็นเนื้อหาหลักของพื้นที่นั้นๆ และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และในการพัฒนาจะต้องยึดแนวทางการพัฒนาในภาพรวมเป็นหลัก และจำกัดการพิจารณา กำหนดรายละเอียดลงตามขนาดของพื้นที่นั้นๆ โดยมีการกำหนดขอบเขต เพื่อให้ครอบคลุมโบราณสถานและพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มากที่สุด ประกอบกับมีพื้นที่กันชนรอบนอกตลอดแนว เพื่อเป็นแนวป้องกันพื้นที่ด้านในแนวขอบเขตสังเกตง่าย สะดวกในการควบคุม โดยใช้การพิจารณาจากแนวเขตตามภูมิประเทศ หรือแนวธรรมชาติ เช่น ลำธาร ภูเขา เป็นต้น แนวเขตการปกครองและเขตกรรมสิทธิ์ที่ดิน แนวเขตของสิ่งก่อสร้างสำคัญของทางราชการ มีพื้นที่สำหรับกิจกรรมที่จำเป็น มีการเข้าถึงที่ได้สะดวก กล่าวคือ สิ่งก่อสร้างจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานหลักของพื้นที่ นอกจากจะประกอบด้วย อาคาร ยังรวมถึงสิ่งอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรม เช่น คูเมือง คลอง โบราณ บ่อ สระ ทางเท้า ถนน เป็นต้น ดังนั้น การกำหนดควบคุมสภาพแวดล้อม นอกจากพระราชบัญญัติควบคุมโบราณสถานที่กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม 20 เมตร จากแนวขอบโบราณสถาน ในการพัฒนาควรพิจารณากำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อมเฉพาะพื้นที่อีกด้วย จากนั้นนำเสนอข้อมูล และ/หรือ เสนอหรือสร้างแนวโบราณสถาน โดยสามารถดำเนินการได้ตามหลักฐานที่พบ หรือตามการวิเคราะห์ สันนิษฐานให้เห็นโครงสร้างที่สมบูรณ์เต็มรูปแบบของสิ่งก่อสร้าง และสภาพผังบริเวณหรือผังเมืองโบราณ อีกทั้งวัสดุพืชพันธุ์ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาด้านภูมิสถาปัตยกรรม เพราะจะเป็นส่วนที่ช่วยเสริมคุณภาพของการมอง เกิดความงามที่ดีที่สุด นอกจากนั้นยังสามารถนำพันธุ์ไม้มาพิจารณาตามประโยชน์ด้านการใช้สอย เช่น จัดแบ่งพื้นที่ของกิจกรรมต่างๆ ให้ร่มเงา ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการพิจารณาเลือกชนิด ขนาด และตำแหน่งการปลูกที่ไม่ถูกต้องตรงกับลักษณะการใช้สอยย่อมทำให้เกิดผลเสีย ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่รอบๆ โบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ พิจารณาใช้พันธุ์ไม้เฉพาะหญ้า ไม้ยืนต้น และไม้พุ่มขนาดใหญ่ พยายามหลีกเลี่ยงการใช้ไม้คลุมดินและไม้พุ่มขนาดเล็ก - กลาง เพราะดูแลรักษายาก และทำให้เกิดความรกรุงรังได้ง่าย ไม้ดอกไม้ประดับไม่ควรปลูก เพราะจะดึงความสนใจของผู้เข้าชม ข่มความสำคัญของโบราณสถาน สำหรับลักษณะการปลูก ควรปลูกเป็นกลุ่ม แนว และมีน้อยชนิด เพื่อง่ายต่อการดูแลรักษา

ดังนั้น การพัฒนาโดยพิจารณากำหนดตำแหน่งสิ่งก่อสร้างที่เป็นโครงสร้างใหม่ของพื้นที่นั้น ต้องมีความสอดคล้องกับการใช้สอยและสามารถสังเกตเห็นความแตกต่างของโครงสร้างใหม่ทั้งหมดนั้นชัดเจน ไม่สับสนกับโครงสร้างโบราณสถานของพื้นที่ แต่ขณะเดียวกันต้องไม่ข่ม หรือชิงเด่นกับโบราณสถาน ไม่กีดขวาง หรือปิดบังมุมมองสำคัญ นอกจากนี้ในการพิจารณารูปแบบ รูปทรง วัสดุ และสี ต้องกลมกลืนต่อสภาพแวดล้อม เลือกใช้วัสดุท้องถิ่น และรูปแบบเทคนิคที่กลมกลืน หรือแบบ

เดียวกับโบราณสถานในพื้นที่ ซึ่งทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาเขตโบราณสถาน หรือพื้นที่ประวัติศาสตร์ คือ โบราณสถาน หลักฐานสิ่งก่อสร้างและเนื้อหา เรื่องราวประวัติศาสตร์ โบราณคดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการดำเนินการทุกอย่างตามกระบวนการอนุรักษ์ การพัฒนาจะต้องไม่บิดเบือน หรือทำลาย หรือทำให้โบราณสถาน หลักฐานสิ่งก่อสร้างและเนื้อหา เรื่องราวประวัติศาสตร์นั้นๆ ด้อยคุณค่าลงไป

เป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาช่วง 5 ปีที่กำหนดกรอบไว้ว่า “นครประวัติศาสตร์” พระนครศรีอยุธยา ศูนย์วิทยากรด้านศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น นครแห่งการท่องเที่ยวระดับนานาชาติประตูเชื่อมโยงอีสานและเหนือสู่กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองน่าอยู่ แหล่งผลิตอาหารคุณภาพ แหล่งเกษตรกรรม พาณิชยกรรม อุตสาหกรรมที่ปราศจากมลภาวะ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีขีดความสามารถในการแข่งขันระดับสากล มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โบราณสถานและรักชาติภูมิของตน และคำขวัญจังหวัดที่ว่า “ราชธานีเก่า อู่ข้าวอู่น้ำ เลิศล้ำกานท์กวี คนดีศรีอยุธยา เลอคุณค่ามรดกโลก”

โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความโดดเด่นในฐานะนครประวัติศาสตร์อยู่แล้ว จึงวางเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็นนครแห่งการท่องเที่ยวระดับนานาชาติที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ รวมถึงให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโบราณสถาน ดังนั้น เมื่อสังเคราะห์เข้ากับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคกลางตอนบนแล้ว เป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

1. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเทศกาลท่องเที่ยว
2. เพื่อพัฒนาสิ่งบริการท่องเที่ยวและส่งเสริมท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว
3. เพื่อรักษาระดับความสำคัญและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. เพื่อสร้างโครงการขยายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดใกล้เคียง

โดยมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2561 – 2565 “อยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ น่าเที่ยว น่าอยู่ น่าลงทุน ดังนี้

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 : พัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวและการบริการสู่มาตรฐานสากล
โดยมีวัตถุประสงค์ 1) พัฒนาคุณภาพการบริการเพื่อการท่องเที่ยวไปสู่มาตรฐานสากล และ 2) เพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. ฟื้นฟูและดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นไปตามมาตรฐานการท่องเที่ยวและการเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ชุมชน/ท้องถิ่น

3. ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว การตลาด การลงทุน และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยี

ประกอบด้วย 3 แผนงาน ได้แก่

1. แผนงานที่ 1 ยกระดับและฟื้นฟูการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1 โครงการ (182,928 บาท)

2. แผนงานที่ 2 พัฒนาและส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในชุมชน/ท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ ประกอบด้วย 1 โครงการ (4,000,000 บาท)

3. แผนงานที่ 3 ส่งเสริมการท่องเที่ยว การลงทุน การตลาด และประชาสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยี ประกอบด้วย 1 โครงการ (47,550,000 บาท)

ประเด็นการพัฒนาคที่ 2 : พัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นอย่างมีคุณภาพ 2) ส่งเสริมระบบป้องกันสาธารณสุขที่ดี และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ 3) พัฒนาสังคมและจัดสรรสิ่งอำนวยความสะดวกระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้รองรับต่อการขยายตัวของชุมชน โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. พัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่เพื่อเมืองน่าอยู่

2. เตรียมการป้องกันและควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชน

3. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเพียงพอต่อความต้องการ

4. การรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เสริมสร้างครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง และพัฒนาคนทุกช่วงวัย

ประกอบด้วย 3 แผนงาน ได้แก่

1. แผนงานที่ 1 พัฒนาและจัดการเมือง/ชุมชนน่าอยู่ ประกอบด้วย 2 โครงการ (227,900 บาท และ 231,497,500 บาท)

2. แผนงานที่ 2 เสริมสร้างความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบด้วย 1 โครงการ (151,474,900 บาท)

3. แผนงานที่ 3 เสริมสร้างกิจกรรมสังคมน่าอยู่แบบบูรณาการ ประกอบด้วย 1 โครงการ (13,078,180 บาท)

ประเด็นการพัฒนาคที่ 3 : พัฒนาการผลิตภาคเกษตร อุตสาหกรรม การค้าและบริการ โดยใช้นวัตกรรม และภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มภาคเกษตรโดยใช้นวัตกรรมและภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ 2) เพิ่มความสามารถทางการแข่งขันภาคอุตสาหกรรม การค้าและบริการ และ 3) ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) โดยใช้นวัตกรรมและภูมิปัญญาสร้างสรรค์ โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1. ส่งเสริมการบริการจัดการน้ำสู่พื้นที่เกษตรอย่างเหมาะสม และยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรสู่มาตรฐานความปลอดภัยที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยใช้นวัตกรรมและภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์

2. ส่งเสริมการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนอย่างยั่งยืน

3. ส่งเสริมอุตสาหกรรมให้ใช้เทคโนโลยีสะอาด หรือใช้พลังงานทดแทน และยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่มาตรฐานสากล

4. ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนให้โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์โดยใช้นวัตกรรม และภูมิปัญญาสร้างสรรค์ และพัฒนาระบบการตลาดให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน

5. ยกระดับศักยภาพกำลังคน ภาคการผลิต การค้า และบริการให้เป็นมืออาชีพ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

ประกอบด้วย 3 แผนงาน ได้แก่

1. แผนงานที่ 1 บริหารจัดการการเกษตรปลอดภัยแบบครบวงจรโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบด้วย 2 โครงการ (16,460,500 บาท และ 4,251,100 บาท)

2. แผนงานที่ 2 พัฒนาศักยภาพด้านอุตสาหกรรม การค้า การบริการ และแรงงาน โดยใช้นวัตกรรม ประกอบด้วย 1 โครงการ (4,075,200 บาท)

3. แผนงานที่ 3 ยกระดับและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) โดยใช้นวัตกรรม และภูมิปัญญาสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 2 โครงการ (7,810,000 บาท และ 1,000,000 บาท)

ประวัติและหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว

ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเกิดขึ้น เนื่องจากการมีการปรับบทบาทและหน้าที่มาจากศูนย์กีฬาและนันทนาการจังหวัดฯ โดยประกาศจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 มีผลบังคับใช้วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ในหมวด 5 มาตรา 14 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และมาตรา 15 ได้กำหนดส่วนราชการของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พ.ศ. 2545 เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2549 ได้แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง โดยกำหนดให้มีสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ พร้อมทั้ง ก.พ. ได้มีมติอนุมัติให้กำหนดตำแหน่งและกรอบอัตรากำลังในศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัด ภายใต้สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ นร.1009.4/1 ลงวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2545 แล้วนั้น

เพื่อให้การบริหารงานของศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทางราชการ และบรรลุตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 และกฎกระทรวง พ.ศ. 2545 และอาศัยตามอำนาจตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 จึงให้กำหนดภารกิจและอำนาจหน้าที่ของศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัด ดังนี้

1. ภารกิจ ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัด จำนวน 75 จังหวัด เป็นหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งมีสำนักงานอยู่ในแต่ละจังหวัด สังกัดสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยว มีภารกิจเกี่ยวกับเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนากีฬาและนันทนาการในระดับจังหวัด และการจัดกิจกรรมอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

2. อำนาจหน้าที่ ประกอบด้วย

2.1 ประสานนโยบายและจัดดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์และจัดทำแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับนโยบาย และแผนแม่บทของกระทรวง รวมทั้งเร่งติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน

2.2 ศึกษาวิเคราะห์การจัดทำแผนงาน โครงการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนากีฬาและนันทนาการในระดับจังหวัด

2.3 ส่งเสริมให้นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ในการจัดทำข้อมูลพื้นฐาน เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนากีฬาและนันทนาการในระดับจังหวัด เพื่อสนับสนุนการบริหารงานของกระทรวง

2.4 ส่งเสริมและสนับสนุนการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่กิจกรรม ตลอดจนผลงานต่างๆ ของศูนย์ฯ ในระดับจังหวัด

2.5 ติดตาม และประสานงานความช่วยเหลือ และร่วมมือกับองค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน ประชาชนในระดับจังหวัด

2.6 ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด หรือตามที่ได้รับมอบหมาย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคกลางเขต 6 พ.ศ. 2502 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการ กรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2502 โดยตัดสำนักงานท่องเที่ยวออก แล้วจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีชื่อย่อว่า อ.ส.ท. ขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระอย่างถาวร โดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2502 มีนายถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นประธานคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2503 ที่ประชุมคณะกรรมการฯ ได้แต่งตั้งให้ พันเอกเฉลิมชัย จารุวัสเตอร์ (ยศขณะนั้น) เป็นผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยความเห็นชอบของนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2503

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นรัฐวิสาหกิจมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยสั่งการและดำเนินงานภายในองค์กรเท่านั้น ไม่มีอำนาจจะไปควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อให้หน่วยงานการท่องเที่ยวของรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริม และดำเนินกิจการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้กว้างขวางยิ่งขึ้น จึงได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาขยายอำนาจของ อ.ส.ท. ใหม่ พ.ศ. 2519 ในการประชุมครั้งที่ 41 เมื่อวันศุกร์ที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2522 สภานิติ

บัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ แล้วลงมติให้ประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายเพียงฉบับเดียว และประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่มที่ 96 ตอนที่ 72 ลงวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 ยกฐานะจากองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้นเป็น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเรียกโดยย่อว่า ททท. และให้ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand โดยเรียกย่อๆ ว่า TAT มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ส่งเสริมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตลอดจนการประกอบอาชีพของคนไทยในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
2. เผยแพร่ประเทศไทยในด้านความงามของธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา และวิวัฒนาการของเทคโนโลยี ตลอดจนกิจการอย่างอื่น อันจะเป็นการชักจูงให้มีการเดินทางท่องเที่ยว
3. อำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
4. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความเป็นมิตรไมตรีระหว่างประชาชนและระหว่างประเทศโดยอาศัยการท่องเที่ยว
5. ริเริ่มให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยว และเพื่อพัฒนาปัจจัยพื้นฐานและอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว

หน้าที่ความรับผิดชอบของสำนักงาน ททท. สาขาในประเทศแบ่งออกเป็น 6 ภาระงาน

1. ภาระงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนา ประกอบด้วย
 - 1.1 ร่วมกับจังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ ททท. ส่วนกลาง ในการสำรวจและจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ
 - 1.2 ร่วมกับจังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดกิจกรรม เพื่อช่วยอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่รับผิดชอบ
 - 1.3 ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตบุคลากรที่มีมาตรฐาน เพื่อเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่น
 - 1.4 ส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่นรวมตัวกัน เพื่อจัดตั้งสมาคม หรือชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่น เพื่อเป็นตัวกลางในการส่งเสริมและเผยแพร่การท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยว การวางแผนการตลาดการท่องเที่ยว และกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว ร่วมกันระหว่างรัฐบาลและเอกชน
2. ภาระงานส่งเสริมและสนับสนุนด้านการตลาด ประกอบด้วย
 - 2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนดำเนินงานด้านการตลาด และดำเนินกิจกรรมด้านการตลาด การเผยแพร่โฆษณาและการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดกระแสการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบและการเดินทางท่องเที่ยวออกไปยังภูมิภาคอื่นๆ ภายในประเทศ โดยดำเนินงานร่วมกับสมาคม ชมรมธุรกิจท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น

2.2 รวบรวมข้อมูลข่าวสารและรายงานสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวให้ทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งสถิติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่รับผิดชอบ ให้ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างสำนักงานทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยกัน

2.3 ให้บริการข้อมูลข่าวสาร แนะนำและอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

3. ภาระงานด้านการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

3.1 ดูแลสอดส่อง และรวบรวมปัญหาที่ก่อให้เกิดความไม่สะดวก ความเดือดร้อน แก่นักท่องเที่ยวรายงานต่อส่วนกลาง และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปแก้ไข

3.2 สอดส่องดูแล ตรวจสอบปัญหาความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาต่อส่วนกลาง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ภาระงานด้านการให้ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวแก่ประชาชน เยาวชน และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย

4.1 จัดอบรม สัมมนาและประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ และเน้นให้เห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนและเยาวชนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

4.2 แนะนำให้ข้อมูลและวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ผู้ประกอบการในธุรกิจที่เกี่ยวกับบริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ และประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมััคคุเทศก์

5. ภาระงานด้านการควบคุมดูแลประกอบด้วย

5.1 ประสานงาน และดูแลงานปฏิบัติงานตำรวจท่องเที่ยว ในการอำนวยความสะดวกและให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ

5.2 ควบคุม กำกับดูแล ให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมััคคุเทศก์

6. ภาระงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ขอบเขตพื้นที่ที่อยู่ในการดูแลและความรับผิดชอบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคกลางเขต 6 มีทั้งสิ้น 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี ลพบุรี นนทบุรี ปทุมธานี สุพรรณบุรี และอ่างทอง

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรที่ดำเนินงานด้านการปรับปรุงโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา และโบราณสถานบริเวณใกล้เคียงไม่ให้เกิดทำลาย หรือทำให้เสื่อมคุณค่า อนุรักษ์โบราณสถานไว้เป็นหลักฐานทางศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ พัฒนาโบราณสถาน และสภาพแวดล้อมของโบราณสถานให้เกิดความสงบร่มรื่นตามบรรยากาศของกรุงศรีอยุธยาในอดีต จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ กำหนดแนวทางการใช้ที่ดินในเขตโบราณสถานให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การพัฒนา และการท่องเที่ยว อีกทั้งพัฒนารายได้ของประชาชนในพื้นที่ของโครงการให้ได้ประโยชน์จากโบราณสถานทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งแผนการพัฒนามาจากสำนักงานกรมศิลปากรที่ 3 ทั้ง 8 แผนแม่บท และงบประมาณมาลงภาคปฏิบัติ

การแบ่งหน้าที่และบทบาทการดำเนินงานนำโดย ผู้ว่าราชการจังหวัดในแต่ละพื้นที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานอนุกรรมการ ส่วนอธิบดีกรมศิลปากร ดำรงตำแหน่งรองอนุกรรมการ พร้อมด้วยหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ส่วนตำแหน่งงานในหน่วยงานประกอบด้วย

1. เจ้าหน้าที่บริหารงานโบราณคดี
2. นักโบราณคดี
3. นายช่างโยธา
4. นายช่างศิลปกรรม
5. เจ้าหน้าที่บริหารงานธุรการ
6. เจ้าพนักงานการเงินและบัญชี
7. พนักงานดูแลรักษาโบราณสถาน
8. พนักงานจำหน่ายบัตร
9. พนักงานขับรถ
10. คนงาน และ
11. พนักงานรักษาความปลอดภัย

ชมรมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Ayutthaya Tourist Business Club หรือย่อๆ ว่า ATC) เป็นการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว มีเจตนารมณ์ที่สอดคล้องกันอันมุ่งเน้นในการพัฒนา ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ

1. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว หน่วยงานราชการ และสถาบันเอกชน
 2. ยกกระตือรือร้นของการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้ได้มาตรฐาน
 3. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่การท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 4. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม
 5. เพื่อส่งเสริมและแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น ตลอดจนให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในระหว่างสมาชิก
 6. ให้ความสะดวกและช่วยเหลือในการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และ
 7. ดำเนินการหาทุนเพื่อดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และความก้าวหน้าของชมรม
- จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยว และรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2561 พบว่า มีนักท่องเที่ยวจำนวน 1,723,710 คน นักทัศนาจร 6,625,903 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 19,016.22 ล้านบาท โดยในปี 2561 เป็นจำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนชาวไทย จำนวน 6,302,621 คน ชาวต่างประเทศ จำนวน 2,046,992 คน และจำนวนนักท่องเที่ยว 1,723,710 คน เป็นชาวไทย จำนวน 1,354,163 คน ชาวต่างประเทศ จำนวน 369,547 คน จำนวนนักทัศนาจร จำนวน 6,625,903 คน เป็นชาวไทย จำนวน 4,948,458 คน ชาวต่างประเทศ จำนวน 1,677,445 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2562)

สรุป

การศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครั้งนี้นับได้ว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของกรุงศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณสถานประเภทปราสาท ราชวัง กำแพงเมือง และวัดวาอารามต่างๆ จำนวนมากอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตของบรรพชนไทย แต่ปัจจุบันโบราณสถานดังกล่าว กำลังประสบปัญหาการบุกรุก และถูกทำลายอย่างรวดเร็วไปพร้อมๆ กับการพัฒนาบ้านเมือง โครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จึงได้ตั้งเป้าหมายดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เหลืออยู่ทั้งหมดในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานต่อไป โดยมีการแบ่งพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็น 7 พื้นที่ ได้แก่

1. พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังโบราณ
2. พื้นที่ในเกาะเมืองนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังจันทรถิม
3. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันออกวัดพนัญเชิง
4. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันตก
5. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศเหนือ
6. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ และ
7. พื้นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้แล้วภายในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความโดดเด่นในฐานะนครประวัติศาสตร์อยู่แล้ว จึงวางเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็นนครแห่งการท่องเที่ยวระดับนานาชาติที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ รวมถึงให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และโบราณสถาน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2561 – 2565 “อยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ น่าเที่ยว น่าอยู่ น่าลงทุน” ดังนี้

1. ประเด็นการพัฒนาที่ 1 : พัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวและการบริการสู่มาตรฐานสากล
2. ประเด็นการพัฒนาที่ 2 : พัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ และ
3. ประเด็นการพัฒนาที่ 3 : พัฒนาการผลิตภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคการค้า และภาคบริการ โดยใช้นวัตกรรม และภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์

สำหรับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยศึกษากรณี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดในการศึกษาการบริหารจัดการ 7 ด้าน คือ 1) ด้านการประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการบริการ 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านแหล่งท่องเที่ยว 5) ด้านเศรษฐกิจ 6) ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 7) ด้านสิ่งแวดล้อม

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในบทที่ 4 เพื่อต่อบัณฑิตผู้ประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ และวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ มีลำดับการศึกษา ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน
2. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 และผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้ประกอบการท่องเที่ยว
2. นักท่องเที่ยว และ
3. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว เพื่อเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ดังนี้

วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย ในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

1. ปัญหาการประชาสัมพันธ์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพื่อให้ประชาชนทั่วๆ ไป ได้รู้จักการท่องเที่ยว หากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีระบบการจัดการแบบมีอาชีพ ก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัดเข้ามาท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น โดยในด้านการประชาสัมพันธ์สามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

1.1 การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวยังไม่ดีพอ โดยพบว่า การประชาสัมพันธ์ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาดำเนินการใช้มีหลายวิธี ได้แก่ การติดป้ายประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ เอกสาร วารสารการท่องเที่ยวแต่ไม่ต่อเนื่อง โดยบุคคลที่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงและไม่มีความต่อเนื่อง

1.2 ขาดแคลนงบประมาณในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร จึงควรมีการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นต้น เพื่อให้สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยานำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานและอื่นๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

1.3 ขาดระบบการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวได้แก่ การติดป้ายประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ เอกสารวารสาร ยังเป็นรูปแบบที่ไม่สามารถดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบของการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว โดยการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต และสื่อต่างๆ ที่ประชาชนและนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่าย และดึงดูดความสนใจ เป็นต้น

2. ปัญหาการบริการ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การบริการการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจ และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลวิเคราะห์ว่าในปัจจุบันปัญหาการท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อสนับสนุนการบริการแก่นักท่องเที่ยวมีไม่เพียงพอและทั่วถึง โดยผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า ในปัจจุบันการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมยังขาดระบบการให้บริการที่ดีและมีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำหรับการสอบถามข้อมูลในด้านแหล่งท่องเที่ยว เช่น ข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมบริการต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง วิธีการเดินทาง รูปแบบการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว

2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกขาดแคลนและไม่ได้มาตรฐาน โดยผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวยังขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน ได้แก่ ห้องสุขาร้านอาหาร รวมไปถึงสาธารณูปโภคต่างๆ โดยพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในการมาท่องเที่ยว ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงเพื่อรองรับกับจำนวนนักท่องเที่ยวและพัฒนาให้มีคุณภาพไปพร้อมๆ กัน

2.3 ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวยังไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเท่าที่ควร เนื่องจากพบว่า ไม่มีการจัดระบบการรักษาความปลอดภัยและการบริการทางการแพทย์ที่ฉุกเฉิน (EMS) เพราะบางครั้งหากมีการเกิดอุบัติเหตุหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่คาดไม่ถึงก็จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่มั่นใจในการมาท่องเที่ยว รวมไปถึงภัยธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลเป็นอีกสาเหตุหนึ่งส่งผลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม เกิดพายุ ได้ทำลายทัศนียภาพและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลในแต่ละช่วงเวลาก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เช่น ฤดูฝนก็จะทำให้เกิดพายุและฝนตกอยู่ตลอดเวลาส่งผลให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวได้

2.4 แหล่งท่องเที่ยวถูกทำลาย โดยผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในบริเวณรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวถูกทำลายจากประชาชนบางกลุ่มทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การทิ้งขยะลงในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

3. ปัญหาด้านบุคลากร ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านบุคลากรโดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 ผู้บริหาร หรือ ผู้ที่มีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวขาดความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งปัญหาด้านการบริการนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้บริหารหรือคณะกรรมการบริหารแหล่งท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวได้แก่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจ และดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว การจัดระบบการให้บริการ จึงทำให้ขาดความชัดเจนในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเจริญ

3.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว ต้องมีจรรยาบรรณในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีความรู้และให้บริการข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ใช้บริการการท่องเที่ยว

3.3 บุคลากรที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว เช่น ประชาชนทั่วไป หรือผู้ประกอบการที่อาจทำให้เกิดผลกระทบการท่องเที่ยว ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า บุคลากรดังกล่าวขาดจิตสำนึกในการพัฒนาการท่องเที่ยวก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งในด้านบุคลากร เพราะหากบุคลากรมีจิตสำนึกที่ดีในการพัฒนาการท่องเที่ยวตั้งแต่การมีความรู้สึก ร่วมกันว่าแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นของทุกๆ คน ในชุมชน ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว การทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดีแก่นักท่องเที่ยวการร่วมเป็นมัคคุเทศก์เพื่อนำนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังสถานที่ดังกล่าว การร่วมกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ก็จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในการให้บริการและก่อให้เกิดการขยายเครือข่ายของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

4. ปัญหาแหล่งท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาแหล่งท่องเที่ยว โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

4.1 แหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขาดการดูแลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่สะอาด และไม่เป็นที่เรียบร้อย ซึ่งเกิดจากการขาดความสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากหลายๆ ฝ่ายในชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงประชาชนในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกที่ดีในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งจากส่วนกลาง คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากท้องถิ่นคือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ก็ยังพบว่า ยังขาดความชัดเจนในเชิงนโยบายจากหน่วยงานดังกล่าว ที่จะเข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4.2 ขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความเจริญและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจแก่ประชาชนทั่วไป

ทั้งในอำเภอ จังหวัด และต่างจังหวัด เพราะในปัจจุบันงบประมาณที่ได้รับจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่เพียงพอที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้จึงต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน

4.3 ขาดการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายในชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า หลายฝ่ายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาคเอกชนไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ค่อยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวในการมาเยี่ยมชม

5. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจโดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

5.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหารายได้เป็นฤดูกาล ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวมากขึ้นย่อมก่อให้เกิดรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอขึ้นตามฤดูกาลท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงฤดูการท่องเที่ยวน้อย (Low Season) ก็จะมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยลงตามไปด้วย เป็นเหตุให้ประชาชนในชุมชนไม่สามารถพึ่งพิงรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลักได้ เพราะจะมีความเสี่ยงสูง อีกทั้งเกิดปัญหาการว่างงานในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยวแก่ชุมชนท้องถิ่นด้วย

5.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพแรงงาน ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดแรงงานในด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น เป็นเหตุให้เกิดการถ่ายเทแรงงานจากชุมชนถิ่นอื่นเข้ามาทำงานในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะมีแรงงานส่วนหนึ่งที่เป็นแรงงานด้อยคุณภาพเข้ามาด้วย ก่อให้เกิดผลเสียของการท่องเที่ยวโดยรวมอีกทั้งยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการพัฒนาแรงงานให้มีคุณภาพมากขึ้นด้วย

5.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาราคาและค่าครองชีพ กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวมากขึ้น ย่อมต้องการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นเหตุให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวถือโอกาสโก่งราคาสินค้าและบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น เกิดภาวะเงินเฟ้อ ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นตาม นอกจากนี้ราคาที่ดินบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้น เพราะแย่งกันประมูลที่ดินที่มีทำเลดีเหมาะแก่การลงทุนประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้นไปอีก

5.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ย่อมเกิดความต้องการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว วัตถุดิบบางอย่างต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเพื่อทำการผลิต ก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลการค้ามากขึ้น

5.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการแก่งแย่งผลประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมนำมาซึ่งการแข่งขันในการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นเหตุให้เกิดการแก่งแย่งผลประโยชน์ขึ้นในหมู่ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะมีการตัดราคาขายอมขาดทุนกันอันเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจโดยรวม

5.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาส่วนแบ่งผลประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามาดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยว ซึ่งบางธุรกิจท่องเที่ยวอาจมีบริษัทต่างชาติเข้ามาผูกขาดการดำเนินการ ทำให้คนไทยหรือคนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยว ได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในอัตราส่วนแบ่งค่อนข้างน้อย ซึ่งในความต้องการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ควรตกอยู่กับคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น

5.7 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาค่าใช้จ่ายในการจัดระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อเกิดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวและแรงงานจากคนท้องถิ่นอื่นหลั่งไหลเข้ามามากมาย ย่อมสร้างปัญหาทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม โดยต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นในการจัดระเบียบของคนในสถานที่ การกำจัดของเสียขยะมูลฝอย และค่าใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซมความเสียหายของทรัพยากร จนถึงค่าใช้จ่ายในการจัดหาสาธารณูปโภคเพิ่มขึ้น เป็นต้น

5.8 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาราคาที่ดิน ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการขายตัวของธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งธุรกิจเหล่านี้ต้องใช้ที่ดินในการประกอบการ จึงทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นในทำเลที่ดี จึงมีการแย่งประมูล ทำให้ราคาที่ดินถีบตัวสูงขึ้นอีก แม้ภาวะที่ดินราคาสูงอาจเป็นผลดีต่อเจ้าของที่ดินที่ได้ราคาดี แต่ในระยะยาวอาจมีผลกระทบต่อลูกหลานของคนในท้องถิ่นในการตั้งหลักฐานอาจเกิดปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณประโยชน์อื่นๆ

6. ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจโดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

6.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคม ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ชุมชนท้องถิ่นเคยมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมเป็นเหตุให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นชื่นชมและเลียนแบบนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบสมัยใหม่

6.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความผูกพันทางครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวมีงานทำในธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งธุรกิจท่องเที่ยวมักมีวันหยุดไม่แน่นอน จึงทำให้ห่างเหินจากครอบครัว ทำให้ความผูกพันทางครอบครัวน้อยลง

6.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม และการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมทำให้ประชาชนบางส่วนมองเห็นความแตกต่างในการดำรงชีวิตของตนเมื่อเปรียบเทียบกับนักท่องเที่ยว โดยเห็นว่านักท่องเที่ยวเป็นผู้มีฐานะดีจึงมุ่งหวังผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวมากเกินไป โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมและคุณค่าของความเป็นมิตรซึ่งเป็นอุปนิสัยพื้นฐานอันดีของคนในสังคมไทย นอกจากนี้ยังมีการหลอกลวงเอาเปรียบฉ้อโกง นักท่องเที่ยว และก่ออาชญากรรมนักท่องเที่ยวขึ้น ทำให้ภาพพจน์การท่องเที่ยวเสื่อมเสีย

6.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดธุรกิจการขายบริการทางเพศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อศีลธรรมแล้วยังเกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกด้วย เช่น ปัญหาโรคติดต่อ การล่อลวงผู้หญิงและเด็ก ปัญหายาเสพติด เป็นต้น

6.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนและนักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เข้าใจวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จึงเปลอเรือหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ประพฤติปฏิบัติตนตามความเคยชิน จนบางครั้งกลายเป็นผิดกาลเทศะ หรือลบหลู่ จารีตประเพณีของชุมชนในท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความไม่พอใจ มีการต่อต้านขับไล่นักท่องเที่ยวขึ้น

6.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมนำความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามาสู่ชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณ ถ้าหากพิจารณาองการณ์ไกลแล้ว นับเป็นการทำลายเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมเยือน

6.7 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และลดคุณค่าของวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อชุมชนท้องถิ่นเกิดการท่องเที่ยวขึ้นย่อมมีการนำประเพณีท้องถิ่นมาเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นแต่ความสวยงามความสนุกสนาน ไม่สนใจในพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมประเพณี ทำให้รูปแบบและคุณค่าของวัฒนธรรมในชุมชนเปลี่ยนแปลงในทางที่ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม

6.8 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยว ย่อมก่อให้เกิดการนำงานศิลปหัตถกรรมเป็นสินค้าที่ระลึกมาจำหน่ายนักท่องเที่ยว แต่ถ้ามุ่งเน้นค่านึงถึงปริมาณ มากกว่าคุณภาพก็จะทำให้คุณค่าของงานศิลปอันละเอียดอ่อน ประณีตบรรจงลดคุณค่าลงไป อันเป็นการทำลายคุณค่าของงานศิลปให้หมดความนิยมลง

6.9 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายศิลปวัตถุ โบราณสถาน ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นก่อให้เกิดการทำลายงานศิลปวัตถุโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่นการขีดเขียนบนศิลปวัตถุ หรือนำมาเป็นสมบัติส่วนตัว ก่อให้เกิดการขโมยศิลปวัตถุไปขายนักท่องเที่ยว หรือตัวเศียรพระพุทธรูปไปขายให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น

7. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจโดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

7.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรน้ำ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมต้องการน้ำดื่มน้ำใช้เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มน้ำใช้ เป็นเหตุให้มีการเจาะน้ำบาดาลเพิ่มมากขึ้น เกิดปัญหาพื้นดินยุบตัว นอกจากนั้นสถานบริการท่องเที่ยวบางแห่งยังมีระบบบำบัดน้ำทิ้งที่ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้น้ำเสียไหลลงสู่แหล่งน้ำใกล้เคียง ทำให้น้ำเสื่อมโทรม สิ่งมีชีวิตในน้ำอาจตายได้

7.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรชีวภาพ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดการรบกวนและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน อันส่งผลกระทบต่อพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น อีกทั้งอาจทำให้พืชหรือสัตว์สูญพันธุ์ได้

7.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาหลายประเภทต่างๆ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า มลภาวะต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาน้ำเสีย ขยะมูลฝอย ปัญหาอากาศเป็นพิษ มลภาวะทางเสียง ล้วนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยิ่ง

7.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทำลายภูมิทัศน์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมมีสิ่งก่อสร้างต่างๆ ตามมาด้วย เช่น โรงแรม รีสอร์ท ซึ่งสิ่งก่อสร้างบางแห่งอาจก่อให้เกิดปัญหาตบแต่ง ทำลายทัศนียภาพที่สวยงาม หรือไม่กลมกลืนกับสภาพสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังไม่เป็นระเบียบในการก่อสร้าง ก่อให้เกิดความอูจาดตาขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการแก้ไขปัญหาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวให้มีความเจริญ เนื่องจากประชาชนเป็นบุคคลที่รู้ปัญหาของชุมชนของตนเอง และแหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่ทุกๆ คนในชุมชนต้องให้ความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับการพัฒนา และมีชื่อเสียงโดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนประชาชนในทุกๆ กลุ่มเพื่อร่วมวางแผนงาน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน เพราะเมื่อเกิดความคิดที่หลากหลายจากหลายๆ ฝ่าย ในชุมชนทั้งองค์กรภาครัฐเอกชนและประชาชนในชุมชนย่อมทำให้เกิดการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและต่อเนื่องเนื่องจากประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโบราณสถานด้วยตนเอง ดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์ มีแนวทางดังนี้

1.1 การพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ เพื่อดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัดประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมหาแนวทางในการพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโบราณสถานให้มีความน่าสนใจ และมีความหลากหลายได้แก่

1.1.1 จัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรที่ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

1.1.2 ค้นหาจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างความน่าสนใจและดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว

1.1.3 เพิ่มความหลากหลายในการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ เช่น อินเทอร์เน็ต สื่อโทรทัศน์ วิทยุ แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ แอนิเมชัน (Animation) เพื่อที่จะทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจได้มีโอกาสรับทราบข้อมูลการท่องเที่ยวผ่านทางสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต นำมาซึ่งการขยายเครือข่ายนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัด จังหวัดใกล้เคียง ต่างจังหวัด ในประเทศและต่างประเทศได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวและได้มาเที่ยวชมมากขึ้น

1.1.4 เสนอแผนการประชาสัมพันธ์เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก
องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. ด้านการบริการ มีแนวทางดังนี้

2.1 พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อสนับสนุนการบริการแก่นักท่องเที่ยว

2.1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร

2.1.2 ประสานงานขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดทำศูนย์ข้อมูล
ข่าวสารจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ได้มาตรฐาน

2.2.1 จัดประชุมคณะทำงานเพื่อวางแผนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

2.2.2 ประสานงานขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก
จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2.3 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ของสากล

2.3 พัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2.3.1 ประชุมเพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัย
ในชีวิตและทรัพย์สิน

2.3.2 ดำเนินการจัดตั้งระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินในแหล่งท่องเที่ยว

2.3.3 จัดตั้งศูนย์เตือนภัยจากธรรมชาติในพื้นที่โบราณสถาน

2.4 พัฒนาระบบสาธารณสุขปศุสัตว์และสาธารณสุขการให้ได้มาตรฐาน

2.4.1 แต่งตั้งคณะทำงานพัฒนาระบบสาธารณสุขปศุสัตว์และสาธารณสุขการให้ได้
มาตรฐาน

2.4.2 จัดทำแผนพัฒนาระบบสาธารณสุขปศุสัตว์และสาธารณสุขการให้ได้มาตรฐาน
เพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.5 พัฒนาระบบขนส่งเพื่อให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก

2.5.1 แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบการพัฒนาขนส่ง

2.5.2 จัดซื้อรถยนต์เพื่อให้บริการ การขนส่งแก่นักท่องเที่ยว

3. ด้านบุคลากร มีแนวทางดังนี้

3.1 พัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรในด้านการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดย
การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดี และนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในการ
บริหารจัดการ การท่องเที่ยวโบราณสถานต่อไป

3.2 เสริมสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการ
ท่องเที่ยว โดยการประชุมแกนนำครัวเรือน และคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการร่วมกัน
วางแผนงานในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน
จัดตั้งภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน
ในชุมชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวและผลประโยชน์ที่จะได้รับภายหลังเข้าร่วมการ
บริหารจัดการการท่องเที่ยว

4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแนวทางดังนี้

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่โบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเส้นทาง และยานพาหนะที่สามารถเข้าถึงแหล่งต่างๆ นอกจากนั้นการจัดการเพื่อให้เกิดความพร้อมในการเข้าถึงแหล่งอย่างมีประสิทธิภาพ ความพร้อมเกี่ยวกับคุณลักษณะหรือองค์ประกอบอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเกี่ยวกับเส้นทางภายในที่มีความ สะดวกสบาย ปลอดภัย รวมทั้งสภาพการเดินทางที่มีความเป็นสากล สถานที่จอดรถ เป็นสิ่งที่โบราณสถานมีระบบการจัดการที่มีความพร้อม และการเข้าถึงแหล่งอีกประการคือ การบริการสารสนเทศทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นงานการตลาดที่สำคัญในการให้สารสนเทศแก่นักท่องเที่ยวก่อนและหลังจากที่เข้ามาถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

4.1 การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม และสะอาด โดยการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อรับผิดชอบการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวให้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามและสะอาด ประสานงานขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประสานหน่วยงานในพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

4.2 การสร้างเครือข่ายและเส้นทางทางการท่องเที่ยวให้หลากหลายและครอบคลุมทั้งในอำเภอ จังหวัด และต่างจังหวัดที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว

4.2.1 สนับสนุนการพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว และโครงข่ายการท่องเที่ยวในท้องถิ่นระดับกลุ่มพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกัน

4.2.2 พัฒนาเส้นทางคมนาคม เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการเข้าถึงโบราณสถาน เพราะปัจจุบันการเข้าถึงโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลายแห่งมีข้อจำกัดเนื่องจากถนนคับแคบ รวมถึงโบราณสถานบางแห่งไม่มีเส้นทางเข้าถึงตัวโบราณสถาน ทำให้การเดินทางยากลำบากไม่สามารถเข้าถึงได้เลย เพราะฉะนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาเส้นทางคมนาคมไปยังโบราณสถานให้มีความเหมาะสมสามารถเดินทางเข้าออกได้สะดวกด้วยยานพาหนะชนิดต่างๆ เพื่อให้การเดินทางเข้าถึงโบราณสถานมีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น

4.2.3 ควรดูแลรักษาซ่อมแซมเส้นทางคมนาคม เพื่อให้สามารถใช้ได้อย่างสม่ำเสมอแต่ในกรณีที่โบราณสถานมีเส้นทางเข้าถึงอยู่แล้วนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนเองควรร่วมกันดูแลรักษาและซ่อมแซมเส้นทางคมนาคมให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้การได้อย่างสม่ำเสมอและมีประสิทธิภาพเพื่อการเดินทางที่สะดวกและปลอดภัย

4.3 การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ประกอบด้วยแนวทางและกิจกรรมดังต่อไปนี้

4.3.1 พัฒนาสาธารณูปโภค และสาธารณูปการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยี่ยมชมโบราณสถานในส่วน สาธารณูปโภค ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต จำพวกการขนส่ง การสื่อสาร เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ป้ายบอกทาง เป็นต้น และในส่วนของสาธารณูปการได้แก่ การบริการเพื่อสาธารณะซึ่งดำเนินการโดยองค์กรของรัฐหรือเอกชน โดยการควบคุมของรัฐบาล เช่น ศูนย์บริการข้อมูล ห้องสุขา ร้านขายของที่ระลึก พื้นที่สำหรับพักผ่อน ที่จอดรถ เป็นต้น

สาธารณูปโภค และสาธารณูปการจึงเป็นสิ่งจำเป็นมากในการพัฒนาโบราณสถานมีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องจัดสร้างให้เพียงพอต่อความต้องการและปริมาณของนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาศึกษาเรียนรู้ในส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีโบราณสถานหลายแห่งที่สมควรได้รับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและระบบสาธารณูปการบางอย่างที่จำเป็นเพิ่มเติม เพื่อให้โบราณสถานมีความพร้อมในการรองรับผู้มาเยี่ยมชมได้

สาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วัด และชุมชนควรพัฒนาให้กับโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้แก่ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ป้ายบอกทาง ศูนย์บริการข้อมูล ป้ายให้ความรู้ ห้องสุขา ที่จอดรถ ร้านจำหน่ายอาหาร และของที่ระลึก ถังขยะหรืออุปกรณ์รองรับสิ่งปฏิกูล

4.3.2 ดูแลรักษาสาธารณูปโภค และสาธารณูปการเพื่อให้สามารถใช้ได้อย่างสม่ำเสมอ โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลโบราณสถาน วัด และชุมชนควรร่วมกันดูแลรักษาสาธารณูปโภค และสาธารณูปการทั่วบริเวณโบราณสถาน ทั้งการรักษาความสะอาด การตรวจสอบสภาพและการซ่อมแซมเพื่อให้สาธารณูปโภค และสาธารณูปการต่างๆ อยู่ในสภาพที่สามารถใช้การได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะเวลานาน

4.4 พัฒนาวัดกรรมและระบบสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ จัดทำข้อมูลและรวบรวม ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวและจัดเก็บในระบบข้อมูลสารสนเทศ รวมถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสืบค้นข้อมูลด้านการท่องเที่ยวผ่านทางเว็บไซต์กลาง ที่สามารถ สืบค้นได้ถึงระดับพื้นที่ ทันสมัยสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีรายละเอียดด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ในรูปแบบของศูนย์ข้อมูลและระบบสารสนเทศ (Intelligence Unit)

4.5 พัฒนาขีดความสามารถด้านการวางแผนและการปฏิบัติงานด้านการตลาดออนไลน์ (Online Marketing) และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce) ของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อเพิ่ม และปรับปรุงช่องทางการจัดจำหน่าย การขยายช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านเครือข่ายธุรกิจ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่างๆ ให้มากขึ้น

4.6 พัฒนาการตลาด ส่งเสริมการขายและจัดทำ Material ทางการตลาด ในกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว เฉพาะกลุ่มที่มีศักยภาพเช่น กลุ่มความสนใจพิเศษ (Niche Market) กลุ่มเยาวชน กลุ่มครอบครัว โดยสร้างจุดขายใหม่ด้านการท่องเที่ยวโบราณสถาน กิจกรรมและข้อเสนอพิเศษเพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเยือน รวมถึงส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และเครื่องมือ เครื่องใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดบริการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

4.7 สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวโบราณสถาน โดยภาครัฐจัดหาและประสานให้สามารถเข้าถึงสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ

4.8 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจะให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรม เพิ่มพูนความรู้ การบริหารจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือแบบต่อเนื่อง เช่น เป็นพี่เลี้ยงจนกระทั่งประชาชนสามารถปฏิบัติงานต่อไปได้

4.9 ทำการตลาดเชิงรุกโดยสื่อบุคคลที่อยู่ในต่างประเทศ เช่น สถานทูตไทย สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประจำประเทศต่างๆ เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศที่มีความสนใจในการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม

4.10 สนับสนุนวัฒนธรรมความคิดสร้างสรรค์ และนำความคิดสร้างสรรค์ไปต่อยอดกับอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น การออกแบบการผลิตภาพยนตร์ที่สื่อสารและถ่ายทอดคุณค่าของโบราณสถานของไทย

4.11 พัฒนาศักยภาพในการเป็นเจ้าภาพจัดประชุมวิชาการด้านโบราณสถาน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ทั้งระดับในประเทศและระดับนานาชาติ

4.12 จัดกิจกรรมสร้างการรับรู้การท่องเที่ยวโบราณสถานของไทย เช่น กิจกรรมทัศนศึกษา และสำหรับสื่อมวลชน บริษัทนำเที่ยว (Agent & Media Filmstrip) รวมถึงชมรม สมาคมท่องเที่ยว กลุ่มบริษัท ห้างร้าน องค์กรต่างๆ ที่เป็น Incentive กลุ่มโรงเรียนสมาคมครู ผู้ปกครอง สมาคมโรงเรียนนานาชาติ กลุ่มชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทย กิจกรรม Activities Base ในแหล่งโบราณสถาน เพื่อนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5. ด้านเศรษฐกิจ มีแนวทางดังนี้

5.1 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการดึงดูดใจ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการดึงดูดใจ (Attraction) จากการศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนั้น พบว่า การบริหารจัดการโบราณสถานมีความพร้อมหรือมีศักยภาพในการจัดการเพื่อให้เป็นแหล่งที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้อย่างดี ทั้งนี้เพราะการจัดการสามารถสะท้อนคุณลักษณะต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านความสะอาด ด้านการมีทัศนียภาพที่ดี มีความร่มรื่นสวยงาม และสามารถอนุรักษ์รักษาของเดิมให้คงอยู่ รวมทั้งการบริหารจัดการที่สามารถสื่อสารเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนได้ทราบเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม เริ่มต้นตั้งแต่ป้ายบอกข้อมูล และทางเดินเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวโดยการพัฒนาการเดินทางเชื่อมโยงเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

5.1.1 พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกให้มีมาตรฐานความปลอดภัยตามหลักสากลและสามารถเชื่อมโยง ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวรองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.1.2 พัฒนาการเดินทางและขนส่งสาธารณะเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยให้มีความรวดเร็วปลอดภัย สะดวก และมีคุณภาพมาตรฐานสากล

5.1.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการพัฒนา ระบบเดินทางและขนส่งเพื่อการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ที่มีคุณภาพ และปลอดภัย

5.1.4 ประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบการส่งต่อนักท่องเที่ยวที่สร้างความต่อเนื่องสะดวก และ ปลอดภัยจากสนามบินกับสถานที่ท่องเที่ยว ที่พัก หรือย่านชุมชน

5.1.5 ปรับปรุงป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยวให้ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวหลัก และแหล่งท่องเที่ยวรอง เป็นระบบเดียวกันและได้มาตรฐานสากล

5.2 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการอำนวยความสะดวก การอำนวยความสะดวก (Amenity) ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ต้องใช้ระบบการบริหารจัดการเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ จากการศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลพบว่า มีศักยภาพในการจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวการจัดการด้านที่พัก การบริการของศูนย์บริการข้อมูลในการติดต่อสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกในด้านความสะดวกสบายของพื้นที่โดยรวม ตลอดจนการให้บริการห้องน้ำมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกในเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับของที่ระลึก นอกจากนั้นการจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริการ นอกจากนั้นศักยภาพการจัดการอำนวยความสะดวกในการเป็นมัคคุเทศก์ในพื้นที่ ยังขาดความพร้อมในการจัดการ และการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดความภูมิใจและมีการเรียนรู้ ศึกษาข้อมูลในพื้นที่อย่างจริงจัง ในการเป็นผู้นำเที่ยว โดยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นควรมีการรณรงค์อย่างจริงจังและกำหนดให้สถานภาพเพื่อเกิดความภูมิใจ อาจมีโครงการแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้เยาวชนไทยได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และที่สำคัญควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

5.2.1 พัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในการสนับสนุนคุณภาพ และมาตรฐานของการท่องเที่ยวที่เป็นสากล โดยคำนึงถึงเกณฑ์ขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การพัฒนาเมือง และการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน และเป็นไปตามแนวทางการจัดการเมืองมรดกโลก

5.2.2 ปรับปรุงภูมิทัศน์และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวของคนทั้งมวล เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม เช่น ลานจอดรถป้าย สื่อความหมาย ห้องน้ำ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเอื้อต่อคนพิการและผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐานตามหลักสากล โดยสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

5.2.3 พัฒนาศูนย์ให้บริการข้อมูลและอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจในคุณค่าของการท่องเที่ยว สามารถ สอบถามข้อมูลการท่องเที่ยว ประสานแก้ไขความเดือดร้อน ช่วยเหลือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินได้สะดวก รวดเร็ว เข้าถึงได้ง่าย และกระจายตามสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

5.2.4 พัฒนาเครือข่ายการสื่อสารโทรคมนาคม ระบบสารสนเทศ และซอฟต์แวร์ ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce ในการบริการการท่องเที่ยว

5.2.5 ส่งเสริมการจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวออนไลน์ และการเชื่อมโยงระบบบริการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว ทางเว็บไซต์

5.2.6 นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการและการบริการการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ทั้งระบบ เช่น การเชื่อมโยงการจองบัตรโดยสารระหว่างเครื่องบิน รถไฟ และรถโดยสารประจำทาง รวมทั้งการพัฒนาระบบการติดต่อและจองที่พัก การซื้อบัตรผ่านเข้าโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เป็นต้น

5.3 การจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว (Activities) จากการศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลว่า การบริหารจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโบราณสถาน การส่งเสริมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลประเพณีต่างๆ ของพื้นที่ เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา หรือกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การเวียนเทียนในวันสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา เป็นต้น และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวตามแผนที่ท่องเที่ยวตามเส้นทางในจังหวัด การบริหารจัดการเพื่อจุดมุ่งหมายทั้งในด้านการดึงดูดใจการอำนวยความสะดวก การสร้างกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยว การให้บริการที่พักและการเข้าถึงแหล่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีประเด็นต่างๆ ที่จำเป็นต้องบริหารจัดการ เช่น การบริหารจัดการที่แสดงถึงความเป็นแหล่งเรียนรู้ มีความร่มรื่น เป็นต้น ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นการเพิ่มศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และการจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว และส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยว โดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

5.3.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนด้านการท่องเที่ยว โดยภาครัฐจัดให้มีสิ่งจูงใจและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เหมาะสมในการสนับสนุนให้ภาคเอกชนและนักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว

5.3.2 ส่งเสริมการลงทุนพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมทางความคิด เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในสินค้าการท่องเที่ยว และการลงทุน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึงคุณค่าและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ เช่น ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจด้านนันทนาการ โดยเฉพาะการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การจัดการสินค้า OTOP และของที่ระลึก เป็นต้น

5.3.3 เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคเอกชนท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อย และวิสาหกิจชุมชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยการสนับสนุนเงินทุน วิชาการ รวมทั้งการให้ความรู้และให้คำปรึกษาในการเริ่มต้นประกอบธุรกิจ การสร้างแบรนด์และเอกลักษณ์ของสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาดท่องเที่ยว การจัดหาแหล่งเงินทุน การค้าประกันและเงินทุน การลดต้นทุนในการกักขัง การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี การสนับสนุนธุรกิจที่จัดตั้งใหม่ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่มีความสลับซับซ้อน เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและเพิ่มคุณภาพของสินค้า เป็นต้น

5.3.4 สนับสนุนให้ภาคธุรกิจรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันในรูปแบบเครือข่ายพันธมิตรในการให้บริการ ทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความแข็งแกร่ง ในการรองรับการเปิดการค้าเสรีทางการท่องเที่ยว โดยสนับสนุนและผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือเครือข่ายพันธมิตร เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในการลงทุน การแข่งขันทางการตลาด และพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการ

5.3.5 จัดตั้งกองทุนอนุรักษ์การท่องเที่ยวโบราณสถานอย่างยั่งยืน และการสนับสนุนกลไกของสถาบันการเงิน และกองทุนต่างๆ ที่มีอยู่ เช่น กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยกองทุนสิ่งแวดล้อม กองทุนเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน เพื่อให้การอุดหนุน สนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างสรรค์ กิจกรรมการท่องเที่ยว และการพัฒนามาตรฐานบริการการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการสิ่งแวดล้อมสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกำหนดหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการภาคบริการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษ

5.3.6 พัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนตาม แนวทางที่กำหนด ทั้งด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาที่พัก การพัฒนาการบริการการท่องเที่ยว

5.3.7 พัฒนามาตรการด้านเศรษฐศาสตร์โดยสร้างการจูงใจด้วยมาตรการด้านการเงิน หรือมาตรการ ด้านภาษี เพื่อสร้างความน่าสนใจและแรงดึงดูดใจในการลงทุนประกอบธุรกิจ การท่องเที่ยว เช่น การลดภาษีในช่วงระยะแรกของการลงทุน หรือการลดภาษีกรณีที่อยู่ประกอบการ พัฒนาโครงการได้อย่างมีคุณภาพ

5.3.8 ส่งเสริมการใช้มาตรการด้านสังคม โดยการสร้างคุณค่าทางสังคม ในด้านการยอมรับจากภาคส่วนที่ เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาและลงทุนตามพื้นที่เป้าหมายและเงื่อนไข ที่กำหนด

6. ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีแนวทางดังนี้

6.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จากการศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องให้ ข้อมูลว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการกำหนดนโยบายทางการบริหารและ พัฒนาหรือแม้กระทั่งงบประมาณสำหรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาจะต้องให้ประชาชนสามารถ ติดตามข่าวสาร การตรวจสอบ มีความโปร่งใส สามารถเข้าถึงข้อมูลในระดับต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความพร้อมเพรียงกันความสมานฉันท์ในชุมชนจะกลายเป็นความสามัคคี

6.2 การสร้างความสัมพันธ์ระดับผู้นำชุมชน จากการศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลว่า การสร้างความสัมพันธ์ระดับผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนในท้องถิ่นนั้น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มต่างๆ หัวหน้าชมรมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จะมีบทบาทหน้าที่จะ ชี้นำความคิด การตัดสินใจ รวมไปถึงความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มนั้นๆ ทำให้ระดับหัวหน้าหรือ ผู้นำชุมชนมีอิทธิพลอย่างมากทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะละเอียดมีได้จำต้องเร่งเชื่อม ความสัมพันธ์ให้อยู่ในระดับดีที่สุด และพร้อมที่จะประสานประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวโบราณสถาน

6.3 การสร้างความสัมพันธ์กับนักธุรกิจชุมชนหรือนักธุรกิจอื่นๆ จากการศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลว่า กลุ่มนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้สร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะ เห็นได้ว่า หากนักลงทุนหรือนักธุรกิจอยู่ที่ไหนที่นั้นจะสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ อย่างมหาศาล ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรควบคุมการทำธุรกิจแบบมีจริยธรรมของ ผู้ประกอบการจะช่วยให้เกิดความสมดุลและความเหมาะสมระหว่างการลงทุนกับรายได้ อำนวยความสะดวกและบริการผู้ประกอบการด้วยจิตใจที่ตั้งงามตามไปด้วย

6.4 การสร้างความสัมพันธ์ระดับหน่วยงาน จากการศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลว่า การสร้างความสัมพันธ์ระดับหน่วยงานเป็นสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะหลีกเลี่ยงมิได้อย่าง เด็ดขาดไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาคการท่องเที่ยว วัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานปลัด จังหวัด สถาบันการศึกษา กรมศิลปากร เป็นต้น ซึ่งองค์กรหรือสถาบันเหล่านี้ย่อมมีศักยภาพในการ ช่วยเหลือเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัดและงบประมาณในการจัดโครงการพัฒนาแหล่ง โบราณสถาน เพื่อการท่องเที่ยวแบบครบวงจร ซึ่งจะสามารถทำให้แหล่งโบราณสถานในพื้นที่มีคุณค่า ต่อการอนุรักษ์ ดูแล และฟื้นฟูสำหรับการท่องเที่ยวต่อไป

7. ด้านสิ่งแวดล้อม มีแนวทางดังนี้

7.1 การป้องกันการเสื่อมสภาพของแหล่งจากธรรมชาติประกอบด้วยแนวทางและกิจกรรม ดังต่อไปนี้

7.1.1 การอนุรักษ์ การป้องกันการเสื่อมสภาพและการซ่อมแซมจะใช้กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งก็คือการดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้และหมายรวมถึงการป้องกันการรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ เพื่อรักษาข้อมูลทางวิชาการและการศึกษาให้คงอยู่กับโบราณสถานเหล่านั้น ซึ่งการอนุรักษ์โบราณสถาน เป็นกระบวนการใหญ่ในการจัดการโบราณสถาน เพื่อให้คงอยู่และเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งการลงมือปฏิบัติในการอนุรักษ์ซ่อมแซมโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลายระดับขึ้นตามสภาพความเสียหายและตามวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ได้แก่

การป้องกัน คือ การใช้มาตรการต่างๆ ที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลในการปกป้องหรือคุ้มครองสภาพทางกายภาพของสถานที่ให้พ้นจากการเสื่อมสภาพพุง การสูญหายหรือการถูกทำอันตราย เช่น จากภาวะอากาศหรือภัยธรรมชาติ สัตว์ หรือมนุษย์

การเสริมสร้างความมั่นคง หรือการอนุรักษ์ทางวิทยาศาสตร์ คือ การใช้มาตรการต่างๆ ที่เหมาะสมเพื่อให้สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มีความสามารถทนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศได้สืบต่อไป หรือเป็นการทำให้โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ไม่แข็งแรงปลอดภัย หรือที่มีการเสื่อมสภาพให้มีความมั่นคงขึ้น โดยไม่เปลี่ยนแปลงรูปทรงหรือเพิ่มเติม

การสงวนรักษา คือ การใช้มาตรการต่างๆ ที่เหมาะสมเพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งรูปทรงของอาคาร บูรณภาพ และวัสดุก่อสร้าง รวมถึงลักษณะและชนิดของพันธุ์ไม้ตกแต่งเดิมบนที่ตั้งให้คงอยู่ตามที่ปรากฏในปัจจุบันสืบไป

การบูรณะ คือ การทำให้รูปทรงหรือรายละเอียดต่างๆ ของสถานที่นั้นปรากฏให้เห็นเช่นที่เคยเป็นในอดีต อาจเป็นเอาส่วนต่อเติมที่สร้างขึ้นภายหลังออก หรือเป็นการเสริมทดแทนส่วนดั้งเดิมที่ขาดหายไป

7.2 การดูแลรักษาโบราณสถานอย่างต่อเนื่องได้แก่

7.2.1 ตรวจสอบสภาพโบราณสถาน คือ การสำรวจและบันทึกสภาพทางกายภาพโบราณสถาน เช่น ฐานราก กำแพง ผนัง หลังคา เป็นต้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อหาจุดบกพร่องที่จำเป็นทำการซ่อมแซม หรือจุดที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพที่ต้องติดตามอย่างสม่ำเสมอ ควรมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญมาทำการตรวจสอบสภาพโบราณสถานแต่ละแห่ง อย่างน้อยเป็นประจำทุก 1 ปี หรือทุก 3 ปี หรือทุก 5 ปี เพื่อสามารถติดตามแก้ไขความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นได้ อย่างทันท่วงที

7.2.2 รายงานสภาพโบราณสถาน คือ การบันทึกข้อมูลจากการตรวจสอบสภาพโบราณสถานเป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วย สภาพของโครงสร้างแต่ละส่วนของโบราณสถาน ข้อเสนอในการซ่อมแซม และการจัดลำดับความเร่งด่วนในการดูแลรักษา ซึ่งการรายงานสภาพโบราณสถาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานต่อไปในอนาคต

7.3 การเสื่อมสภาพของแหล่งจากการกระทำของมนุษย์ประกอบด้วยแนวทางและกิจกรรมดังต่อไปนี้

7.3.1 บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โดยกฎหมายหลักที่ตราขึ้น เพื่อดูแลรักษาโบราณสถานนั้น ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 รวมถึงใช้มาตรการควบคุมดูแลโบราณสถานกับผู้เข้าชมโบราณสถาน ซึ่งในปัจจุบันมาตรการการเข้าชมโบราณสถานอยู่ภายใต้ข้อบังคับตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2539) อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 6 มาตรา 13 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535

7.3.2 เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย เนื่องจากปัญหาด้านกฎหมายในปัจจุบัน มิได้ถูกนำมาใช้อย่างเคร่งครัด อาจเป็นเพราะผู้ที่สามารถบังคับใช้กฎหมายไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายด้านโบราณสถานมากพอ หรือประชาชนไม่ทราบว่ายังมีกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อดูแลรักษาโบราณสถาน จึงไม่มีใครสนใจที่จะนำข้อกฎหมายดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ ซึ่งการที่จะใช้กฎหมายด้านโบราณสถานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดนั้น สิ่งสำคัญคือ ควรมีมาตรการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านข้อกฎหมาย ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถาน ซึ่งแจ้งข้อบังคับ ข้อกำหนดต่างๆ เกี่ยวกับโบราณสถานสู่สาธารณชน ให้เป็นที่ทราบและเข้าใจอย่างทั่วถึง ทั้งหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลรักษาโบราณสถาน เจ้าหน้าที่ตำรวจ ไปจนถึงประชาชนในพื้นที่บริเวณโบราณสถานและประชาชนทั่วไป

7.3.3 ดูแลรักษาโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง โดยทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกันในการอนุรักษ์โบราณสถานจึงจะเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จมากที่สุด ซึ่งกิจกรรมพื้นฐานที่สามารถปฏิบัติได้แก่ การใช้มาตรการด้านการบำรุงรักษาโบราณสถานมีทั้งด้านการศึกษาและด้านการอนุรักษ์ การรักษาความสะอาดโบราณสถาน หรือการป้องกันความเสียหายแก่โบราณสถาน การปกป้องคุ้มครอง รักษาความปลอดภัยโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

7.3.4 ปลุกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถาน ทำได้โดยการถ่ายทอดความรู้และวิธีการดูแลรักษาโบราณสถานให้กับชุมชนและส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถาน เป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สามารถลดความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพของโบราณสถานคือ การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษา โดยทางภาครัฐต้องถ่ายทอดความรู้และวิธีการดูแลรักษาโบราณสถานให้กับบุคลากรส่วนท้องถิ่นและคนในชุมชน เนื่องจากบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจต้องดำเนินการและริเริ่มการปฏิบัติงานด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน วิธีการนี้มีจุดมุ่งหมายให้มีกิจกรรม เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคนในชุมชน เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน และสามารถเผยแพร่ความรู้ที่จำเป็นต่อไปได้ สามารถทำได้โดยการจัดสัมมนาภายในชุมชนหรือจัดอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และดูแลรักษาเบื้องต้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงผู้ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จากหน่วยงานราชการหรือเอกชน มาร่วมดำเนินการเพื่อให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำต่างๆ นอกจากนี้ควรมีการจัดทำคู่มือการดูแลรักษาโบราณสถานเพื่อเป็นแนวทางให้ในแต่ละชุมชนด้วย

ผลจากการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย ในเชิงเศรษฐกิจ ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโบราณสถาน วิเคราะห์ ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากการศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจมา ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจทุกระดับไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กร ท้องถิ่น รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจที่ยั่งยืน คำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวโบราณสถานนำไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนและ คนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม ดังนั้น จากการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัย สามารถ กำหนดยุทธศาสตร์ได้ 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการภาครัฐ

1.1 การสนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก มีแนวทางการ ดำเนินการ ดังนี้

1.1.1 จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัดแบบบูรณาการให้สอดคล้องกับ แผนระดับประเทศ

1.1.2 จัดการฝึกอบรมให้ทุกภาคส่วนมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวางแผนการ ปฏิบัติ การตัดสินใจ การประเมินรวมถึงการแก้ไขปัญหา

1.1.3 ส่งเสริมให้แต่ละฝ่ายทราบบทบาทหน้าที่ชัดเจนของตน มีหน้าที่ความ รับผิดชอบและทำงานร่วมกันได้โดยมีจุดมุ่งหมายไปสู่ความสำเร็จเดียวกัน

1.1.4 พัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานให้เพียงพอต่อความต้องการของ นักท่องเที่ยว

1.2 การส่งเสริมการลงทุน มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1.2.1 ส่งเสริมสนับสนุนการลงทุนธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่ภาคเอกชนทั้ง ชาวไทย และชาวต่างประเทศ

1.2.2 จัดหาให้ทุกภาคส่วนได้เข้าถึงแหล่งเงินทุน เงินกู้เพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว

1.2.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการ ท่องเที่ยว

1.3 ส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1.3.1 จัดกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดผู้ประกอบการรายใหม่

1.3.2 สำหรับผู้ประกอบการรายเดิมต้องจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ระหว่างกันเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน

1.4 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1.4.1 ส่งเสริมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ต่างๆ ให้สวยงามเพื่อสร้างให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ

1.4.2 ส่งเสริมทุกภาคส่วนร่วมกันหาแนวทางคิดค้นพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ
เพื่อการท่องเที่ยว

1.4.3 ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนจัดหาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานสำหรับแหล่ง
ท่องเที่ยวใหม่ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.5 ส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1.5.1 ส่งเสริมให้มีการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการประกอบธุรกิจนำ
เที่ยวแบบแพคเกจทัวร์

1.5.2 ส่งเสริมสนับสนุนการตลาด การประชาสัมพันธ์ การสื่อสารแก่องค์กร
อย่างต่อเนื่อง

1.5.3 ขีดตกลงความร่วมมือจากกระทรวงต่างประเทศเพื่อประชาสัมพันธ์การ
ท่องเที่ยวให้แก่ลูกค้าในกลุ่มประเทศใหม่ๆ

2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคเอกชน

2.1 พัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

2.1.1 พัฒนางานด้านบริหารการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและมาตรฐานอย่าง
ต่อเนื่องครบวงจร

2.1.2 จัดกิจกรรมให้มีการรวมกลุ่มมากยิ่งขึ้นของผู้ประกอบการและผู้ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องในธุรกิจด้านการท่องเที่ยว

2.1.3 พัฒนาผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว สร้างตราสินค้าของจังหวัด เพื่อ
สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

2.2 ส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการตลาด มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

2.2.1 ส่งเสริมการรวมกลุ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าด้านการท่องเที่ยว
ท้องถิ่น

2.2.2 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนางานประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวใน
ภาพรวมของท้องถิ่น

2.2.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
และร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

2.3 พัฒนาบุคลากรท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

2.3.1 ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นสร้างภาพลักษณ์ เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของ
ชุมชนตนเองให้เป็นที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว

2.3.2 จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่นด้านการ
ท่องเที่ยว

2.4 การประสานงานสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

2.4.1 ประสานงานทุกภาคส่วนสร้างเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารการ
ท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกระบบ

2.4.2 ประสานงานทุกภาคส่วนร่วมประชุมปรึกษาหารือแนวทางแก้ไขปัญหา
แบบบูรณาการ

2.4.3 ประสานงานสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อสร้างความเชื่อมโยงการพัฒนาธุรกิจ การท่องเที่ยวเติบโตมากยิ่งขึ้น

3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น

3.1 การมีส่วนร่วมในการรักษาระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม และประเพณี มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.1.1 ให้ประชาชนมีส่วนร่วมจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟู เผยแพร่ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น

3.1.2 ให้ประชาชนมีส่วนร่วมจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 องค์กรท้องถิ่นจัดประชุมเพื่อการวางแผนดำเนินนโยบายการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวและในส่วนที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 องค์กรท้องถิ่นเข้าร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับระดับประเทศ

3.2.3 องค์กรท้องถิ่นเข้าร่วมกับทุกภาคส่วนพัฒนาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.3 การสร้างจิตสำนึกปกป้องผลประโยชน์ แหล่งท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.3.1 จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3.3.2 จัดกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อปลูกจิตสำนึกในการหวงแหน อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

3.3.3 จัดกิจกรรมในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริฯ ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

3.3.4 จัดกิจกรรม อบรมโครงการเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเชิงวัฒนธรรม

3.4 การใช้ทรัพยากรและการดูแลผลประโยชน์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.4.1 ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้จักบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ

3.4.2 ส่งเสริมร่วมมือระหว่างประชาชนและองค์กรท้องถิ่นบูรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

3.4.3 ส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง

3.5 การให้บริการที่ดี และการรักษาความปลอดภัย มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.5.1 จัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่

3.5.2 สร้างเครือข่ายในชุมชนเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมดูแลความปลอดภัยของ

นักท่องเที่ยว

3.5.3 ฝึกอบรมให้คนในชุมชนมีจำนวนเพียงพอต่อการรักษาความปลอดภัยของ

นักท่องเที่ยว

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น

4.1 พัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสังคม วัฒนธรรม พัฒนาจิตใจและปลูกจิตสำนึก มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.1.1 ร่วมกันอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

4.1.2 ร่วมปลูกจิตสำนึกและพัฒนาจิตสำนึกแก่บุคลากรทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4.2 การพัฒนาองค์กรแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.2.1 ร่วมมือกันวางแผนงานการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

4.2.2 ร่วมกันสร้างเครือข่ายภายในชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

4.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.3.1 ร่วมกันกำหนดพื้นที่ (Zoning) และการใช้ประโยชน์พื้นที่ (Land use)

4.3.2 ร่วมกันวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่ง

ท่องเที่ยว

4.4 พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.4.1 ร่วมมือกันวางแผนการจัดการด้านการตลาด

4.4.2 ร่วมมือกันวางแผนการบริหารจัดการท่องเที่ยว

4.4.3 ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน โดยการ

4.4.3.1 ประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่ายภาคเอกชน และประชาชนทั้งด้านการใช้อำนาจและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

4.4.3.2 ส่งเสริม ให้พื้นที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพให้มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยการระดมบุคลากรงบประมาณเครื่องมือเครื่องใช้และองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

4.4.3.3 สนับสนุน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนในรูปแบบ โคครีเอชัน (Co-Creation) ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์

4.4.3.4 บริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยการสร้างค่านิยม จัดวางโครงสร้างจัดระบบงาน จัดกิจกรรม สร้างองค์ความรู้ วางแผนและวิธีการ เพื่อ

4.5 บริหารจัดการการท่องเที่ยว มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.5.1 สร้างความสะดวกไม่ว่าจะเป็นสถานที่จอดรถ สถานที่พักสำหรับคนเดินทาง ห้องน้ำห้องส้วม สถานที่พักผ่อนตามบริเวณต่างๆ เป็นต้น

4.5.2 ความสะอาด ซึ่งส่วนมากจะเป็นบริเวณแห่งโบราณสถานเป็นหลัก แต่หากเป็นไปควรจะมีนโยบายด้านความสะอาดจากท้องถิ่น เพื่อการกระตุ้นให้ประชาชนมีระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้นและช่วยกันรักษาความสะอาดในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวทั้งหมด

4.5.3 ต้องสะดุดตาต่อผู้มาเยือน การจัดการการท่องเที่ยวสิ่งที่ให้เกิดการยอมรับและยกย่องก็คือ การจัดการที่แตกต่างไปจากที่อื่นๆ อันเป็นอัตลักษณ์สำหรับพื้นที่นั้นๆ อย่างลงตัว รวมทั้งการสร้างสรรค์พื้นที่สิ่งใหม่ๆ ไว้สำหรับการเยี่ยมชมให้มากยิ่งขึ้นแต่ก็ควรจะเน้นความแปลกตาให้กับผู้มาเยือนด้วย

4.5.4 ความประทับใจ เป็นสิ่งที่ชุมชนควรตระหนักเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมแหล่งโบราณสถานจนเกิดความประทับใจและได้ชื่นชมสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ กลับไปจะทำให้เกิดความน่าสนใจและการประชาสัมพันธ์ไปยังคนในครอบครัว เพื่อนฝูง และคนรอบข้างให้มาเยือนแหล่งโบราณสถานได้ก็ด้วยความประทับใจที่คนในพื้นที่ได้กำหนดเป็นค่านิยมหลัก

4.5.5 ความปลอดภัย เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างมากเพราะหากมีข่าวหรือเหตุการณ์ในพื้นที่บ่อยๆ จะทำให้นักท่องเที่ยวไม่กล้าไปอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแผนเตรียมการไว้สำหรับการสร้างความปลอดภัย สร้างความอุ่นใจให้กับผู้มาเยือนอย่างเป็นทางการให้มากที่สุด ซึ่งปัจจุบันการมีส่วนร่วมจากภาคท้องถิ่นและอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยจะมีอยู่แล้วทำให้เหตุการณ์ร้ายลดน้อยลงไปอีกทั้งการลักเล็กขโมยน้อยก็ควรมีมาตรการเฝ้าระวังตลอดเวลา ยาเสพติดในพื้นที่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้หากถูกควบคุมไว้โดยผู้ที่ดูแลจะทำให้ความมั่นใจในการท่องเที่ยวและศึกษาโบราณสถานมีความสุขมากยิ่งขึ้น

4.5.6 ได้เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่าอันเป็นต้นแบบของโบราณสถานที่ได้ตกผลึกทางด้านมรดก ศิลปวัฒนธรรมไว้มากมายให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้น การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมแบบโบราณจะช่วยให้นักท่องเที่ยวและเยาวชนรุ่นใหม่ได้เกิดการเรียนรู้ความเป็นมาในเชิงประวัติศาสตร์ ชนชาติของตนเองจนนำไปสู่ความหวงแหน รักษา ฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั่งมาต่อไป

5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์สร้างแหล่งรายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

5.1 พัฒนาเพื่อสร้างแหล่งรายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

5.1.1 พัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้มีศักยภาพบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดเป็นแหล่งรายได้ต่อชุมชน

5.2 พัฒนาระบบการสื่อสารภาครัฐ การพัฒนากลยุทธ์การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

5.3 พัฒนาระบบแหล่งเงินทุน เพื่อธุรกิจการท่องเที่ยวให้ทั่วถึงเป็นธรรมทุกภาคส่วน

5.4 พัฒนาระบบการเพิ่มช่องทางการทำธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวให้หลากหลายทั่วถึงแก่ทุกภาคส่วน

5.5 พัฒนาข้อกำหนด กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

5.6 พัฒนาศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวคุณภาพ และปริมาณให้เพียงพอทดแทนทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ใช้แล้วหมดไปหรือเสื่อมโทรมลง

สรุป

การศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในบทที่ 4 เพื่อต่อบัณฑิตวุฒิปริญญาตรีที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ และวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ สรุปได้ ดังนี้

วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน ประกอบด้วย 7 ประเด็นได้แก่

1. ปัญหาการประชาสัมพันธ์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพื่อให้ประชาชนทั่วไป ได้รู้จักการท่องเที่ยว หากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีระบบการจัดการแบบมีอาชีพ ก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัดเข้ามาท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น

2. ปัญหาการบริการ การบริการการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจ และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

3. ปัญหาด้านบุคลากร ผู้บริหาร หรือผู้ที่มีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ขาดความรู้ ความเข้าใจ ประชาชนขาดจิตสำนึกในการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. ปัญหาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

4.1 แหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแล

4.2 ขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว

4.3 ขาดการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายในชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

5. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

5.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหารายได้เป็นฤดูกาล

5.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพแรงงาน

5.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาอัตราและค่าครองชีพ

5.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศ

5.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการแก่งแย่งผลประโยชน์

5.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาส่วนแบ่งผลประโยชน์

5.7 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาค่าใช้จ่ายในการจัดระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว

5.8 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการราคาที่ดิน

6. ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่

6.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนใน

สังคม

6.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความผูกพันทางครอบครัว

6.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม และการเอาเปรียบ

นักท่องเที่ยว

6.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์

6.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว

6.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น

6.7 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และลดคุณค่าของวัฒนธรรม

6.8 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม และ

6.9 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายศิลปวัตถุ โบราณสถาน และ

7. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่

7.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรน้ำ

7.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรชีวภาพ

7.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาหามลภาวะต่างๆ และ

7.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทำลายภูมิทัศน์

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้ การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโบราณสถาน วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากการศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจมา ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจทุกระดับไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจที่ยั่งยืน คำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวโบราณสถานนำไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนและคนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม ดังนั้น จากการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถ กำหนดยุทธศาสตร์ได้ 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการภาครัฐ

2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคเอกชน

3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และ

องค์กรท้องถิ่น

5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์สร้างแหล่งรายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย
2. วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ และ
3. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากงานวิจัย เอกสารทางวิชาการและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นเอกสารจากประมวลกฎหมาย และบทความของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่างๆ สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

สรุป

ศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย

การศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของกรุงศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณสถานประเภทปราสาทราชวัง กำแพงเมือง และวัดวาอารามต่างๆ จำนวนมากอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตของบรรพชนไทย แต่ปัจจุบันโบราณสถานดังกล่าว กำลังประสบปัญหาการบุกรุก และถูกทำลายอย่างรวดเร็วไปพร้อมๆ กับการพัฒนาบ้านเมือง โครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจึงได้ตั้งเป้าหมายดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เหลืออยู่ทั้งหมดในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานต่อไป โดยมีกรอบพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็น 7 พื้นที่ ได้แก่

1. พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังโบราณ
2. พื้นที่ในเกาะเมืองนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังจันทร์เกษม
3. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันออกวัดพนัญเชิง
4. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันตก
5. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศเหนือ
6. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้ และ
7. พื้นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้แล้วภายในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความโดดเด่นในฐานะนครประวัติศาสตร์อยู่แล้ว จึงวางเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็นนครแห่งการท่องเที่ยวระดับนานาชาติที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ รวมถึงให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และโบราณสถาน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2561 – 2565 “อยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ น่าเที่ยว น่าอยู่ น่าลงทุน” ดังนี้

1. ประเด็นการพัฒนาที่ 1 : พัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวและการบริการสู่มาตรฐานสากล
2. ประเด็นการพัฒนาที่ 2 : พัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ และ
3. ประเด็นการพัฒนาที่ 3 : พัฒนาการผลิตภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคการค้า และภาคบริการ โดยใช้นวัตกรรม และภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์

สำหรับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยศึกษากรณี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดในการศึกษาการบริหารจัดการ 7 ด้าน คือ

1. ด้านการประชาสัมพันธ์
2. ด้านการบริการ
3. ด้านบุคลากร
4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว
5. ด้านเศรษฐกิจ
6. ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ
7. ด้านสิ่งแวดล้อม

วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน ประกอบด้วย 7 ประเด็นได้แก่

1. ปัญหาการประชาสัมพันธ์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพื่อให้ประชาชนทั่วๆ ไป ได้รู้จักการท่องเที่ยว หากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีระบบการจัดการแบบมืออาชีพ ก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างจังหวัดเข้ามาท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น
2. ปัญหาการบริการ การบริการการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจ และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม
3. ปัญหาด้านบุคลากร ผู้บริหาร หรือผู้ที่มีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ขาดความรู้ ความเข้าใจ ประชาชนขาดจิตสำนึกในการพัฒนาการท่องเที่ยว
4. ปัญหาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่
 - 4.1 แหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแล
 - 4.2 ขาดแคลนงบประมาณในการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว และ
 - 4.3 ขาดการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายในชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

5. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่
 - 5.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหารายได้เป็นฤดูกาล
 - 5.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพแรงงาน
 - 5.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาอัตราค่าและค่าครองชีพ
 - 5.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศ
 - 5.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการแก่งแย่งผลประโยชน์
 - 5.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาส่วนแบ่งผลประโยชน์
 - 5.7 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาค่าใช้จ่ายในการจัดระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว
 - 5.8 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาอัตราค่าที่ดิน
6. ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่
 - 6.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคม
 - 6.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความผูกพันทางครอบครัว
 - 6.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม และการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว
 - 6.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์
 - 6.5 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว
 - 6.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
 - 6.7 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และลดคุณค่าของวัฒนธรรม
 - 6.8 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม และ
 - 6.9 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายศิลปวัตถุ โบราณสถาน และ
7. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่
 - 7.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรน้ำ
 - 7.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรชีวภาพ
 - 7.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาหามลภาวะต่างๆ และ
 - 7.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทำลายภูมิทัศน์

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนแก้ไขปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้ การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโบราณสถาน วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของ

ประเทศไทย กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากการศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจมา ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจทุกระดับไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจที่ยั่งยืน คำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวโบราณสถานนำไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนและคนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม ดังนั้น จากการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถ กำหนดยุทธศาสตร์ได้ 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการภาครัฐ
2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคเอกชน
3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น
4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น
5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์สร้างแหล่งรายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ผู้ศึกษาขอเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 ควรอาศัยความร่วมมือและการเข้ามามีส่วนร่วมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกภาคทุกส่วนเข้ามาระดมสมองเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในการนำมาวางแผนและปฏิบัติการจึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.2 ควรมีการวางแผนในการพัฒนาสินค้าและบริการ โดยการจัดทำมาตรฐานของสินค้าและบริการให้มีมาตรฐานในระดับเดียวกัน เพื่อทำให้เกิดความพึงพอใจของลูกค้าสูงสุด ซึ่งอาจทำการกำหนดมาตรฐานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น รวมถึงจัดให้มีการอบรมเผยแพร่มาตรฐานของสินค้าและบริการให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย รวมถึงต้องมีการติดตามประเมินผลในการปฏิบัติว่าเป็นไปตามมาตรฐานที่วางไว้หรือไม่อย่างไร รวมถึงการหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน

1.3 ภาครัฐควรมีการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์องค์กรในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดหาตลาดเพื่อกระจายสินค้า โดยอาจให้นักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชน

1.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการนำผลที่ได้ไปปรับใช้จริงกับทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชนและองค์กรท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด

1.5 ควรมีการวางแผนยุทธศาสตร์ระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ

1.6 การบริการการท่องเที่ยว หน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรให้บริการสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมในด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวจะสามารถเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนของจังหวัดมากขึ้น และสามารถช่วยสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี มีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้น เพื่อเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นให้ทั่วถึง

1.7 การสร้างจิตสำนึกและความตระหนัก ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน และท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับแหล่งโบราณสถานภายในชุมชน อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีสำคัญในท้องถิ่นที่ยังคงต้องใช้แหล่งโบราณสถานเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมจึงเป็นหนทางที่ช่วยให้การอนุรักษ์โบราณสถานในท้องถิ่นยังคงกระทำสืบต่อกันมา แต่การพัฒนาบริเวณชุมชนโบราณสถานพิธีกรรมจึงเป็นหนทางที่ช่วยให้การอนุรักษ์โบราณสถานในท้องถิ่น ยังคงกระทำสืบต่อกันมา แต่การพัฒนาบริเวณชุมชนโบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์รวมทั้งพัฒนาสถานที่รวบรวมแหล่งความรู้ทางประวัติศาสตร์และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในท้องถิ่น ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนและการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาให้ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัด

1.8 การเฝ้าระวังและป้องกัน ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งโบราณสถานต้องประสานงานกับหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและโบราณสถาน นอกจากนี้ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเองก็เป็นส่วนหนึ่งให้เกิดการอนุรักษ์โบราณสถานเพราะนอกจากจะเป็นหน้าที่ของภาครัฐแล้วประชาชนในชุมชนเองก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์โบราณสถานประสบความสำเร็จได้

1.9 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้การพัฒนาแหล่งโบราณสถานของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอกเพื่อให้มีความสนใจ และเป็นแหล่งความรู้ของเยาวชนจำเป็นที่จะต้องมีการประชาสัมพันธ์สื่อและวิธีการในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ครบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เคเบิลทีวีท้องถิ่นหรือวิธีการอื่นๆ เช่น การจัดกิจกรรมภายในชุมชน

1.10 การมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเองชุมชน และท้องถิ่น หน่วยงานราชการในท้องถิ่นยังต้องสนับสนุนงบประมาณในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องงานอนุรักษ์ศิลปวัตถุ โบราณสถาน และโบราณวัตถุด้วย

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยใช้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ ดังนี้

2.1 ด้านการบริการ ควรเพิ่มการดูแลรักษาความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจของผู้มาเที่ยวว่ามาเที่ยวแล้วจะได้รับความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สิน ควรปรับปรุงการบริการของร้านอาหาร/ร้านค้าเพื่อมีบริการที่ดี คนให้บริการมีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใจ ถึงแม้อาหารจะรสชาติธรรมดาแต่ผู้มาเที่ยวเกิดความประทับใจแล้วก็จะอยากที่จะกลับมาใช้บริการอีก และเจ้าหน้าที่ควรให้ข้อมูลและแนะนำผู้มาเที่ยวเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเที่ยว และความสะดวกสบายในการแนะนำข้อมูลหรือเส้นทางที่ผู้มาเที่ยวต้องการจะไป

2.2 ด้านสถานที่ ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกทางเข้าสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานต่างๆ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวสามารถวางแผนในการท่องเที่ยว ทั้งยังทำให้ได้รับความความสะดวกสบายไม่เสียเวลาในการเดินทาง ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกเส้นทางการเดินทางในสถานที่เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้รับความความสะดวกสบาย ไม่งง ไม่สับสน และทำให้ผู้มาเที่ยวได้ชมครบทุกสถานที่ และควรรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้ผู้มาเที่ยวเห็นแล้วเกิดความประทับใจในความสะอาด และเพื่อสุขอนามัยที่ดี ทั้งยังเห็นถึงการบริหารจัดการที่ดี

2.3 ด้านการอำนวยความสะดวก ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ ลานจอดรถ ป้ายสื่อความหมาย ถนนหนทาง ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ห้องน้ำ การจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่างๆ ให้มากขึ้นเพื่อให้ผู้มาเที่ยวสะดวกในการทิ้งขยะต่างๆ เช่น ถูขนม หรือขวดน้ำดื่มให้เป็นที่เป็นทางและไม่สร้างความสกปรกแก่สถานที่ที่ท่องเที่ยวนั้นๆ และควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำสำหรับบริการผู้มาเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อความสะดวกแก่ผู้มาเที่ยว รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับนักท่องเที่ยว คนพิการและผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐานตามหลักสากล และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและเอกลักษณ์เชิงพื้นที่

2.4 ในด้านการพัฒนาและฟื้นฟูมรดกของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานของจังหวัดที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับสูง ความมั่งคั่งของโบราณสถานทั้งทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชาวไทยได้เป็นอย่างดี เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานเหล่านี้ให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อลูกหลานในอนาคตสืบไป ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนควรร่วมมือและช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2.5 ด้านการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว จังหวัดที่มีความหลากหลายทางโบราณสถานและวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่นซึ่งในแต่ละชุมชนยังคงสืบสาน วัฒนธรรมประเพณี อันดีงามเหล่านี้เอาไว้อย่างมั่นคง อีกทั้งยังมีการพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์นี้ตลอดปี ควรบูรณาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนให้มีความน่าสนใจควบคู่กับวัฒนธรรมของไทย เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ คนในชุมชนมีอาชีพและรายได้ อีกทั้งยังดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและ

ชาวต่างชาติให้มาเที่ยวกันมากขึ้น เช่น การจัดเส้นทางแนะนำการท่องเที่ยวตามรอยละครไทย เชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น หรือจังหวัดใกล้เคียง การจัดกิจกรรมพิเศษในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา การจัดตั้งศูนย์ให้ความรู้และศูนย์ปฏิบัติธรรม การแต่งชุดไทยตามรอยละครไทย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การให้บริการรถรางชมเมือง การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การวิ่งมาราธอนบริเวณเมืองโบราณ เป็นต้น มีการกำหนดเจ้าภาพหลักให้เป็นผู้ประสานงานกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวรวมทั้ง ประสานภารกิจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการในแต่ละด้านตามความถนัดของแต่ละส่วน ซึ่งควรจะต้องกำหนดแผนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบองค์รวมทั้งจังหวัด โดยการกำหนดแผนการท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม หน่วยงานสนับสนุนได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานการท่องเที่ยว ภาครัฐและเอกชน ร่วมมือกันดำเนินงานให้บรรลุผลตามแผนงาน รวมทั้งอำเภอ และจังหวัด ร่วมมือกันจัดทำแผน ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

2.6 การส่งเสริมศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดที่มีศักยภาพ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ด้าน ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และด้านโครงสร้างพื้นฐาน จึงควรยกระดับการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ และควรจะบูรณาการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ เพื่อดึงดูดความสนใจให้ นักท่องเที่ยวมาเยือนอย่างต่อเนื่อง

2.7 การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ จังหวัด ควรมีการดำเนินการในด้านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และควรส่งเสริมการขาย โดยใช้ ช่องทางส่งเสริมการตลาดให้มากขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมที่สำคัญและควรจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวตลอดปี ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ ทุก รูปแบบอย่างกว้างขวาง

2.8 ในด้านความร่วมมือกับท้องถิ่น สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายยุทธศาสตร์ แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การจักระบบบริหารและบริการ รวมทั้งการติดตามประเมินผล เพื่อการปรับปรุงดำเนินงานให้มี ประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการ ให้ประโยชน์โดยรวมต่อชุมชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ นอกจากนี้ต้องร่วมกันศึกษาพัฒนาและฟื้นฟูมรดกของแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ประเภทโบราณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้คงอยู่ต่อไปเพื่อลูกหลาน

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางสำหรับผู้สนใจที่จะทำการศึกษาในครั้งต่อไป ดังนี้

3.1 เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ สถานะที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยใช้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็น กรณีศึกษา ไม่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ชุมชน ท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษา เพิ่มเติมโดยการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในโบราณสถานแห่งอื่นๆ ของจังหวัดเพื่อเป็นแนวทางในการ พัฒนาระดับจังหวัด และระดับประเทศต่อไป

3.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่นได้ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ให้ดียิ่งขึ้น

3.3 ควรมีการศึกษาถึงการจัดการในด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในภาพรวมระดับจังหวัด เพื่อให้โบราณสถานเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3.4 ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยด้านปัญหาและผลกระทบจากการจัดการโบราณสถานให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

3.5 ควรศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ช่องทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านสื่อมวลชนและสื่อชนิดอื่นๆ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กฤษฎา พิณศรี และคณะ. ศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2549.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
2539.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
2540.
- กุลวรา สุวรรณพิมล. ความหมายของนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2548.
- จุฑามาศ จันทรัตน์. การท่องเที่ยวกว้างไกล หัวใจอยู่ที่ความร่วมมือ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย. 2541.
- ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. การวางแผนและการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. การวางแผนและพัฒนารตลาดการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.
- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, สำนักงาน. คู่มือปฏิบัติการของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ศิลปกรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2530.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. พระนครศรีอยุธยา:มรดกโลกล้ำค่าภูมิปัญญา
เรื่องลือ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548.
- จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, สำนักงาน. บรรยายสรุปจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา :
สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2562.
- ชนะภัย เดชะวงศ์. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยบูรพา,
2547.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 4, เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2546.
- ธนิช เลิศชาญฤทธ์. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร (องค์การมหาชน), 2552.
- นิจ ธิญชีระนันท์. ลักษณะด้านกายภาพของนครเชียงใหม่เทียบกับเมืองโบราณอื่นๆ ในสภาพอดีต
กาลและปัจจุบัน. เชียงใหม่ : คณะกรรมการล้านนา สมาคมสถาปนิกสยาม กรม
ศิลปากร, 2528.
- นิตา ชัชกุล. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2554.

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2542.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. “การบริหารงานกลุ่ม”. ใน ประมวลสาระชุดวิชาองค์กรพัฒนาเพื่อการ ส่งเสริมการเกษตรหน่วยที่ 10. นนทบุรี : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2544.
- โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3, สำนักงาน. มรดกไทย-มรดกโลก. กรุงเทพมหานคร : บริษัท กราฟิคฟอร์แมท (ไทยแลนด์) จำกัด, 2543.
- โบราณคดี, สำนัก กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับ พระสงฆ์. กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2550.
- ปรีชา แดงโรจน์. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : บริษัท ไฟว์ แอนด์ โฟร์ พรินติ้ง จำกัด, 2544.
- ปรีชา แดงโรจน์. อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : บริษัท. ไฟว์ แอนด์ โฟร์พรินติ้ง จำกัด, 2546.
- พิสิฐ เจริญวงศ์. การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท, 2550
- ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, 2546.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. การจัดการการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2541.
- ยุพดี เสตพรธณ. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. ปทุมธานี : สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัยการณ, 2543.
- รลิกา อังกูร. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- รัชพร จันท์สว่าง. ความหมายของนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- วรรณ วังษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.
- วนิดา ฟ้าอรุณ. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2547.
- วีรณช (พลนิกร) ไม้ไทย. การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเพิ่มประสิทธิภาพของสถาบันส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร และการท่องเที่ยวกับการพัฒนาทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ประชาชน, 2541.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. ประชากรศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2539.
- ศิลปากร, กรม. ข้อมูลเบื้องต้นในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์ กราฟฟิก จำกัด, 2531.
- ศิลปากร, กรม. มาตรฐานและแนวปฏิบัติของกรมศิลปากรในการดำเนินการโบราณสถาน โบราณคดี และการพิพิธภัณฑ. กรุงเทพฯ : พิรสแกล จำกัด, 2535.

ศิลปากร, กรม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ : หิรัญพัฒน์ จำกัด, 2553.

ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, กรม กระทรวงมหาดไทย. มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2550.

สมบัติ กาญจนกิจ. นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สุรเชษฐ์ เชษฐมาส. “วิสัยทัศน์การจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ”. ในรายงานการ ผูกอบรมหลักสูตรการให้บริการด้านการท่องเที่ยวสำหรับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้, 2541.

สายันต์ ไพเราะจิตต์. การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, 2550.

สุภาพร มากแจ้ง. หลักมคฺเทศก์. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534.

วารสาร

เดชา บุญค้ำ. “การอนุรักษ์กับการพัฒนา”, อาษา. 31(59) , 2537. หน้า 68 – 73.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย

ดลใจ มณีงาม. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการทั่วไป, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2550.

นิตา พิมพ์เศษ. “แนวทางการจัดการโบราณสถานในจังหวัดอุดรดิษฐ์”. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

พระมหาอิสรกันต์ ฐิตปุณฺโย และคณะ. “การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี.” รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี, 2559.

พุทธชาติ ละอองมณี. “ศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดสงขลา”. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2544.

ภณสิทธิ์ อ้นยะ. “แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามกรอบมาตรฐานของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา”. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวมหาวิทยาลัยพะเยา, 2561.

วันใหม่ แดงแก้ว. “การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย”. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

- วัลย์ลีกา เจริญศิลป์. “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา”.
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยพะเยา,
2562.
- วาสนา เลิกเปลี่ยน. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในโบราณสถานเขตภาคกลาง
ตอนล่าง”. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
2556.
- วิรินดา เจริญรัตน์. “บทบาทการเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอำนาจเจริญ”.
ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี, 2549.
- วิศรุต เนาวสุวรรณ. “แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ลพบุรี”. ปริญญาสถาปัตยกรรม
มหาบัณฑิต, สาขาสถาปัตยกรรม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- ศิริชัย นฤมิตรเรขากร. “การอนุรักษ์ศิลปกรรม”. การบรรยายประกอบวิชา 104300 ภาคการศึกษา
ที่ 1 ปีการศึกษา 2541 สาขาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541.
- สิรินทิพย์ พันธุ์ม้วาฟ. “การพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัด
มหาสารคาม”. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ. “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ
และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. รายงาน
การวิจัย, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2556.
- สิรินทิพย์ พันธุ์ม้วาฟ. “ศึกษาการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัด
มหาสารคาม”. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, สำนักงาน. รายงานสถิติการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
(อัดสำเนา), 2562.
- อภิชาติ เหล็กดี, อนุรักษ์พล และอุมารณ์ พลสม. “การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน
ทางวัฒนธรรมโดยใช้เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน”. รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัย
และพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2562.

ภาษาอังกฤษ

Books

- Gee, C. Y., Dexter, J. L., Choy, J., & Makens. C. The Travel Industry. Connecticut : AVI
Publishing, 1984.
- Lundberg, Donald E. The Tourist Business. New York : Van Nostrand Reinold, 1985.
- Mill, R. & Morrison, A. M. The Tourism System.: and Introductory Text. New Jersey :
Prince - Hall Intentional Inc., 1992.

McIntosh R.W. & Goeldner C.R. Tourism Principles, Practices, Philosophies. New York: John Wiley & Son, 1989.

Swarbrooke, J. & Horner, S. H. Consumer Behavior in Tourism. Oxford : Butterworth Heinemann, 1999.

Journal

Lipe, W.D., and S.G. Ortman. "Spatial Patterning in Northern San Juan Villages", Kiva. 66 (1), 2000. p.91 -122.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

ขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนา การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

1. การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของท่านปัจจุบันเป็นอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของท่านมีอะไรบ้าง.....

2.1 ด้านการประชาสัมพันธ์.....

.....

2.2 ด้านการบริการ.....

.....

2.3 ด้านบุคลากร

.....

2.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

.....

2.5 ด้านเศรษฐกิจ

.....

2.6 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

.....

2.7 ด้านสิ่งแวดล้อม.....

.....

3. แนวทางการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของท่านเป็นอย่างไรบ้าง.....

3.1 ด้านการประชาสัมพันธ์.....

.....

3.2 ด้านการบริการ.....

.....

3.3 ด้านบุคลากร

.....

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

.....

3.5 ด้านเศรษฐกิจ

.....

3.6 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

.....

3.7 ด้านสิ่งแวดล้อม.....

.....

4. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในการตอบแบบสัมภาษณ์

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : นางสาวสมศรี รัชฎาภรณ์กุล

การศึกษาและการอบรม :

- หลักสูตรผู้บริหารระดับสูงด้านการค้าและการพาณิชย์ (TEPCoT) รุ่นที่ 11/2561
- หลักสูตรผู้บริหารระดับสูงสถาบันวิทยาการตลาดทุน (วตท.) รุ่นที่ 23/2559
- หลักสูตร Director Certification Program (DCP) รุ่นที่ 179/2556
- หลักสูตร TLCA Executive Development Program (EDP) รุ่นที่ 7/2554
- หลักสูตร Chief Financial Officer Certification Program รุ่นที่ 10/2552
- ปริญญาโท บริหารธุรกิจ สาขาการบัญชี มหาวิทยาลัย หอการค้าไทย (2538)
- ปริญญาตรี การบัญชี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2531)

ประวัติการทำงาน :

- 2548 - 2555 ผู้อำนวยการกลุ่มฝ่ายการเงิน
บริษัท ไมเนอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)
- 2546 - 2548 ผู้อำนวยการฝ่ายการเงิน
บริษัท ไมเนอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)
- 2541 - 2546 ผู้จัดการอาวุโสฝ่ายการเงิน
บริษัท ไมเนอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)
- 2536 - 2541 ผู้จัดการอาวุโสฝ่ายการเงิน บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน)
- 2533 - 2536 หัวหน้าแผนกบัญชี บริษัท อีริคสัน ไทยเนทเวอร์ค จำกัด
- 2531 - 2533 หัวหน้าส่วนบัญชี บริษัท สยามสตีลกรุ๊ป จำกัด (มหาชน)

ตำแหน่งปัจจุบัน :

- รองประธานฝ่ายการเงิน และฝ่ายเลขานุการบริษัท
(Vice President of Corporate Finance & Corporate Secretary)
บริษัท ไมเนอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นางสาวสมศรี รัชฎาภรณ์กุล หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ตำแหน่ง รองประธานฝ่ายการเงิน บริษัท ไมเนอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมบริการซึ่งมีมูลค่าประมาณหนึ่งในสามของการค้าบริการรวมของโลก มีการคาดการณ์ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคตจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากโลกซึ่งประกอบด้วยประเทศต่างๆ กลายเป็นสังคมเปิดทำให้ผู้คนสามารถไปมาหาสู่กันได้ทั้งในความหมายของการเดินทางและการท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อทำการพิจารณาถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศหนึ่งๆ จะพบว่า หากประเทศใดสามารถพัฒนาศักยภาพรองรับการขยายตัวของผู้เดินทางและนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ ก็จะสามารถสร้างรายได้และมีการจ้างงานกับระบบเศรษฐกิจโดยรวมได้ด้วยเหตุนี้ประเทศต่างๆ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้ว่าในปี 2560 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศ จำนวน 2,470,724.03 ล้านบาท (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560 : 3) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศ และจากสถานการณ์ทิศทางของการท่องเที่ยวมีแนวโน้มเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่ามีสถานการณ์ความไม่แน่นอน ทั้งจากผู้ก่อการร้าย โรคระบาด และภัยธรรมชาติ ตลอดจนความไม่แน่นอนทั้งในด้านเศรษฐกิจ และการเมืองของหลายประเทศทั่วโลก ล้วนแต่เป็นปัจจัยด้านลบต่อการท่องเที่ยวทั้งสิ้น แต่แนวโน้มของจำนวนนักท่องเที่ยวก็ยังคงเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง โดยองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : UNWTO) คาดการณ์ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกในปี พ.ศ. 2563 จะเพิ่มสูงถึง 1.56 พันล้านคน โดยคิดเป็นอัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวเฉลี่ยร้อยละ 4.1 ต่อปี (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2555 : 7)

แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งอาจมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน ทั้งนี้แล้วแต่สภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวมีทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่เป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวจำแนกได้หลายประเภท ดังที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539 : 19 – 23) ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวพอที่จะสรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ทะเล หาดทราย วนอุทยาน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เช่น วัด ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ เป็นต้น และ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นอันทรัพย์ากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น งานประเพณี วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ พุทธชาติ ละอองมณี (2544 : 46 – 110) ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก หาดทราย เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน วัด พิพิธภัณฑสถาน สวนสาธารณะ เป็นต้น

นอกจากนี้ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศของแต่ละแห่ง ซึ่งสามารถตอบสนองของความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก เกาะ แก่ง ทะเล ภูเขา เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น (ยุพดี เสตพรณ, 2543 : 288)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว รัฐบาลจึงได้เล็งเห็นความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจนในแผนพัฒนาประเทศ ดังที่ คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2559) ระบุถึงวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ว่า “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” และได้มีการจัดทำแผนพัฒนาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560 - 2664) โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ทั้งหมด 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

3. การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การสร้างความสมดุลให้การท่องเที่ยวไทย ผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

5. การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

การท่องเที่ยวมีบทบาทต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ โดยก่อให้เกิดรายได้ในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าทางการท่องเที่ยว การเสริมสร้างความปลอดภัยในพื้นที่ที่มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสังคมและระหว่างประเทศ นำไปสู่ความสามัคคีและสันติภาพของประชากรในโลก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 : 3)

ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของประเทศไทย นอกจากจะมีธรรมชาติที่หลากหลายและสวยงาม และมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ แล้วในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญคือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถานอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ โบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาของบรรพชนของท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ดังที่กรมศิลปากร (2550 : 10 - 11) กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานไว้ว่า โบราณสถานทุกแห่งมีคุณค่าและความสำคัญด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านเอกลักษณ์ ทำให้เข้าใจถึงที่มาสถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ
2. ด้านวิชาการ เป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชนและชาติ จึงเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ
4. ด้านการใช้สอย สามารถใช้ประโยชน์โบราณสถานนั้น สืบเนื่องต่อมาถึงปัจจุบันได้
5. ด้านสังคม เป็นความภาคภูมิใจและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมและชาติมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี
6. ด้านการเมือง โบราณสถานมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การรักษาอธิปไตยและการสร้างความสามัคคีในชาติ และ
7. ด้านสุนทรียศาสตร์ ให้คุณค่าความงามด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม

การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน มรดกทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ ได้รับความสนใจ และเป็นที่ยินยอมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่สนใจเข้ามาชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของคนไทยในด้านต่างๆ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต อันแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจของคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่ กรมศิลปากรได้กล่าวถึงนโยบายด้านการท่องเที่ยวสรุปไว้ว่า กรมศิลปากรมีส่วนช่วยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวได้มากทั้งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่เก่าๆ ของบ้านเมืองที่กรมศิลปากรดูแล โดยแยกเป็นส่วนมรดกโลก และแหล่งโบราณสถานตามจังหวัดต่างๆ หากได้มีการลงทุนปรับปรุงและขุดค้น โบราณสถาน โบราณคดี และแหล่งประวัติศาสตร์ใหม่ๆ ขึ้นจะกลายเป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น (กรมศิลปากร, 2540 : 3)

โบราณสถานจึงเป็นทรัพยากรเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ ความสามารถสร้างขึ้นมาใหม่ทั้งหมดหรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน และสังคมในสมัยนั้นๆ สถานที่เหล่านั้นเมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเราก็กลายเป็นโบราณสถาน ฉะนั้น โบราณสถานจึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งที่บอกความเป็นมาของบรรพบุรุษที่อยู่ในสังคมระดับต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็กจนถึงหมู่บ้านเมือง และประเทศชาติต่อเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาดังกล่าวแสดงพัฒนาการของผู้สร้างสมัยก่อน ส่วนการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ที่เป็นหน้าที่ของคนรุ่นปัจจุบันต่อไป การ “อนุรักษ์” และการจัดการที่เป็นระบบมีมาตรฐาน สามารถที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมเป็นอย่างดี (พิสิฐ เจริญวงศ์, 2550) ด้วยเหตุดังกล่าว โบราณสถานจึงจัดได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแหล่งหนึ่งที่มีความนิยมอย่างสูงจากนักท่องเที่ยวในแง่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นเครื่องเตือนใจว่ามนุษย์ทุกเชื้อชาติต่างมีส่วนช่วยให้เกิดอารยธรรมขึ้น โบราณสถานสอนให้มนุษย์เคารพในสิ่งที่มีการสร้างสรรค์และมีความผูกพันกับมนุษย์ โบราณสถานจึงควรได้รับการบำรุงรักษาและควรอนุรักษ์ไว้ ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า โบราณสถานเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญและควรจะพัฒนาให้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้

ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ผลการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ อันจะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในแหล่งโบราณสถานของตนเอง และเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อทางราชการและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจะได้นำผลการศึกษาครั้งนี้ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัดของประเทศไทย ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ” ประกอบด้วยขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์และเมืองบริวารที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. ขอบเขตด้านเวลา ทำการศึกษาในช่วงเดือนเดือนพฤศจิกายน 2562 – พฤษภาคม 2563

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยศึกษาจากตำราและเอกสารต่างๆ
 - 1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ประกอบการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน
2. การวิเคราะห์ข้อมูล
ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการต่างๆ
3. การนำเสนอข้อมูล
นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ นำเสนอแนวคิดใหม่ๆ จากการศึกษาวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาและสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่จะสามารถนำข้อมูลไปปรับใช้ในการจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดโดยตรง
2. ทำให้ทราบแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมในการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ
3. เสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจของประเทศ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปปรับใช้เพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการจัดการและส่งเสริมโบราณสถานต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อดังกล่าวข้างต้น โดยมีรายละเอียดข้อสรุป ดังนี้

1. ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1

ศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย

การศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้นับได้ว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตของกรุงศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณสถานประเภทปราสาทราชวัง กำแพงเมือง และวัดวาอารามต่างๆ จำนวนมากอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีตของบรรพชนไทย แต่ปัจจุบันโบราณสถานดังกล่าว กำลังประสบปัญหาการบุกรุก และถูกทำลายอย่างรวดเร็วไปพร้อมๆ กับการพัฒนาบ้านเมือง โครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจึงได้ตั้งเป้าหมายดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เหลืออยู่ทั้งหมดในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และกำหนดขอบเขตโบราณสถานต่อไป โดยมีการแบ่งพื้นที่นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็น 7 พื้นที่ ได้แก่

1. พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังโบราณ
2. พื้นที่ในเกาะเมืองนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระราชวังจันทร์เกษม
3. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันออกวัดพนัญเชิง
4. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันตก
5. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศเหนือ
6. พื้นที่นอกเกาะเมืองด้านทิศใต้
7. พื้นที่นอกเหนือจากที่ระบุไว้แล้วภายในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความโดดเด่นในฐานะนครประวัติศาสตร์อยู่แล้ว จึงวางเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็นนครแห่งการท่องเที่ยวระดับนานาชาติที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ รวมถึงให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และโบราณสถาน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2561 – 2565 “อยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ น่าเที่ยว น่าอยู่ น่าลงทุน” ดังนี้

1. ประเด็นการพัฒนาที่ 1 : พัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวและบริการสู่มาตรฐานสากล
2. ประเด็นการพัฒนาที่ 2 : พัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ และ
3. ประเด็นการพัฒนาที่ 3 : พัฒนาการผลิตภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคการค้าและภาคบริการ โดยใช้นวัตกรรม และภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์

สำหรับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจโดยศึกษากรณี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดในการศึกษาการบริหารจัดการ 7 ด้าน คือ 1) ด้านการประชาสัมพันธ์ 2) ด้านการบริการ 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านแหล่งท่องเที่ยว 5) ด้านเศรษฐกิจ 6) ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 7) ด้านสิ่งแวดล้อม

2. ผลการศึกษาที่ต่อบัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2

วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย ในเชิงเศรษฐกิจ

วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน ประกอบด้วย 7 ประเด็นได้แก่ 1) ปัญหาการประชาสัมพันธ์ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ถือว่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพื่อให้ประชาชนทั่วๆ ไป ได้รู้จักการท่องเที่ยว หากมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีระบบการจัดการแบบมืออาชีพ ก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งในและ ต่างจังหวัดเข้ามาท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น 2) ปัญหาการบริการ การบริการการ ท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจ และอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม 3) ปัญหาด้านบุคลากร ผู้บริหาร หรือ ผู้ที่มีบทบาทในการบริหาร จัดการการท่องเที่ยวขาดความรู้ ความเข้าใจ ประชาชนขาดจิตสำนึกในการพัฒนาการท่องเที่ยว 4) ปัญหาแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ (1) แหล่งท่องเที่ยวขาดการดูแล (2) ขาดแคลนงบประมาณในการ สนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว และ (3) ขาดการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายในชุมชนในการพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยว 5) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ (1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหารายได้เป็นฤดูกาล (2) การ ท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพแรงงาน (3) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาราคาและค่าครองชีพ (4) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศ (5) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการ แก่งแย่งผลประโยชน์ (6) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาส่วนแบ่งผลประโยชน์ (7) การท่องเที่ยวก่อให้เกิด ปัญหาค่าใช้จ่ายในการจัดระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว และ (8) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาราคาที่ดิน 6) ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ (1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและ ค่านิยมของคนในสังคม (2) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความผูกพันทางครอบครัว (3) การท่องเที่ยว ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม และการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว (4) การท่องเที่ยวก่อให้เกิด ปัญหาเพศพาณิชย์ (5) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและ คนในชุมชนแหล่งท่องเที่ยว (6) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมของคนใน ท้องถิ่น (7) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และลดคุณค่าของวัฒนธรรม (8) การ ท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม และ (9) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายศิลปวัตถุ โบราณสถาน และ 7) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ (1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหา ทรัพยากรน้ำ (2) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากรชีวภาพ (3) การท่องเที่ยวก่อให้เกิด ปัญหามลภาวะต่างๆ และ (4) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทำลายภูมิทัศน์

3. ผลการศึกษาที่ต่อบัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย ในเชิงเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนแก้ไข ปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้ การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ได้ศึกษาสภาพ ปัจจุบันในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโบราณสถาน วิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการสถานที่

ท่องเที่ยวโบราณสถาน และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทย กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจากการศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจมา ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจทุกระดับไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว และทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจที่ยั่งยืน คำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวโบราณสถานนำไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนและคนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม ดังนั้น จากการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถ กำหนดยุทธศาสตร์ได้ 5 ยุทธศาสตร์ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการจัดการภาครัฐ
2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคเอกชน
3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น
4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น
5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์สร้างแหล่งรายได้ทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ ผู้ศึกษาขอเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรอาศัยความร่วมมือและการเข้ามามีส่วนร่วมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกภาคทุกส่วนเข้ามาระดมสมองเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในการนำมาวางแผนและปฏิบัติการจึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. ควรมีการวางแผนในการพัฒนาสินค้าและบริการ โดยการจัดทำมาตรฐานของสินค้าและบริการให้มีมาตรฐานในระดับเดียวกัน เพื่อทำให้เกิดความพึงพอใจของลูกค้าสูงสุด ซึ่งอาจทำการกำหนดมาตรฐานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น รวมถึงจัดให้มีการอบรมเผยแพร่มาตรฐานของสินค้าและบริการให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย รวมถึงต้องมีการติดตามประเมินผลในการปฏิบัติว่าเป็นไปตามมาตรฐานที่วางไว้หรือไม่อย่างไร รวมถึงการหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน
3. ภาครัฐควรมีการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์องค์กรในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ไม่ควรจะเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดหาตลาดเพื่อกระจายสินค้า โดยอาจให้นักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชน
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการนำผลที่ได้ไปปรับใช้จริง กับทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชนและองค์กร ท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด

5. ควรมีการวางแผนยุทธศาสตร์ระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยใช้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ ดังนี้

1. ด้านการบริการ ควรเพิ่มการดูแลรักษาความปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นใจของผู้มาเที่ยวว่ามาเที่ยวแล้วจะได้รับความปลอดภัยทางด้านทรัพย์สิน ควรปรับปรุงการบริการของร้านอาหาร/ร้านค้าเพื่อมีบริการที่ดี คนให้บริการมีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใจ ถึงแม้อาหารจะรสชาติธรรมดาแต่ผู้มาเที่ยวเกิดความประทับใจแล้วก็จะอยากที่จะกลับมาใช้บริการอีก และเจ้าหน้าที่ควรให้ข้อมูลและแนะนำผู้มาเที่ยวเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเที่ยว และความสะดวกสบายในการแนะนำข้อมูลหรือเส้นทางที่ผู้มาเที่ยวต้องการจะไป

2. ด้านสถานที่ ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกทางเข้าสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานต่างๆ เพื่อให้ผู้มาเที่ยวสามารถวางแผนในการท่องเที่ยว ทั้งยังทำให้ได้รับความสะดวกสบายไม่เสียเวลาในการเดินทาง ควรเพิ่มจำนวนป้ายบอกเส้นทางเดินชมภายในสถานที่เพื่อให้ผู้มาเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย ไม่ง่วง ไม่สับสน และทำให้ผู้มาเที่ยวได้ชมครบทุกสถานที่ และควรรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้ผู้มาเที่ยวเห็นแล้วเกิดความประทับใจในความสะอาด และเพื่อสุขอนามัยที่ดี ทั้งยังเห็นถึงการบริหารจัดการที่ดี

3. ด้านการอำนวยความสะดวก ควรพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ ลานจอดรถ ป้ายสื่อความหมาย ถนนหนทาง ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ห้องน้ำ การจัดตั้งถังขยะไว้ตามจุดต่างๆ ให้มากขึ้นเพื่อให้ผู้มาเที่ยวสะดวกในการทิ้งขยะต่างๆ เช่น ถูขนม หรือขวดน้ำดื่มให้เป็นที่เป็นทางและไม่สร้างความสกปรกแก่สถานที่ที่ท่องเที่ยวนั้นๆ และควรเพิ่มจำนวนห้องน้ำสำหรับบริการผู้มาเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อความสะดวกแก่ผู้มาเที่ยว รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว คนพิการและผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐานตามหลักสากล และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและเอกลักษณ์เชิงพื้นที่

4. ในด้านการพัฒนาและฟื้นฟูมรดกของแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวในระดับสูง ความงดงามของโบราณสถานทั้งทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรมที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชาวไทยได้เป็นอย่างดี เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานเหล่านี้ให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อลูกหลานในอนาคตสืบไป ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนควรร่วมมือและช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

5. ด้านการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยว จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความหลากหลายทางโบราณสถาน และวัฒนธรรมที่มีลักษณะโดดเด่นซึ่งในแต่ละชุมชนยังคงสืบสาน วัฒนธรรมประเพณี อันดีงามเหล่านี้เอาไว้อย่างมั่นคง อีกทั้งยังมีการพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์นี้ตลอดปี จังหวัด

พระนครศรีอยุธยาควรบูรณาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุน และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนให้มีความน่าสนใจควบคู่กับวัฒนธรรมของไทย เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ คนในชุมชนมีอาชีพและรายได้ อีกทั้งยังดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติให้มาเที่ยวกันมากขึ้น เช่น การจัดเส้นทางแนะนำการท่องเที่ยวตามรอยละครไทย เชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น หรือจังหวัดใกล้เคียง การจัดกิจกรรมพิเศษในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดตั้งศูนย์ให้ความรู้และศูนย์ปฏิบัติการ การแต่งชุดไทยตามรอยละครไทย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การให้บริการรถรางชมเมือง การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การวิ่งมาราธอนบริเวณเมืองโบราณ เป็นต้น มีการกำหนดเจ้าภาพหลักให้เป็นผู้ประสานงานกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวรวมทั้งประสานภารกิจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการในแต่ละด้านตามความถนัดของแต่ละส่วน ซึ่งควรจะต้องกำหนดแผนยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบองค์รวมทั้งจังหวัด โดยการกำหนดแผนการท่องเที่ยวตั้งแต่ระดับชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม หน่วยงานสนับสนุนได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานการท่องเที่ยว ภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันดำเนินงานให้บรรลุผลตามแผนงาน รวมทั้งอำเภอและจังหวัด ร่วมมือกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

6. การส่งเสริมศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระดับมาก ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และด้านโครงสร้างพื้นฐาน จึงควรยกระดับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ และควรบูรณาการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือนอย่างต่อเนื่อง

7. การส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการในด้านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และควรส่งเสริมการขาย จึงควรใช้ช่องทางส่งเสริมการตลาดให้มากขึ้น และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญและควรจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวตลอดปี ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ ทุกรูปแบบอย่างกว้างขวาง

8. ในด้านความร่วมมือกับท้องถิ่น สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายยุทธศาสตร์ แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การจัดระบบบริหารและบริการ รวมทั้งการติดตามประเมินผล เพื่อการปรับปรุงดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการและให้ประโยชน์โดยรวมต่อชุมชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ นอกจากนี้ต้องร่วมกันศึกษาพัฒนาและฟื้นฟูมรดกของแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ประเภทโบราณสถาน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้คงอยู่ต่อเพื่อลูกหลาน

9. ในด้านการบริหารการท่องเที่ยว หน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรให้บริการสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมในด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพราะการท่องเที่ยวจะสามารถเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพิ่มมากขึ้นและจะสามารถช่วยสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี มีการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้น เพื่อเพิ่มคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นให้ทั่วถึง

10 ด้านการสร้างจิตสำนึกและความตระหนัก ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน และท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญกับแหล่งโบราณสถานภายในชุมชน อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีสำคัญในท้องถิ่นที่ยังคงต้องใช้แหล่งโบราณสถานเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมจึงเป็นหนทางที่ช่วยให้การอนุรักษ์โบราณสถานในท้องถิ่นยังคงกระทำสืบต่อกันมา แต่การพัฒนาบริเวณชุมชนโบราณสถานพิธีกรรมจึงเป็นหนทางที่ช่วยให้การอนุรักษ์โบราณสถานในท้องถิ่น ยังคงกระทำสืบต่อกันมา แต่การพัฒนาบริเวณชุมชนโบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์รวมทั้งพัฒนาสถานที่รวบรวมแหล่งความรู้ทางประวัติศาสตร์และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในท้องถิ่น ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนและการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาให้ในพื้นที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัด

11. ด้านการเฝ้าระวังและป้องกัน ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งโบราณสถานต้องประสานงานกับหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์และกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและโบราณสถาน นอกจากนี้ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเองก็เป็นส่วนหนึ่งให้เกิดการอนุรักษ์โบราณสถานเพราะนอกจากจะเป็นหน้าที่ของภาครัฐแล้วประชาชนในชุมชนเองก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์โบราณสถานประสบความสำเร็จได้

12. ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งช่วยให้การพัฒนาแหล่งโบราณสถานของชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอกเพื่อให้ความสนใจ และเป็นแหล่งความรู้ของเยาวชนจำเป็นที่จะต้องมีการประชาสัมพันธ์สื่อและวิธีการในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ครบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เคเบิลทีวีท้องถิ่นหรือวิธีการอื่นๆ เช่น การจัดกิจกรรมภายในชุมชน

13. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเองชุมชน และท้องถิ่นแล้ว หน่วยงานราชการในท้องถิ่นยังต้องสนับสนุนงบประมาณในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องงานอนุรักษ์ ศิลปวัตถุ โบราณสถาน และโบราณวัตถุด้วย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางสำหรับผู้สนใจที่จะทำการศึกษาในครั้งต่อไป ดังนี้

1. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ โดยใช้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นกรณีศึกษา ไม่ได้ศึกษาครอบคลุมถึงผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ชุมชน ท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมโดยการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในโบราณสถานแห่งอื่นๆ ของจังหวัดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระดับจังหวัด และระดับประเทศต่อไป

2. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่นได้ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ให้ดียิ่งขึ้น

3. ควรมีการศึกษาถึงการจัดการในด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในภาพรวมระดับจังหวัด เพื่อให้โบราณสถานเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4. ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยด้านปัญหาและผลกระทบจากการจัดการโบราณสถานให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

5. ควรศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ช่องทางการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านสื่อมวลชนและสื่อชนิดอื่นๆ